

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra biblických věd

Obor: Křesťanská výchova

Věra Kulišťáková

OBRAZY HOSPODINA V ŽALMECH

Útočištná místa

Diplomová práce

Vedoucí práce: ThLic. Stanislav Pacner Th.D.

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 23.3.2010

Věra Kulišťáková

Děkuji ThLic. Stanislavu Pacnerovi Th.D. za odborné vedení práce, poskytnutý čas při konzultacích, pomoc při výběru literatury a zapůjčení některých titulů. Také děkuji za všechny podnětné rady a připomínky v průběhu celé práce. Děkuji rovněž svému manželovi Jaroslavovi za trpělivost a lásku, Haně Tkáčové za konzultace při jazykových úpravách a celé rodině za duchovní i morální podporu.

OBSAH

ÚVOD	7
1. UVEDENÍ DO KNIHY ŽALMŮ	9
2. OBRAZY HOSPODINA VE STARÉM ZÁKONĚ, ZVLÁŠTĚ V ŽALMECH	10
2.1. PODOBA HOSPODINOVA ZJEVENÍ V TEXTECH STARÉHO ZÁKONA	10
2.2. VTĚLENÍ ZKUŠENOSTI S HOSPODINEM DO ŽALMOVÝCH OBRAZŮ	12
2.3. OBRAZY ÚTOČIŠTNÝCH MÍST V ŽALMECH	14
2.3.1. HRAD, OPEVNĚNÝ DŮM, TVRZ, VĚŽ	14
2.3.2. SKÁLA, SKALNÍ PŘÍBYTEK, SKALNÍ ŠTÍT	17
2.3.3. ÚTOČIŠTĚ, SKRÝŠE	20
3. ŽALMY S OBRAZY ÚTOČIŠTNÝCH MÍST	23
3.1. ŽALM 9,10.....	23
3.2. ŽALM 14,5B-6.....	25
3.3. ŽALM 18,3.....	27
3.4. ŽALM 18,32.....	31
3.5. ŽALM 18,47.....	32
3.6. ŽALM 19,15.....	33
3.7. ŽALM 20,2.....	35

3.8. ŽALM 28,1.....	38
3.9. ŽALM 31,3-4.....	40
3.10. ŽALM 32,7.....	42
3.11. ŽALM 42,9-10.....	45
3.12. ŽALM 46,2.....	48
3.13. ŽALM 46,8.12.....	50
3.14. ŽALM 48,4.....	51
3.15. ŽALM 59,2.....	53
3.16. ŽALM 59,10.....	55
3.17. ŽALM 59,17-18.....	56
3.18. ŽALM 61,4.....	57
3.19. ŽALM 62,3.....	58
3.20. ŽALM 62,7-9.....	60
3.21. ŽALM 71,3.....	63
3.22. ŽALM 71,7.....	64
3.23. ŽALM 73,26.....	65
3.24. ŽALM 73,28.....	68
3.25. ŽALM 78,34-35.....	69
3.26. ŽALM 89,27.....	71
3.27. ŽALM 91,2.....	74
3.28. ŽALM 91,9-10.....	75
3.29. ŽALM 91,14.....	77

3.30. ŽALM 92,14-16.....	78
3.31. ŽALM 94,22.....	80
3.32. ŽALM 95,1.....	82
3.33. ŽALM 107,41.....	84
3.34. ŽALM 119,114.....	86
3.35. ŽALM 142,6.....	89
3.36. ŽALM 144,1-2.....	90
4. POSELSTVÍ VYBRANÝCH ŽALMOVÝCH OBRAZŮ.....	94
4.1. SITUACE.....	94
4.2. POSELSTVÍ.....	95
4.3. SHRNUÍ.....	96
ZÁVĚR.....	98
ANOTACE.....	99
BIBLIOGRAFIE.....	100
SEZNAM ZKRATEK.....	102

ÚVOD

**„Naději slož v Hospodina. Bud' rozhodný, bud' udatného srdce,
naději slož v Hospodina!“**

(Ž 27,14)

Jednou z charakteristik dnešní doby je neklid a nejistota, které jsou často způsobeny reálnými příčinami. Člověk se pohybuje ve spleťtých mezilidských vztazích, k tomu se přidávají obavy sociálního, ekonomického, pracovního i zdravotního charakteru. Mnohdy je třeba čelit obtížím způsobeným nenadálým neštěstím nebo proviněním druhých. Další úzkost přináší otázka závěru života. Lidé ztrácejí pevnou půdu pod nohama, marně hledají o co nebo o koho se v životě opřít. Selhávají příbuzní, přátelé, různá duchovní hnutí, soukromé, státní i mezinárodní instituce.

Existuje někde někdo, jenž se zajímá o nepatrnou tečku v širém vesmíru, kterou představuje konkrétní lidská bytost? Je zde někdo natolik mocný a silný, přitom nezištný, plný pochopení a citu, kdo by byl schopen poskytnout neochvějnou ochranu a oporu, a komu by bylo možno bezvýhradně důvěřovat?

Zdá se, že starozákonní autoři, přestože se pohybovali v poněkud jiných dějinných kulisách, si kladli podobné otázky. Při pozorné četbě Písma se ukazuje, že v průběhu života učinili důležitou zkušenost, kterou se pokusili sdělit obraznou řečí plnou bohaté symboliky.

Když jsem stála před výběrem tématu své diplomové práce, ve Starém zákoně to byly žalmy, které mě přitahovaly. Uvědomila jsem si, že jsou v nich ve zhuštěné podobě obsaženy momenty setkání s Bohem, které jsou plné důležitých významů. Pokusila jsem se tedy podrobněji prozkoumat, v jakých situacích se starozákonní žalmisté s Bohem setkávali, jak na ně tato setkání zapůsobila a jak je popsali prostřednictvím obrazů. Bližší proniknutí do jejich symboliky pak otevírá další cestu k hlubšímu pochopení a přijetí jejich poselství. „Náboženská řeč bible je řeč symbolická, která vede k přemýšlení, řeč, jejíž významové bohatství neustále objevujeme, řeč, která směřuje k transcendentní skutečnosti a která zároveň v člověku probouzí vědomí hlubokého rozměru jeho bytí.“¹

Jelikož žalmy obsahují velké množství obrazů Hospodina, nebylo možné věnovat se podrobněji všem. Vybrala jsem proto obrazy tzv. útočištných míst, které podle mého

¹ PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE, *Výklad Bible v církvi*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, str. 64.

mínění nejmóstižněji vyjadřují potřebu člověka najít pevnou a nezpochybnitelnou jistotu v nevyzpytatelném světě plném nebezpečí.

První a druhá část práce je obecnějšího charakteru, zasazuje následný výklad do širšího kontextu knihy žalmů a významů použitých útočištných obrazů tak, jak je pravděpodobně vnímali starozákonní žalmisté. Třetí část je nejobsáhlejší, je věnována konkrétním veršům, v nichž se zmíněné obrazy vyskytují, jejich zasazení do kontextu příslušného žalmu a podrobnějšímu výkladu. Poslední část shrnuje poselství vybraných obrazů na základě předchozí analýzy.

Všude, kde není uvedeno jinak, vycházím z *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad*, Praha: Česká katolická charita, 1985.

Přestože v žalmech jsou výrazy Bůh a Hospodin užívány často podle jejich teologického významu, v této práci, pokud není přímo uvedeno jinak, jsou pojaty literárně jako synonyma. Vždy jde o Boha, který se zjevil, vyslovil své jméno a jehož nás Boží Syn-Ježíš Kristus naučil oslovovat „Abba, Otče“.

1. UVEDENÍ DO KNIHY ŽALMŮ

Kniha žalmů patří v hebrejském kánonu mezi tzv. Spisy. V rámci Starého zákona, ale i celé Bible, má zvláštní postavení, jelikož je jedinou ucelenou sbírkou modliteb. Jsou to modlitby tak různorodé, jak různé jsou situace a prožitky člověka. Opuštěnost, úzkost, vina, ohrožení nepřáteli, nemoc, touha po vlasti, ale také radost z vysvobození, z daru zákona, z Boží blízkosti, z krásy stvoření. Některé ze žalmů jsou chvalozpěvy a díkučinění, jiné jsou prosbami, nářky, vyjádřením lítosti nad hříchy, žádostí o odpuštění nebo oslavou krále. Přesto cílem všech je Boží chvála.² Žalmista ve své modlitbě vše očekává od Boha, klade jej na první místo přede vším stvořením, uznává jej jako původce a stvořitele všeho, co je, a tak vzdává Bohu hold, který mu právem náleží.

Žalmy, jako poezie určená ke zpěvu, vznikaly většinou v prostředí chrámu a používaly se při liturgických shromážděních. Objevovaly se postupně v průběhu mnoha staletí, a to jak v období královském, tak v exilu i v době poexilní. Velká část je jich dle nadpisu přisuzována králi Davidovi, který měl v souladu s tradicí pověst zpěváka a hudebníka.³ Skutečné autorství žalmů však dnes lze určit jen stěží, jde spíše o tehdy běžnou pseudoepigrafii. Některé žalmy také odrážejí vlivy mimoizraelských náboženských básní např. z Egypta a Ugaritu.⁴ Předtím, než dostaly svou konečnou podobu tak, jak je dnes známe z Bible, prošly dlouhým procesem postupné tvorby jednotlivých písní, jejich seskupováním do dílčích sbírek, různými úpravami až k poexilní redakci. V průběhu tohoto období trvajících přes sedmset let se v žalmech postupně koncentrovala zkušenost izraelského lidu se zjevením Boha vyvolenému národu a s jeho mocnými činy, jež uchovával ve své paměti a které formovaly jeho existenci.

² Srov. CHIOLERIO, M., *Blaze tomu, kdo slyší tato slova*, Praha: Paulínky, 1997, str. 217.

³ Srov. VLKOVÁ, G. I., *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2007, str. 81.

⁴ Srov. NOVOTNÝ, A., „Žalmy“, in *Biblický slovník*, Praha: Kalich, 1956, str. 1340.

2. OBRAZY HOSPODINA VE STARÉM ZÁKONĚ, ZVLÁŠTĚ V ŽALMECH

Žalmy jsou srozumitelné pouze v rámci celostní zkušenosti starozákonního lidu s Bohem, který se zjevuje a jehož lid ve svých modlitbách oslovuje obrazy, kterými se tuto svou zkušenost pokouší vyjádřit.

2.1. PODOBA HOSPODINOVA ZJEVENÍ V TEXTECH STARÉHO ZÁKONA

Biblický Bůh – Hospodin je bytost naprosto svrchovaná, je Stvořitelem a Pánem, je nepochopitelný a neprobádatelný. Kdyby nechtěl a sám se ze své milosti nezjevoval, člověk by nikdy nebyl schopen jej poznat. Bůh se v průběhu dějin zjevuje vyvolenému národu mnohotvárným způsobem - prostřednictvím svého slova i svých skutků. Patriarchové dávají Bohu jméno semitského původu Elohim – El / Bůh, spojené s různými přívlastky: El Šaddai – Bůh všemohoucí, El Eljón – Bůh nejvyšší, El ólam – Bůh věčný, El kannó – Bůh žárlivý.

Mojžíšovi pak Bůh zjevuje své jméno Jahve / Hospodin. Je to jméno osobního Boha, který vysvobozuje lid Izraele z egyptského otroctví a zachraňuje ho (Ex 20,2). Tato událost se pak natrvalo stává základní zkušeností Izraele. Setkání s Bohem, který je živý a prohlašuje o sobě, že je Bohem jeho otců Abraháma, Izáka a Jákoba (Ex 3,6), pamatuje na slib daný Abrahámovi a jeho potomkům, iniciuje uzavření smlouvy, skrze niž se Izrael stává jeho zvláštním vlastnictvím, jeho národem (Ex 19,4-6). Hospodin je vůdcem svého lidu, jeho spravedlivým soudcem, který neponechá bez trestu žádné přestoupení. Je také milujícím a pozorným otcem (Ž 68,6) i Bohem proniknutým žárlivou láskou, jakou miluje ženich svou nevěstu (Iz 62,4).

Vyvolený národ nejprve vnímá Hospodina jako svého vlastního Boha mezi bohy jiných národů, ale postupně odhaluje, že Hospodin je Bohem a Pánem všech národů, Stvořitelem celého světa, dárce, od nějž pochází všechno, co je, a tedy Bohem jediným a všemocným. Židé Boží jméno z velké bázně a úcty k němu nevyslovovali,

ale nahrazovali je oslovením Adonaj / Pán, vyjadřovali tak jeho svrchovanost a vlastní závislost na něm.⁵

Izrael sám sebe vnímal jako národ, který hledá Hospodina, hledá jeho tvář a své nacházení, vyjadřuje prostřednictvím obrazů. „Symbolická řeč umožňuje vyjádřit ty oblasti náboženské zkušenosti, které jsou nepřístupné čistě pojmovému uvažování, ale cenné pro otázku pravdy.“⁶ Už v knihách Mojžišových, ale také v ostatních spisech Starého zákona, zvláště pak v žalmech a prorocích nalezneme obraznou řeč o Bohu. Jak také jinak, vždyť Boží sebesdílení je událostí, která přesahuje veškerou lidskou představivost. Boží obrazy pak spíše než ze smyslového vjemu vznikají z naslouchání srdce.⁷

Mezi nestvořeným Bohem a jeho stvořenými obrazy existuje analogie, podobnost, která je však zároveň ještě větší nepodobností, jelikož Stvořitel nemůže být vyjádřen pomocí svého stvoření.⁸ Pokud by ve víře lidu došlo ke ztotožnění Boha se světem, národ by byl ohrožen panteismem. Kdyby naopak vnímal Boha jako naprosto vzdáleného a lhostejného ke světu, upadl by do deismu. „Izrael se ve vyjádření své víry vyhýbal dvěma extrémům, a to jak izolování Boha od světa do vzdálené nebeské sféry, tak i jeho začlenění do světa natolik, že by tím bylo jeho božství omezeno.“⁹

Přesto, chtěl-li hovořit o Bohu, musel použít přirovnání a metafory ze světa, ve kterém se nacházel a reálně žil. Aby si Izrael uchoval věrnost jedinému Bohu, dostal zákaz zobrazovat Boha a tomuto zpodobení se jako bohu klanět (Ex 20,4-5). Zákaz zobrazovat Boha je tedy neoddělitelně spojen se zákazem uctívat cizí božstva. V textech Písma je vždy zřejmé, že snaha autorů o obrazné vyjádření zkušenosti s Bohem nemá za cíl uctívání světské skutečnosti. Naopak. Jejich snahou je nechat Boha, který je ve světě přítomný, působit skrze stvořené obrazy v nitru člověka a vést jej k poznání a setkání, k pokoře před ním, k pravému klanění a upřímné chvále.

V Písmu nacházíme metafory a přirovnání Boha jak k předmětům, tak ke zvířatům, ale nejvíce ke člověku. Přirovnání k předmětům bylo u Izraele velmi zřídka, na rozdíl od okolních národů, které uctívaly různé přírodní útvary jako například stromy, kameny, hory, nebeská tělesa a jiné. Z textů Starého zákona, v nichž je Bůh přirovnáván k nějakému předmětu, je vždy patrné, že jde jen o metaforu, nikdy ne o totožnost s Bohem. Předměty,

⁵ Srov. NOVOTNÝ, A., „Bůh“, in *Biblický slovník*, str. 84-86.

⁶ PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE, *Výklad Bible v církvi*, str. 53.

⁷ Srov. ZENGER, E., *Na úpatí Sinaje*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, str. 90.

⁸ Srov. POSPÍŠIL, C. V., *Hermeneutika mystéria*, Praha: Krystal OP a Karmelitánské nakladatelství, 2005, str. 109.

⁹ HŘEBÍK, J., *Bůh jako subjekt radosti*, in Sborník Katolické teologické fakulty, svazek V., Praha: Karolinum, 2003, str. 178.

pomocí nichž se Starý zákon o Bohu vyslovuje, většinou symbolicky zastupují některou z jeho vlastností nebo projevů.¹⁰

Přirovnání Boha ke zvířatům je ve Starém zákoně velmi ojedinělé. Izrael se bránil teriomorfním tendencím okolních národů, které by nepřipustně snižovaly Boha na úroveň zvířat.¹¹ Přesto v Písmu najdeme záznam, že i v izraelském národě došlo k uctívání Boha v podobě zvířete, např. v Ex 32 nebo později v 1Kr 12,26-33. Vždy je však z kontextu vyprávění zřejmé, že tomu tak být nemá. Okrajově je ve Starém zákoně Bůh přirovnáván k orlu nebo k orlici, či jsou zmiňována křídla, jako obraz jeho ochrany.

Nejčastěji je Bůh přirovnáván ke člověku. Člověk má přece jen v řádu stvoření k Bohu nejbližší, i když Izraelité si byli vždy vědomi toho, že také přirovnání Boha ke člověku, k jeho vzhledu, emocím a jednání má své jasné limity.

2.2. VTĚLENÍ ZKUŠENOSTI S HOSPODINEM DO ŽALMOVÝCH OBRAZŮ

O žalmech se usuzuje, že rozdělení knihy na pět částí má tvořit jakýsi protipól k pěti knihám Mojžíšovým. Zákon darovaný Bohem je ukazatelem pro život člověka, a tedy něčím důležitým a nepostradatelným. Knihy žalmů jsou uvědomělou a vděčnou odpovědí na tento Boží dar.¹² V knihách zákona se vyjevuje dějinná zkušenost izraelského národa s Hospodinem. V knihách žalmů můžeme tuto zkušenost v koncentrované podobě nacházet vtělenou do formy obrazů. Věříme-li, že Kniha žalmů je Bohem inspirovaná, potom to byl Bůh sám, kdo napomáhal autorům formulovat obrazy, jež poodhalují něco z jeho slávy a moci, kterou si přál, aby lidé poznávali. Je to Bůh, kdo se člověku představuje prostřednictvím důvěrně známých skutečností každodenního života.¹³

Žalmy disponují bohatými vyjadřovacími prostředky, pomocí nichž hovoří o Bohu. V přirovnáních se o Bohu mluví jako o tom, kdo je svými vlastnostmi podobný důvěrně známým skutečnostem, např.: „*Bůh v jeho palácích proslul jako hrad nedobytný.*“ (Ž 48,4) Znamená to, že Bůh je svou pevností a neporazitelností podoben nedobytnému hradu. Metafory však mohou o Bohu vypovědět ještě mnohem více. Mluví-li žalmy o Bohu, jako o skále, např.: „*... můj Bůh je má útočištná skála*“ (Ž 94,22b), je v tomto obraze obsaženo

¹⁰ Srov. HELLER, J., *Bůh sestupující*, Praha: Kalich, 1994, str. 93-94.

¹¹ Srov. HELLER, J., *Bůh sestupující*, Praha: Kalich, 1994, str. 93-94.

¹² Srov. VLKOVÁ, G. I., *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*, str. 81.

¹³ Srov. GUILLET, J., „Bůh“, in *Slovník biblické teologie*, ed. LÉON-DUFOUR, X., Řím: Velehrad-Křesťanská akademie, 1981, str. 45.

ujištění, že Bůh sám je skálou pro konkrétního člověka, skálou, o niž se může bez obav ve vlastním životě opřít.¹⁴

Používají-li autoři žalmů k obraznému vyjadřování o Bohu metafor převzatých z lidského života, užívají hojně antropomorfismů.¹⁵ Bůh má uši a slyší (Ž 17,6), nos, z něhož vychází dech (Ž 18,16), prsty, tvořící dílo stvoření (Ž 8,4), paže, které jsou silné (Ž 89,14), klín (Ž 74,11), ruce (pravice), kterými stále koná (Ž 104,28), dlaň, spočívající na člověku (Ž 139,5), ústa, kterými hovoří (Ž 105,5), oči, jimiž všechno pozoruje a vidí (Ž 11,4), má nohy a přichází (Ž 96,13) a má tvář, kterou lze hledat (Ž 27,8). Všechny tyto části těla jsou určeny k tomu, aby popsaly Boží činnost.

Tentýž účel mají mnohá slovesa. Například Bůh rodí (Ž 2,7), jí (pohlcuje), ne proto, aby se nasýtil, ale aby zničil své nepřátele (Ž 21,10), probouzí se (Ž 78,65), pase svůj lid (Ž 78,72), zachraňuje (Ž 106,8) a trestá (Ž 118,18).¹⁶ V žalmech se hojně vyskytují také mnohé antropopatismy, přisuzující Bohu lidské city, vášně a emoce.¹⁷ Bůh miluje (Ž 78,68), směje se (Ž 2,4), hněvá se (Ž 30,6), slitovává se (Ž 103,13) nebo nenávidí (Ž 11,5). Touto bohatou paletou obrazů se ale nechce sdělit (jak je tomu třeba v řeckých mýtech), že Bůh je jen jakýmsi dokonalejším člověkem, ale že „Bůh, který stvořil člověka ke svému obrazu, je schopen zjevovat se prostřednictvím lidských reakcí. Bůh je na rozdíl od nás bez rodokmene, bez partnera a bez pohlaví, ale to neznamená, že je méně člověkem než my – naopak: je vybaven dokonalostí ideálu člověka, po němž my jen toužíme.“¹⁸

Dalším způsobem, jak se žalmisté pokoušeli vystihnout Boží podstatu, jsou nejrůznější názvy osob, věcí nebo vlastností. Například k vyjádření Boží svrchovanosti a výlučnosti použili obrazy Panovník (Ž 2,4), král (Ž 10,16), Nejvyšší (Ž 21,8), sláva (Ž 106,20), Vznešený (Ž 76,5), Všemocný (Ž 91,1) nebo Všemohoucí (Ž 68,15). Skutečnost, že Bůh je původcem všeho, znázornili pomocí obrazů dárce (Ž 69,14), Tvůrce (Ž 149,2) nebo zdroj (Ž 43,4). Že i budoucnost je ukrytá v Bohu naznačili obrazy naděje (Ž 65,6) nebo podíl (Ž 16,5). Když chtěli zdůraznit Boží svatost, nazvali jej Svatý (Ž 22,4) nebo chvála (Ž 109,1). Bylo-li jejich úmyslem sdělit, že Bůh pomáhá, zachraňuje a vysvobozuje od nepřátel i od všeho zlého, vložili do žalmů obrazy spása (Ž 24,5), pomoc (Ž 108,13), pomocník (Ž 30,11), vysvoboditel (Ž 40,18), Vykupitel (Ž 78,35), roh spásy (Ž 18,3), spasitel (Ž 17,7) nebo světlo (Ž 27,1).

¹⁴ Srov. ZENGER, E., *Na úpatí Sinaje*, str. 97-98.

¹⁵ „...pojetí Boha jako bytosti obdařené lidskými atributy a fyzickými znaky.“ NEWMAN, J., SIVAN, G., *Judaismus od A do Z. Slovník pojmů a termínů*, Praha: Sefer, 1992, str. 17.

¹⁶ Srov. HELLER, J., *Bůh sestupující*, str. 85-89.

¹⁷ Srov. HŘEBÍK, J., *Bůh jako subjekt radosti*, in Sborník Katolické teologické fakulty, svazek V., str. 179.

¹⁸ GUILLET, J., „Bůh“, in *Slovník biblické teologie*, str. 45.

Že Bůh je věrný, spolehlivý a bezpečně chrání ty, kdo se k němu utíkají, vyjádřili obrazy hrad (Ž 46,8), skála (Ž 42,10), štít (Ž 71,3), útočiště (Ž 59,17), tvrz (Ž 144,2), záštita (Ž 31,5), ochránce (Ž 116,6), skryše (Ž 119,114), opevněný dům (Ž 31,3), skalní příbytek (Ž 71,3), věž (Ž 61,4) nebo stín (Ž 121,5). Boží sílu a moc vystihli pomocí obrazů síla (Ž 46,2) nebo bohatýr (Ž 24,8). Boží spravedlnost vyjádřili obrazy Bůh je soudce (Ž 74,8) a mstitel (Ž 94,1). Jeho pečující lásku znázornili prostřednictvím výrazů Bůh je Otec (Ž 89,27), pastýř (Ž 23,1) a milosrdenství (Ž 144,2). Nacházíme i obrazy sdělující radost z Boží krásy – Bůh je píseň (Ž 118,4), potěšení (Ž 86,17) a slunce (Ž 84,12). V žalmech bychom mohli objevit i mnohé další obrazy jako například Bůh je kalich (Ž 16,5) nebo lesk (Ž 89,18).

Kdo se modlí žalmy, vytváří v sobě prostor, v němž Bůh svým slovem z jednotlivých obrazů tvoří mozaiku své vlastní podoby. Bůh se chce dát a dává se nalézt těm, kteří ho hledají, přesto skutečná podoba Boží v její úplnosti bude díky své transcendenci vždy všechno stvoření, lidské poznání i každou snahu o jeho zobrazení přesahovat.

2.3. OBRAZY ÚTOČIŠTNÝCH MÍST V ŽALMECH

Věnovat se podrobně všem uvedeným obrazům by bylo velmi náročné, proto se následný výklad bude týkat pouze tzv. útočištných míst. Jsou to především obrazy označující nějakou stavbu nebo přírodní útvar jako je hrad, opevněný dům, tvrz, věž, skála, skalní štít a skalní příbytek. Dále to jsou obrazy skryše a útočiště, které mají sice abstraktní charakter, ale shrnují ty předchozí ve smyslu samotného slova.

2.3.1. HRAD, OPEVNĚNÝ DŮM, TVRZ, VĚŽ

Obraz Hospodina jako hradu se v žalmech opakuje celkem šestnáctkrát.¹⁹ Ve starozákonní době se nevyskytovaly hrady v podobě jakou známe dnes, a jak se nám dochovala z období středověku. Pod tímto pojmem jsou míněny spíše pevnosti, kterými byla větší opevněná města nebo také malé pevnůstky pravoúhlého nebo nepravidelného

¹⁹ Srov. Ž 9,10; Ž 18,3; Ž 20,2; Ž 46,8; Ž 46,12; Ž 48,4; Ž 59,2; Ž 59,10; Ž 59,17; Ž 59,18; Ž 62,3; Ž 62,7; Ž 91,14; Ž 94,22; Ž 107,41; Ž 144,2.

půdorysu, jež plnily funkci ochrany hranic. Ve starších dobách to byla pouze místa ohrazená vysokým hliněným náspem, vyztuženým velkými kameny a cihlami.

Když původní kenaanští obyvatelé začali budovat města a opevňovat je proti nepřátelům, vybírali si místa s přirozenou obranyschopností na příkrých, osamělých výšinách nebo v nepřístupných horách, ale v blízkosti vodního zdroje.²⁰ Větší města měla tvrz a předměstí obehnané vysokými obrannými valy.²¹ Po svém příchodu do zaslíbené země se Izraelité nejprve ukrývali před nepřáteli v jeskyních, skalách, ohradách nebo v horách.²² Postupně od kenaanců přebírali jejich způsob života v opevněných městech i jejich výstavbu, kterou zdokonalovali.

Město bývalo obehnáno zdí o šířce až 3 metry s téměř dvojnásobnou základnou nebo tzv. kasematovými hradbami, které se skládaly ze dvou rovnoběžných, asi 1,5 metru širokých zdí, mezi nimiž byla dvoumetrová mezera. Tyto byly pak v pravidelných odstupech propojeny příčnými zdi. Prostory v mezeře se buďto zpevňovaly výplní, nebo se využívaly jako sklady, případně k bydlení. Od konce 10. století př. Kr. se pak stavěly masivní hradby o síle až 6 m, zpevněné baštami, případně věžemi.²³ Brána do města byla nejslabším místem opevnění, a proto se zajišťovala věžemi. Věže a jejich horní místnosti umožňovaly obráncům střílet dolů na nepřítele. Brána s věží byla už sama o sobě pevností.

Výraz věž, který se jako Boží obraz v žalmech vyskytuje pouze jednou (Ž 61,4), může kromě součástí hradeb být buďto malou pevností nebo válečným srubem, ale také vnitřní citadelou opevněného města, palácem nebo chrámem, který tvořil opevnění ve druhém pásmu pro případ prolomení hradeb.²⁴ Totéž lze konstatovat také o výrazu tvrz, jež v žalmech nalezneme pětkrát (Ž 18,3; Ž 31,4; Ž 71,3; Ž 91,2; Ž 144,2). Není vyloučeno, že se v podobě tvrze stavěly i chrámy, které se posléze přirozeně stávaly posledním útočištěm před nepřítelem.²⁵ Jako součást hradeb se věže stavěly v pravidelných vzdálenostech a převyšovaly je asi o 2 metry. Na věžích hlídali strážní, zda se neblíží nepřítel. V raných dobách mívaly čtvercový půdorys, později se stavěly kulaté.²⁶ Známa je příslovečná Babylónská věž, která se stala symbolem lidské pýchy a domýšlivosti, vzpoury člověka proti Bohu.

²⁰ Srov. GARNER, G. G., „Opevnění a obléhání“, in *Nový biblický slovník*, Praha: Návrat domů, 1996, str. 703-704.

²¹ Srov. KANE, J. P., „Archeologie“, in *Nový biblický slovník*, str. 55.

²² Srov. NOVOTNÝ, A., „Pevnost“, in *Biblický slovník*, str. 627-628.

²³ Srov. BIČ, M., *Stopami dávných věků*, Praha: Vyšehrad, 1979, str. 84.

²⁴ Srov. GARNER, G. G., „Opevnění a obléhání“, in *Nový biblický slovník*, str. 703-704.

²⁵ Srov. NOVOTNÝ, A., „Věž“, in *Biblický slovník*, str. 1205.

²⁶ Srov. FENSHAM, F. C., „Strážce, strážní věž“, in *Nový biblický slovník*, str. 971.

O králi Davidovi je psáno, že se usadil ve skalní pevnosti a nazval ji Davidovým městem (2S 5,9). Jedná se o Jeruzalém, původně jebúsejskou tvrz, kterou David dobyl a přestavěl. Jeho syn Šalomoun pak opevnění města ještě více zdokonalil. Jednou z největších pevností starozákonní doby bylo město Samaří, které po mnoho měsíců odolávalo asyrským dobyvatelům. Mezi další důležitá opevněná města patří např. Arad, známá kananejská pevnost, dobytá Jozuem, Gezer, jedno z nejdůležitějších opevněných měst Judska, Jericho, se svými pověstnými hradbami, Lachiš, sřežící stezku k horám před vpády pobřežních národů, Megido, kontrolující průsmyk pohořím Karmel na cestě mezi Egyptem a Mezopotámií nebo Sichem, z něž se dochovaly pozůstatky masivních hradeb.²⁷

Výrazem opevněný dům, který se v žalmech objevuje jedenkrát (Ž 31,3), může být míněn příbytek v opevněném městě, snad dům vestavěný do městských hradeb nebo dům Boží - chrám, ale také se tímto pojmem může vyjadřovat bezpečí rodiny a širokého příbuzenstva.²⁸ Dům Miló podle Sd 9,6 označuje buďto obyvatele šekemské pevnosti nebo rodinu Abímelekovy matky.²⁹

Ve Starém zákoně se kromě žalmů obraz Hospodina, jako hradu vyskytuje jen ojediněle. Jedním z míst je např. Davidův chvalozpěv v 2S 22,2-3. Tyto verše se vůbec velmi podobají některým žalmům (zvláště Ž 18,3), jelikož obsahují celý výčet obrazů pro žalmy typický: „*Pravil: Hospodine, skalní štíte můj, má pevná tvrzi, můj vysvoboditeli, Bože můj, má skálo, utíkám se k tobě, štíte můj a rohu spásy, nedobytný hrade, moje útočiště, zachránce můj, ty mě před násilím zachraňuješ!*“ Obraz hradu nacházíme ještě v Př 29,25: „*Kdo se třese před lidmi, ten klade sobě léčku, kdo však doufá v Hospodina, má v něm svůj hrad.*“

Obraz Hospodina jako opevněného domu se kromě žalmů v Písmu nevyskytuje. Hovoří se pouze o jeruzalémském chrámě jako o domě Hospodinově. Obraz Hospodina jako tvrze nacházíme ve Starém zákoně jen na už zmíněném místě v 2S 22,2. Obraz Boha jako věže nacházíme pouze v Př 18,10: „*Pevná věž je Hospodinovo jméno, k němu se uteče spravedlivý jak do hradu.*“

Obraz Hospodina jako hradu, opevněného domu, tvrze nebo věže vyjadřuje atmosféru místa, kde je člověk v bezpečí, kde se mu dostane ochrany před nepřáteli a kam se může ukrýt v čas nepohody. Opevnění nebo hradby tvoří pro nepřátele nepřekonatelnou překážku. „Hrad vybudovaný za účelem obrany nejčastěji na nějaké vyvýšenině, je

²⁷ Srov. HŘEBÍK, J., *Archeologie a Starý zákon*, [online], Praha: Katedra biblických věd KTF UK, poslední aktualizace 17.10.2007, [cit. 29.11.2009]. Dostupné na <<http://ktf.cuni.cz/~hrebik/archeologie.html>>.

²⁸ Srov. SELMAN, M. J., „Dům“, in *Nový biblický slovník*, str. 186-188.

²⁹ Srov. NOVOTNÝ, A., „Mello“, in *Biblický slovník*, str. 413.

obrazem nepřístupnosti a neotřesitelnosti. Jako hrad nebo opevněné město skýtaly bezpečí proti nepřátelským útokům, tak Izraelci viděli své útočiště před veškerým zlem tohoto světa v Bohu.³⁰ Autoři žalmů znali z vlastní zkušenosti nebo slyšeli z vyprávění, že každé město, byť sebelépe opevněné, může být dobyto a vyplněno. Znali hrůzy obléhání, mrzačení i smrt obránců, rabování nepřátel v dobytém městě, ale i bezútešný život poražených.

V žalmech se však obraz hradu často pojí s přívlastkem „nedobytný“, jímž žalmista vyjadřuje svou víru v Boha, který nemůže být poražen, nemůže selhat, jehož žádná síla není schopna dostat pod svou moc a kontrolu, hradby jeho ochrany nikdy nebudou prolomeny. Každý hrad či pevnost má svá slabá místa, nic takového však neplatí pro Hospodina. Metafora hradu je v žalmech vrcholným vyjádřením bezpečného útočiště pronásledovaného, „...kam nedosáhne zloba protivníků a kde je možno pokojně přebývat.“³¹

Věž nebo tvrz mívají v žalmech často přívlastek „pevná“, což je obdoba nedobytnosti u obrazu hradu. Věž je navíc symbolem bdělosti, božství, ochrany a vševědoucnosti.³² „Věž ...je obrazem božské prozíravosti (vševědoucnosti), která prohlédá a maří každou špatnost. ...Věž je tak baštou dobra.“³³

2.3.2. SKÁLA, SKALNÍ ŠTÍT, SKALNÍ PŘÍBYTEK

V žalmech je Bůh nazýván sedmnáctkrát skálou,³⁴ třikrát skalním štítem (Ž 18,3; Ž 31,4; Ž 71,3) a jedenkrát skalním příbytkem (Ž 71,3). Palestina je krajinou velmi různorodou. Najdeme v ní pobřežní nížiny, hornaté oblasti, prolákliny, náhorní plošiny i pouště. Starozákonní člověk neměl k obrazu skály daleko. Kameny, kopce, rokliny, hory, pusté skalnaté oblasti s rozeklanými štíty nacházel nejen ve vlastní zemi, ale i při putování na jih do Egypta, na sever do Sýrie i na východ do zajordání.

Palestinské skály jsou tvořeny především vápencem, sopečnými horninami, vápnitými jíly, šterky a pískem. Na severozápadě se tyčí pohoří Karmel (Jer 46,18), ve střední oblasti se od Galileje až po Sinaj táhnou kopce Judska v délce kolem 300 km.

³⁰ LURKER, M., „Hrad“, in *Slovník biblických obrazů a symbolů*, Praha: Vyšehrad, 1996, str. 71.

³¹ HŘEBÍK, J., *Jazyk starozákonních žalmů, zvláště kletby, jako modlitba dnešního křesťana*, in *Informace Biblického díla* 3, 1998, str. 51.

³² Srov. LURKER, M., „Hrad“, in *Slovník biblických obrazů a symbolů*, Praha: Vyšehrad, 1996, str. 350-363.

³³ LURKER, M., „Věž“, in *Slovník biblických obrazů a symbolů*, str. 293.

³⁴ Srov. Ž 18,3; Ž 18,32; Ž 18,47; Ž 19,15; Ž 28,1; Ž 31,3; Ž 42,10; Ž 62,3; Ž 62,7; Ž 62,8; Ž 73,26; Ž 78,35; Ž 89,27; Ž 92,16; Ž 94,22; Ž 95,1; Ž 144,1.

Na některých místech, např. v oblasti Kumránu poblíž severozápadního břehu Mrtvého moře, byly ve skalách dlabány jeskyně užívané jako obydlí nebo hroby (Iz 22,16; Lk 23,53).³⁵

Severně se tyčí hory Samaří s vrcholy Ébal nebo Gerizím (Joz 8,33) a Galilejská pahorkatina. Galilejské jezero je obklopeno vysokými horami Chermónu (Joz 13,11). Na severu se pak tyčí pohoří Libanónu (1Kr 5,28). Oblast v zajordání tvoří náhorní plošina, spadající strmými srázy k řece Jordánu. Na severovýchod se rozkládá Bášan (Ž 68,16) s jeskyněmi sopečného původu, na jihu pak krajina dostává horský ráz. Pevnost Masada poblíž západního břehu Mrtvého moře byla na sklonku starozákonní doby vybudována na strmé, nepřístupné skále.

Jižně od Mrtvého moře se pak nachází oblast starověkého Edómu (Gen 36,8), proslulého svým červeným pískovcem, ve kterém si jeho obyvatelé budovali skalní příbytky. Nejznámější je skalní město Petra. Jihozápadně od Mrtvého moře se nachází Negebská poušť (Sd 1,9), v jejíž střední části se táhne pustý a hornatý terén. Za ní se dále k jihu rozkládá Sinajský poloostrov se stejnojmenným pohořím, největší výšky dosahují Hora sv. Kateřiny a biblická hora Sinaj (Ex 19,11). Pohoří se vyznačuje velkým množstvím ostrých zubatých vrcholů, skalních útesů a štítů načervenalých odstínů.³⁶

Skála nebo osamělý kámen se v prehistorických dobách stávaly často předmětem kultovního uctívání, někdy plnily funkci oltáře.³⁷ Izraelité tato místa přejímali od původních obyvatel. „Ve Starém zákoně symbolizuje skála bezpečí a ochranu strmého a nepřístupného útočiště... Podobně se o ní mluví jako o nepohnutelném základu ..., pohnout „skálou“ je totéž jako otrástit světem.“³⁸

O Hospodinu jako o skále se ve Starém zákoně zmiňuje např. Dt 32,4: „*On je Skála. Jeho dílo je dokonalé, na všech jeho cestách je právo. Bůh je věrný a bez podlosti, je spravedlivý a přímý.*“ Další verše pak opakují chvalozpěvy na Boha, který je Otcem, překypujícím starostlivostí, péčí a ochranou svého lidu, vzápětí však následují nářky na nevděčnost lidu, který jeho péčí ztučněl, opovrhl Bohem, potupil Skálu své spásy a uchýlil se k ohavným modlám a neznámým božstvům (Dt 32,5-37).

Také v knihách Samuelových se obraz Hospodina jako skály vyskytuje několikrát. „*Nikdo není svatý mimo Hospodina, není nikoho krom tebe, nikdo není skálou jako náš Bůh.*“ (1S 2,2) Dále je to známý, již výše zmíněný výrok, v němž se kromě skály vyskytuje

³⁵ Srov. NOVOTNÝ, A., „Skála“, in *Biblický slovník*, str. 886-887.

³⁶ Srov. HOUSTON, J. M., „Palestina“, in *Nový biblický slovník*, str. 721-727.

³⁷ Srov. LURKER, M., „Skála“, in *Slovník biblických obrazů a symbolů*, str. 235.

³⁸ WALLS, A. F., „Skála“, in *Nový biblický slovník*, str. 925.

více obrazů, např. hrad, útočiště a další (2S 22,2-3). Druhá kniha Samuelova i na jiných místech vyzdvihuje Boha jako skálu (2S 22,32; 2S 22,47; 2S 23,3).

Prorok Izajáš předkládá obraz Boha jako skály v poněkud jiném světle: „*Vám bude svatyní, ale oběma domům izraelským kamenem úrazu a skálou, o kterou budou klopytat, bude osidlem a léčkou obyvatelům Jeruzaléma.*“ (Iz 8,14) Upozorňuje tak, že lid nevěrný Bohu může také tvrdě narazit, protože on je svatý a nelze se mu vysmívat. „*V onen den budou jeho záštitná města jako opuštěné a houštím zarostlé vrcholky, jež pronárody opustily před syny Izraele; zpusťnou. Vždyť jsi zapomněla na Boha, svou spásu, nepamatovala jsi na svoji záštitnou skálu. Proto vysazuješ sadbu rozkoší a pěstuješ cizokrajnou révu.*“ (Iz 17,9-10) Prorok Izajáš vyzývá lid: „*Doufejte v Hospodina věčně, neboť Hospodin, jen Hospodin je skála věků.*“ (Iz 26,4) Také prorok Abakuk oslovuje v jednom ze svých výroků Boha „Skálo“. (Abk 1,12)

Ke skále jsou přirovnáváni dokonce i pohanští bohové, ale v posměšném tónu: „*Tu řekne: Kdepak jsou jejich bohové, skála, k níž se přivinuli?*“ (Dt 32,27) Ti, kdo se na ně spoléhali, mohli na vlastní kůži zakusit, že na ně není žádné spolehnutí, jejich zdánlivá pevnost byla jen klamem. I žalmista konstatuje, že kromě Boha, nikoho dalšího skálou, tedy pevnou oporou života, nazvat nelze (Ž 62,3).

Jen Bůh je jako skála, „na kterou je možno se s jistotou postavit, když člověk ztrácí půdu pod nohama.“³⁹ Také „je tím vyjádřena neměnitelnost a spolehlivost Boha jako pomocníka a ochránce vyvoleného lidu, jako bezpečného úkrytu... S touto naprostou stálostí a spolehlivostí Boží je srovnávána nevěrnost a nespolehlivost Izraelcova.“⁴⁰ Sijónská posvátná skála byla už od předizraelských dob útočistným místem, na tuto skutečnost zřejmě také mnohdy srovnání Hospodina se skálou naráží.⁴¹

Obraz skály se v žalmech mnohdy vyskytuje spolu s dalšími Božími obrazy – pevná tvrz, vysvoboditel, roh spásy, nedobytný hrad, útočiště a další (Ž 18,3; Ž 19,15; Ž 31,3; Ž 62,7-8; Ž 78,35; Ž 94,22). Jakoby žalmista chtěl své posluchače skutečně přesvědčit o pevnosti, stálosti a neochvějnosti Hospodina vrstvením dalších a dalších podobných obrazů. Ke stejnému účelu slouží zřejmě i přívlastky skály jako „mocná“ (Ž 62,8), „záštitná“ (Ž 31,3), „spásná“ (Ž 89,27), „útočištná“ (Ž 94,22), které žalmista s tímto obrazem často spojil.

³⁹ HŘEBÍK, J., *Jazyk starozákonních žalmů, zvláště kletby, jako modlitba dnešního křesťana*, in Informace Biblického díla 3, 1998, str. 51.

⁴⁰ NOVOTNÝ, A., „Skála“, in *Biblický slovník*, str. 886-887.

⁴¹ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III. Knihy naučné. Jób až Píseň písní*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, str. 279.

2.3.3. ÚTOČIŠTĚ, SKRÝŠE

Obraz Hospodina jako útočiště lze v žalmech nalézt jedenákrát.⁴² Ve Starém zákoně je útočištěm zváno útočištné město, ve kterém mohl najít svůj azyl ten, kdo někoho neúmyslně zabil⁴³: „*Ta města vám budou útočištěm před mstitelem, tak aby ten, kdo zabil, nemusel zemřít, dokud nebude stát na soudu před pospolitostí. Z měst, která dáte, budete mít šest měst jako útočiště.*“ (Nu 35,12-13) „Za útočištná místa bývaly přirozeně pokládány nejčastěji oltáře a svatyně, protože se o nich věřilo, že tam je přítomno božstvo. V Izraeli však tyto masivní představy ustupovaly do pozadí před vírou, že Hospodin je Bůh, který se neváže na určité místo, nýbrž na člověka a na svůj lid.“⁴⁴

Za útočiště je většinou považován jakýkoliv úkryt před nebezpečím pro lidi nebo zvířata: „*Lid se ukrýval v jeskyních, rozsedlinách, skalních stržích, slujích a jamách.*“ (1S 3,6b) „*Horské štíty patří kozorožcům, skaliska jsou útočištěm pro damany.*“ (Ž 104,18) Také opevněné město s hradbami poskytovalo útočiště před nájezdy nepřátel.

V Jobovi nacházíme pasáž, která konstatuje, že ubožáci „*prudkými horskými dešti promočeni nemají útočiště, ke skále se tisknou.*“ (Jb 24,8) Podle knihy Přísloví je útočištěm bázeň před Hospodinem: „*V bázni před Hospodinem má člověk pevné bezpečí a útočiště pro své syny.*“ (Př 14,26) Prorok Izajáš zmiňuje útočiště které, poskytne Bůh těm, kteří jsou již protříbení: „*A nad každým místem hory sijónské, i nad každým jejím shromážděním stvoří Hospodin ve dne oblak, totiž kouř, a plameny ohnivě záře v noci: to bude baldachýn nad veškerou slávou, stánek, který dá stín před denním horkem, útočiště a úkryt před přívalem i deštěm.*“ (Iz 4,5-6) Hospodin sám se stává útočištěm pro toho, kdo se k němu uchyluje: „*Přikryje tě svými perutěmi, pod jeho křídly máš útočiště; pavézou a krytem je ti jeho věrnost.*“ (Ž 91,4) Útočiště, kterým není pravý Bůh, je jen klam: „*...vždyť jsme si svým útočištěm učinili lež a skryli jsme se v klamu.*“ (Iz 28,15b)

Obraz Hospodina jako útočiště nacházíme také ve výroku z 2S 22,3, podobně jako obrazy uvedené výše. U Joba se dočteme, že ti, kteří se odvracejí od Boha, pozbyli své útočiště: „*...kdežto svévolníkům vypoví zrak, ztratí útočiště, jejich nadějí je: vydechnout duši.*“ (Jb 11,20) Prorok Izajáš chválí Hospodina mimo jiné slovy: „*Byl jsi záštitou slabého, v soužení záštitou ubožáka, útočištěm před přívalem i stínem v horku.*“ (Iz 25,4a)

⁴² Ž 14,6; 46,2; 59,17; 61,4; 62,8; 62,9; 71,7; 73,28; 91,2; 91,9; 142,6.

⁴³ Srov. NOVOTNÝ, A., „Útočiště“, in *Biblický slovník*, str. 1158.

⁴⁴ STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 457.

Prorok Jeremiáš se trápí modlářstvím svého lidu: „Znesvětili mou zemi mršínami svých ohybných model a naplnili mé dědictví svými ohavnostmi. Hospodine, má sílo a má záštito, mé útočiště v den soužení, k tobě přijdou pronárody ze všech dálav země a řeknou: Jistě naši otcové v dědictví obdrželi klam, prelud, který k užitku jim nebyl. Může si člověk udělat bohy? Žádní bohové to nejsou. Proto hle, já jim dám poznat, tentokrát jim dám poznat svou moc a bohatýrskou sílu, poznají, že moje jméno je Hospodin.“ (Jr 16,18b-21) Posléze medituje před Bohem o svém poslání: „Nebud' mi tím, kdo děsí. Tys mé útočiště ve zlý den.“ (Jr 17,17) Pronárody i jejich vůdce varuje, že nenajdou své útočiště, neuznají-li Hospodina za Boha: „Pro pastýře nebude žádného útočiště, nebude úniku pro vznešené vůdce stáda.“ (Jr 25,35) O Hospodinu, jako o útočišti, se zmiňuje také prorok Joel: „Hospodin vydá řev ze Sijónu, vydá hlas z Jeruzaléma, zachvějí se nebesa i země. Hospodin je útočiště svého lidu a záštita synů Izraele.“ (Jl 4,16)

Obraz skrýše se v žalmech objevuje pouze dvakrát (Ž 32,7; Ž 119,114). Skrýše ve Starém zákoně znamená nejčastěji nějaký úkryt nebo tajné místo, mohou v něm číhat nepřátelé: „Na nádvořích číhá na čekané, v skrýších vraždí nevinného, jeho oči pasou po bezbranném.“ (Ž 10,8) Skrýší může být také tajné místo v domě, komora nebo sklep: „Její dům - toť cesty do podsvětí, vedoucí do komor smrti.“ (Př 7,27) Může jít taktéž o houštinu nebo doupě:⁴⁵ „...když se krčí v peleších, číhají ve svém doupěti v houští?“ (Jb 38,40)

Modly a falešní bohové jsou posměšně vyzýváni, aby se stali skrýší pro ty, kdo se jim klaní: „Ti, kteří jídali tuk jejich obětí, popíjeli víno jejich úliteb? Ať povstanou a pomohou vám, ať jsou vám skrýší!“ (Dt 32,38) O králi Davidovi je psáno, že se ukrýval ve skalách před Saulem: „Prorok Gád pak řekl Davidovi: Nežůstávej ve skalní skrýši. Odeber se do judské země. David šel, až přišel do lesa Cheretu.“ (1S 22,5)

Ve své vizi budoucnosti prorok odhaluje, že skrýší budou i spravedliví vládcové: „Každý z nich bude jako skrýše před větrem a úkryt před průtrží mračen, jak tekoucí vody ve vyprahlém kraji, jako stín mohutné skály v žíznivé zemi.“ (Iz 32,2) V žalmech se objevuje temnota jako skrýš, v níž se ukryl Bůh: „Temno učinil svou skrýší, stánkem kolem sebe, temné vodstvo, mračna prachu.“ (Ž 18,12) Skrýší je nazýván také dům Hospodinův: „On mě ve zlý den schová ve svém stánku, ukryje mě v skrýši svého stanu, na skálu mě zvedne.“ (Ž 27,5) I Boží křídla jsou označena jako skrýš nebo útočiště: „Chci navěky pobývat v tvém stanu, utéci s do skrýše tvých křídel.“ (Ž 61,5)

⁴⁵ Srov. NOVOTNÝ, A., „Skrýše“, in *Biblický slovník*, str. 889.

Obraz Hospodina jako útočiště nebo skrýš najdeme v žalmech v souvislosti s hledáním ochrany před nepřítelem, osamělostí, nepříznivou situací, tváří v tvář vlastní bezmocnosti. Žalmisté však svými slovy nenavádí v případě nebezpečí k útěku do hor nebo za hradby lidských staveb, ale používají těchto obrazů ke sdělení jednoznačného poselství: jediné skutečné útočiště v každé nouzi a těžkosti je Hospodin⁴⁶

⁴⁶ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLDATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 399.

3. ŽALMY S OBRAZY ÚTOČIŠTNÝCH MÍST

Následný oddíl vybírá z knihy žalmů verše, v nichž se vyskytují obrazy útočištných míst. Nejprve je vždy popsán kontext celého žalmu a poté následuje výklad verše či veršů s příslušnými obrazy.

3.1. ŽALM 9,10

Žalm patří do první knihy žalmů, která je až na malé výjimky tvořena královskými davidovskými žalmy. Král je zde vnímán jako syn Boží a tím mu přísluší mimořádné postavení. Zástupně nese hřích lidu a vede Boží zápas proti nepříteli mocnějšímu, než je on sám. Žalmistovi protivníci jsou zároveň odpůrci Hospodinovi. V největší tísní je Bohem vysvobozen a o této své záchraně vydává svědectví.⁴⁷ První kniha žalmů tvořila jednotné liturgické pásmo.⁴⁸

V nadpise k žalmu je uvedeno Davidovo jméno, jemu je žalm připisován. Na počátku své vlády přemohl okolní nepřátelské pohanské národy, ale i poté se musel stále potýkat s nepřítelem, tentokrát ve vlastní rodině, když proti němu vystoupil jeho syn Abšalóm (2S 15,1-18,15).⁴⁹ Žalm spolu s následujícím žalmem 10 tvoří podle původní hebrejské verze jeden celek, najdeme je takto jak v Septuagintě, tak ve Vulgátě. Společně tvoří tzv. akrostich, každé dva verše začínají (až na výjimky) dalším písmenem hebrejské abecedy. Ž 9 obsahuje převážně chvalozpěv, přecházející místy v hymnus, v prosbu či přání.⁵⁰

Autor chválí Hospodina celý srdcem, jása a radostně jej oslavuje (v. 2-3). Bůh zahnal a zahubil jeho nepřátele, vynesl nad nimi spravedlivý soud, z jejich slávy a moci nezůstalo nic a z výstavných měst pouze trosky (v. 4-7). Žalmista uznává, že to byl Bůh, kdo tuto skutečnost způsobil. Nepřátelé hynou, ale Hospodin je věčný, stále vládne a spravedlivě soudí (v. 8-9.13). Je pevnou oporou pro ty, kdo v něj doufají, proto mu náleží chvála a svědectví o jeho skutcích (v. 10-12). V další části žalmista volá Hospodina a prosí o smilování v situaci, kdy je opět vystaven útisku a nenávisti (v. 14). Vzápětí však vyjadřuje přesvědčení o své záchraně a touhu podělit se s ostatními, co pro něj Hospodin

⁴⁷ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLDATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 239-240.

⁴⁸ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLDATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 336.

⁴⁹ Srov. SEDLÁČEK, J. V., *Výklad posvátných žalmů I.*, Praha: Dědictví svatého Prokopa, 1900, str. 66.

⁵⁰ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLDATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 262.

vykonal (v. 15). Vždyť ti, kdo na něj chystali úklady, Hospodinovým přičiněním do nich sami upadli (v. 16-18). Hospodin nemá zalíbení v pyšných, kteří si zakládají na svých schopnostech a moci, nikdy však nezklame toho, kdo zná svou slabost a uznává své hranice (v. 19-21).

**„Hospodin je zdeptanému nedobytným hradem,
v dobách soužení je hradem nedobytným.“**

Verš je psán stylistickou básnickou figurou v žalmech velmi obvyklou, zvanou paralelismus, v němž druhý řádek verše opakuje, rozvíjí a podtrhuje myšlenku prvního řádku.

V předchozích verších žalmista vyzdvihuje Hospodinovo jednání a pomoc proti jeho nepřátelům, chválí ho za vykonávání soudu a spravedlnosti. Sám se necítí být mocný, ale jako ten, který je zdeptaný. Žalmy hovoří na více místech o tom, že se Hospodin zdeptaného ujímá: „...zjednáš právo sirotkovi, právo zdeptanému; člověk na zemi už nebude vzbuzovat strach.“ (Ž 10,18) „Hospodin je blízko těm, kdo jsou zkrúšeni v srdci, zachraňuje lidi, jejichž duch je zdeptán.“ (Ž 34,19) Bůh neponechá bez povšimnutí ani toho nejnepatrnějšího, který je utlačován a obhájí ho. Z této životní zkušenosti žalmista vyvozuje závěr, jenž formuluje pomocí obrazu: Hospodin je nedobytným hradem, bezpečným místem, pevností, úkrytem a útočištěm. Je jím pro zdeptaného, pro každého utiskovaného, ubohého, pronásledovaného, pokorného, poníženého, oslabeného, postiženého nečekaným neštěstím, neřešitelnou situací a nebezpečím.

Hospodin je jistě nedobytným hradem neustále, ale zvláště v dobách soužení nabývá tato skutečnost pro člověka na významu. Soužení má ve Starém zákoně význam např. omezení, utlačení, úzkosti, trápení, tísně ať už vnější nebo vnitřní. Soužením procházel ve svých dějinách celý Izrael: „Amónovci přešli Jordán, aby bojovali také proti Judovi a Benjamínovi i proti domu Efrajimovu. Na Izraele dolehlo veliké soužení.“ (Sd 10,9) Ale také na jednotlivce: „Soužení a úzkost na mě doléhají, přikázání tvá jsou pro mne potěšením.“ (Ž 119,143) Soužení má však také výchovný význam, protože vede k návratu k Hospodinu. „Hospodin je dobrý, je záštitou v den soužení, zná se k těm, kteří se k němu utíkají.“ (Na 1,7) Kdo je zachráněn ze soužení, raduje se z Božího vysvobození.⁵¹ „K Hospodinu v soužení jsem volal, on mi odpověděl.“ (Ž 120,1) V dobách

⁵¹ Srov. NOVOTNÝ, A., „Soužen, soužení, soužití“, in *Biblický slovník*, str. 945.

klidu a blahobytu často lid na Hospodina zapomínal. Ale v nebezpečí, v soužení, kdy se najednou ocitl bez opory, rozpomněl se na toho, který mu byl stále nablízku, kdo je jeho nedobytným hradem.

I v Novém zákoně nacházíme pozvání na bezpečné místo: „*To jsem vám pověděl, abyste našli ve mně pokoj. Ve světě máte soužení. Ale vzchopte se, já jsem přemohl svět.*“ (J 16,33) „*Jsem jist, že ani smrt ani život, ani andělé ani mocnosti, ani přítomnost ani budoucnost, ani žádná moc, ani výšiny ani hlubiny, ani co jiného v celém tvorstvu nedokáže nás odloučit od lásky Boží, která je v Kristu Ježíši, našem Pánu.*“ (Ř 8,38-39)

Je třeba však dodat, že za veršem 10 následuje verš 11, který objasňuje, pro koho je Hospodin nedobytným hradem. Je jím pro ty, kdo znají Hospodinovo jméno, kdo se s ním denně setkávají v důvěrném vztahu, kdo se ptají po Hospodinově vůli, ti jsou také otevření jeho přítomnosti a spásnému jednání, ti mohou zakusit jeho věrnou starostlivost a mocné jednání. „*Ano, nebude zahanben, kdo skládá naději v tebe, zahanbeni budou věrolomní, vyjdou s prázdnou.*“ (Ž 25,3)

3.2. ŽALM 14,5B-6

Žalm je zařazen v první knize žalmů a je součástí tzv. Davidovy sbírky. Jen s malými obměnami se opakuje v žalmu 53. Tam, kde se v Ž 14,6 objevuje obraz útočiště, v Ž 53,6 tento obraz chybí. Usuzuje se, že žalm byl zřejmě původně součástí dvou samostatných sbírek.⁵² Nejdelší část patří popisu nerozumného jednání (v. 1-5a), následuje konstatování, komu Bůh pomáhá (v. 5b-6) a závěrem zní voláním po Boží spáse (v. 7).

Ústředním tématem žalmu je dvojí postoj k Hospodinu: nevěra nerozumných oproti naději poníženého. Oba mají své důsledky. Žalmista považuje za nerozumného či za blouda toho, kdo s Bohem nepočítá, kdo pochybuje o jeho přítomnosti, o tom, že Bůh vše vidí, zajímá se, koná a že vše podléhá jeho spravedlivému soudu, přestože tyto skutečnosti jsou očím skryté. Lidé se neptají Hospodina na jeho názor, ale konají, co se jim zachce, vedeni hříchem postiženou přirozeností. Nedokáží správně rozlišit dobro od zla a tam, kde se jim to přece jen podaří, často chybí motiv, aby si zvolili dobro. Proto je společnost plná zkažeností a ohavností (v. 1).

Skutečnost, že si lidé Boží přítomnost neuvědomují, nemění nic na tom, že Bůh je zde, před ním se nikdo a nic neukryje. Bůh sám hledá toho, kdo hledá jej, vychází vstříc

⁵² Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 270.

člověku hledajícímu pravdu a setkání. Na druhou stranu zůstává Bohem skrytým, čeká na svobodnou iniciativu člověka, hledajícího svůj zdroj v nekonečné Boží svatosti (v. 2). Tvrzení, že „nikdo nic dobrého neudělá“ je zřejmě záměrné použití hyperboly – nadsázky. Na druhou stranu je však také pravda, že bez Boží milosti není pro lidského tvora možné konat dobro, každý je postižený hříchem, ale i ti, kdo usilují o dobro, zápasí se zlými sklony svého srdce (v. 3).

Kdo jsou k Bohu lhostejní, hledí jen sobecky na svůj prospěch a nedbají hlasu svědomí, šíří kolem sebe zkázu. Každý se však jednou bude ze svých skutků zodpovídat, ať už si to uvědomuje nebo s tím nepočítá. Zděšení mnohých pak bude veliké (v. 4-5a). Bůh však v žádném okamžiku neopouští ty, kdo ho hledají a zastane se jich (v. 5b-6). Volání po spáse pro Izrael, po změně jeho údělu může být pozdějším dodatkem odrážejícím babylónské zajetí, ale také celonárodní touhou po příchodu mesiáše a po celkové hlubší záchraně od všeho zla.⁵³ Člověk nutně potřebuje Boží zásah, potřebuje jeho spásu. Vnější i vnitřní konečné Boží vítězství pak bude zdrojem neutuchající radosti jeho věrných (v. 7).

„S pokolením spravedlivého je Bůh.

***Radu poníženého ostouzíte,
ale Hospodin je jeho útočiště.“***

Uvedené verše jsou v daném žalmu první, které se vyslovují o naději. Všechny předchozí popisují všeobecnou zkaženost, plynoucí z bezbožectví, které nemusí být přímo popíráním Boha, zpochybněním jeho existence, ale spíše jakýmsi nevyčteným deismem. Bůh je, ale ne tady, teď a pro mne.

Proto se v žalmu nejprve vypočítává všechno zlo, které plyne z lhostejnosti a nezájmu vůči Bohu. Na tento výčet pak navazuje verš 5b, který krátce a výstižně tvrdí: „S pokolením spravedlivého je Bůh.“ Lidskou spravedlnost v biblickém pojetí snad nejlépe vystihuje postava praotce Abraháma. „*Pohleďte na Abrahama: uvěřil Bohu, a bylo mu to počítáno za spravedlnost.*“ (Ga 3,6) „*Abraham věřil, a proto uposlechl, když byl povolán, aby šel do země, kterou měl dostat za úděl; a vydal se na cestu, ačkoli nevěděl, kam jde.*“ (Žd 11,8) Spravedlivým před Bohem je ten, kdo nejen věří, že Bůh je, ale kdo Bohu také uvěřil. Vynakládá úsilí poznat a pochopit Boží vůli pro svůj život a podle poznání jedná.

⁵³ Srov. SEDLÁČEK, J. V., *Výklad posvátných žalmů I.*, str. 98. a 103-104.

„*Toto je rodopis Noeho: Noe byl muž spravedlivý, bezúhonný ve svém pokolení; Noe chodil s Bohem.*“ (Gn 6,9) Takovou vírou se lze Bohu zalíbit, takovou víru Hospodin vyhlíží (v. 2).⁵⁴

Nositelem odpovědnosti za vlastní spravedlnost je vždy konkrétní jednatel. O něm pak žalmista tvrdí, že z jednání spravedlivého má užitek celé jeho pokolení, tedy všichni, kteří k němu nějakým způsobem patří, především jeho rodina, ale také jeho národ a snad se dá směle říct, že určitým způsobem i celý lidský rod.⁵⁵ „*Já jsem Hospodin, tvůj Bůh, Bůh žárlivě milující. Stíhám vinu otců na synech do třetího i čtvrtého pokolení těch, kteří mě nenávidí, ale prokazují milosrdenství tisícům pokolení těch, kteří mě milují a má přikázání zachovávají.*“ (Ex 20,5b-6) Bůh je přítomen v pokolení spravedlivých. Je přítomen a koná skrze svého svatého Ducha v těch, kteří mu celým srdcem uvěřili.

Spravedlivý věřící je ten evangelijní „chudý v duchu“, ponížený, skutečný chudák v tom smyslu, že nehromadí ve svých rukou moc rozhodovat, zřiká se jí. Jeho cesta vede vždy nejprve k Hospodinu, ať se děje to, či ono, nerozhoduje se a nejedná apriori podle sebe. Je to postoj tak málo vídaný a nezvyklý, tak provokativní a nepochopitelný, že není divu, že často sklízí nedůvěru a posměch. „*Zloba hříšníků jest takovou, že nejen sami v Boha nevěří, ale posmívají se těm, kteří v Boha svou naději kladou.*“⁵⁶ Jak říká žalmista: ostouzejí radu poníženého. Ponížený je ten, kdo je pokorný, v Božích očích i před lidmi se činí malým a nepatrným.

Na mnoha místech Písma se praví, že Bůh trestá nadutost pyšných, ale ponížené těší a povyšuje.⁵⁷ „*A lid ponížený zachraňuješ, ale svým pohledem ponižuješ povýšené.*“ (2S 22,28) Pyšní se snaží marně, zbytečně se namáhají zlehčovat nebo mařit záměry ponížených. Přes jejich lidskou slabost je jejich pozice neochvějná, útočištěm je jim totiž Hospodin. On uskutečňuje své úmysly prostřednictvím spravedlivých a ponížených, své věrné si také sám bezpečně ochrání.

3.3. ŽALM 18,3

Žalm 18 náleží do první knihy žalmů, mezi písně Davidovy. V nadpise je David nazván Hospodinovým služebníkem, což z něj činí Božího zmocněnce na zemi. Nepřátelé

⁵⁴ Srov. DESCAMPS, A., „Spravedlnost“, in *Slovník biblické teologie*, str. 471.

⁵⁵ Srov. BARUCQ, A., „Pokolení“, in *Slovník biblické teologie*, str. 340.

⁵⁶ SEDLÁČEK, J. V., *Výklad posvátných žalmů I.*, str. 103.

⁵⁷ Srov. NOVOTNÝ, A., „Ponížiti (se)“ in *Biblický slovník*, str. 680.

Davidovi se stávají také nepřáteli Božími.⁵⁸ Nadpis rovněž konstatuje, že žalm David přednášel, když jej Hospodin vysvobodil ode všech jeho nepřátel, zřejmě v podobě cizích národů, členů vlastní rodiny i z rukou Saulových. Žalm se v téměř totožném znění dochoval v 2S 22, podle odborníků je však text žalmu staršího data. Podle kontextu ve 2. knize Samuelově se můžeme domnívat, že David zpíval svou píseň na sklonku svého života, při jakési reflexi svého života. Žalm je královskou děkovnou písní,⁵⁹ jež vznikla pospojováním mnoha za sebou jdoucích paralelismů. Na počátku je Bůh chválen (v. 2-3), následuje vzpomínka na nebezpečí a záchranu (v. 4-7; 17-20), popis zjevení Boží moci (v. 8-16), odvolání na vlastní spravedlnost (v. 21-25), poskytnutí Boží pomoci (v. 26-31) a jeho jednání (v. 32-46), žehnutí a chvála Hospodinu (v. 47-51).

Žalmista vyznává svou lásku k Hospodinu a chválí jej prostřednictvím mnoha metafor (v. 2-3). Popisuje různá nebezpečí, ve kterých se nacházel a prohlašuje, že Hospodin vyslyšel jeho modlitbu a zachránil jej (v. 4-7). Bůh tajemný, nepřístupný a svatý se zjevil ve své velké moci (v. 8-16). Podobnou snahu popsat Boží zjevení nacházíme v knize Exodus, když Bůh uzavřel s vyvoleným národem smlouvu a připravoval jej na přijetí Zákona. *„Když nadešel třetí den a nastalo jitro, hřmělo a blýskalo se, na hoře byl těžký oblak a zazněl velmi pronikavý zvuk polnice. Celá hora Sínaj byla zahalena kouřem, protože Hospodin na ni sestoupil v ohni. Kouř z ní stoupal jako z hutě a celá hora se silně chvěla.“* (Ex 19,16a.18)

Hospodin se zjevil a jedná, zachraňuje svého služebníka z „nesmírného vodstva“. Podle představ izraelitů, národa zemědělců, pastevců a suchozemců, byly vodní hlubiny obávaným sídlem chaosu a zlých sil (v. 17-20). Žalmista usuzuje, že jej Hospodin zachraňuje, protože si jej oblíbil a to pro jeho spravedlnost. Vyjmenovává i její atributy: čistotu rukou, tedy službu pravému Bohu, hledání jeho cest a jeho vůle, zřeknutí se svévolnosti, zájem o Hospodinova přání a vyhýbání se špatnostem (v. 21-25).

Několika verši se pak žalmista obrací na Boha a zevšeobecňuje své předchozí závěry: Bůh sám je nejvyšší spravedlivý, každému odplatí podle jeho zásluh (v. 26-28). Pro žalmistu je Bůh jeho světlem, pomocí a ochranou. V dalších verších se žalmista střídavě obrací k Bohu nebo mluví jakoby sám pro sebe a jsou to slova chvály a vděčnosti. Bůh je mu oporou, dodává odvahu, vlévá sílu, podepírá a uschopňuje ve slabosti a dodává mu jistotu (v. 29-37). Takto jej Bůh uschopňuje bojovat s nepřáteli a vítězit (v. 38-43).

⁵⁸ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLDATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 279.

⁵⁹ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLDATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 278-279.

Proto je pozice žalmisty – krále pevná, nejen jako vůdce svého vlastního národa, ale i národů cizích (v. 44-46).

Žalm zakončuje opět chvalozpěv na Hospodina, žalmista mu žehná a vyvyšuje jej. Král si je vědom svého důležitého postavení, ale i svých hranic. Přes svou vysokou hodnost zůstává slabým člověkem, Bohu se nikterak nemůže rovnat, ale spolu s celým pokolením je stále obdarováván jeho milostí. Náležitě mu proto projevuje úctu a vděčnost. Je to poněkud odlišný postoj oproti jiným staroorientálním vládcům, s jejich bažením po stále větších počtech a stavění se až na úroveň bohům (v. 47-51).⁶⁰

***„Hospodine, skalní štíte můj, má pevná tvrzi, vysvoboditeli,
Bože můj, má skálo, utíkám se k tobě,
štíte můj a rohu spásy, nedobytný hrade.“***

Verš, který tomuto předchází a který celý žalm uvádí je vroucím vyznáním lásky k Hospodinu. Pro žalmistu není Bůh vzdálená a nepřístupná veličina, ale osoba, ke které má blízký a vřelý vztah. Davidův život byl velmi dramatický, nesčetněkrát se ocitl v neřešitelných situacích, ve velkém nebezpečí, ohrožován ze všech stran. Mnohokrát však také učinil zkušenost, že mít živý vztah k Hospodinu a smět se dovolávat jeho pomoci je neocenitelnou devizou.

Výrok tohoto verše dokazuje, že žalmista zakusil a nabyt neochvějného přesvědčení, kde se dovolá skutečné pomoci, kde najde ochranu před nepřáteli a kdo jediný jej dokáže posílit k vítěznému boji. Nachází se zde celkem sedm obrazů, jejichž společným jmenovatelem je ochrana a záchrana. Pětkrát je ve spojení s obrazy Hospodina použito přivlastňovací zájmeno. Možná je Bůh i pro někoho jiného skalním štítem, pevnou tvrzí atd., ale verš jasně vyjadřuje, že toto vyznání má neoddělitelnou souvislost s vlastním životem pisatele a s jeho zkušeností.

Žalmista nazývá Hospodina skalním štítem, přirovnává jej tak k bezpečnému a nepřístupnému místu. Dále jej zve pevnou tvrzí, opevněným místem, kde se cítí bezpečně před nepřáteli. Dává mu také titul vysvoboditel v kontextu dějin Izraele, jejichž hlavním tématem je Boží vysvobození. Bůh byl v mnoha situacích vysvoboditelem svého

⁶⁰ „Např. ve 4. dynastii platil farao za vtělení boha nebes a veškerenstva Hóra. Farao byl přímo bohem-stvořitelem v lidské podobě.“ Bič, M., *Při řekách babylónských*, Praha: Vyšehrad, 1990, str. 174.

„Ale Narámsín se tím nespokojil. Stal se sice králem ‘čtyř stran světa’, avšak zřejmě mu nevyhovovalo postavení služebníka vzhledem k bohu a jako první z mezopotamských vladařů se přímo prohlásil ‘bohem Akkadu’.“ Bič, M., *Při řekách babylónských*, str. 175.

lidu: „*Sestoupil jsem, abych jej vysvobodil z moci Egypta a vyvedl jej z oné země do země dobré a prostorné, do země oplývající mlékem a medem, na místo Kenaanců, Chetejců, Emorejců, Perizejců, Chivejců a Jebúsejců.*“ (Ex 3,8) Jindy pro něj vzbuzoval vysvoboditele a zachránce z jejich vlastních řad: „*I úpěli Izraelci k Hospodinu a Hospodin jim povolal vysvoboditele, aby je vysvobodil, Otniela, syna Kenazova, mladšího bratra Kálebova.*“ (Sd 3,9) Bůh vysvobozuje z rukou nepřátel, z úzkosti, z ohrožení života, z násilí, trápení, ale také od vlastních hříchů.⁶¹

Dále je Hospodin nazýván skálou, k níž se žalmista utíká před nepřáteli a hledá u něj pomoc: „*Hospodine, Bože můj, k tobě se utíkám, zachraň mě a vytrhni z rukou všech, kdo mě stíhají...*“ (Ž 7,2) Snad je to narážka na sijónskou skálu, která byla útočištěm místem. Ale i každá jiná skála, která v boji muže proti muži kryje záda bojujícího, představuje podstatnou výhodu. Bůh je tím, kdo člověku „kryje záda“, o něj je možné se opřít, neuhne ani o píď, je stále stejný a naprosto spolehlivý. „*On je Skála. Jeho dílo je dokonalé, na všech jeho cestách je právo. Bůh je věrný a bez podlosti, je spravedlivý a přímý.*“ (Dt 32,4)

Bůh je také nazván žalmistovým štítem, „což je obraz nepochybně vypůjčený z oblasti válečnictví a evokující ochranu před údery a střelami ze strany nepřátel.“⁶² Pavéza byl těžký štít starověkých bojovníků velikosti muže, dřevěný nebo pletený z proutí, potažený kůží a pobitý plechem. „*Dvacetileté a starší sečetl a shledal, že jich je tři sta tisíc vybraných mužů, schopných vycházet do boje, zacházet s oštěpem a pavézou.*“ (2Pa 25,5b) Někteří měli také lehký štít okrouhlého tvaru, připevňovaný na levé rameno a různě zdobený.⁶³ Tak, jak je žalmista Bohem jako skálou chráněn zezadu, je jím jako štítem chráněn také zepředu. „*Přikryje tě svými perutěmi, pod jeho křídly máš útočiště; pavézou a krytem je ti jeho věrnost.*“ (Ž 91,4) Je to obraz celkové ochrany a ukrytí člověka v Bohu, v Božím lůně, v jeho náručí.

Bůh je rovněž nazýván rohem spásy. Zvířecí rohy byly znakem síly a moci, patřily mezi atributy starověkých bohů.⁶⁴ Před ustanovením útočištných měst byly rohy kadidlového oltáře místem ochrany pro podezřelé z vraždy. „*I Adónijáš vstal a ze strachu před Šalomounem šel a chytil se rohů oltáře.*“ (1Kr 1,50) Podle některých domněnek

⁶¹ Srov. NOVOTNÝ, A., „Vysvoboditel, vysvoboditi, vysvobození“, in *Biblický slovník*, str. 1247.

⁶² HŘEBÍK, J., *Jazyk starozákonních žalmů, zvláště kletby, jako modlitba dnešního křesťana*, in *Informace Biblického díla* 3, 1998, str. 51.

⁶³ Srov. NOVOTNÝ, A., „Štít“, in *Biblický slovník*, str. 1071.

⁶⁴ Srov. BÍČ, M., *Při řekách babylónských*, str. 175.

se na tyto oltáře kladly kůže obětovaných zvířat i s rohy.⁶⁵ Bůh je tedy podle tohoto obrazu tím, kdo přináší spásu a záchranu. Nakonec je Bůh nazván nedobytným hradem. Obraz, který celou sérii završuje svým přívlastkem, zdůrazňuje, že v Boží ochraně nelze hledat nějaké slabiny, něco, co Bůh „nedomyslel“, neošetřil, co opomenul nebo třeba člověku schválně upřel, Bůh je věrný. Žalmista opouští lidská měřítka a uznává Boží výjimečnost. V nejistém světě, kde je vše relativní, Bůh představuje neotřesitelnou jistotu a dokonalou ochranu.

3.4. ŽALM 18,32

***„Kdo je Bůh krom Hospodina,
kdo je skála, ne-li Bůh náš!“***

Přibližně uprostřed žalmu se nachází tento verš, který mezi ostatními verši vyniká svým silným citovým nábojem. Je jakýmsi jásavým zvoláním žalmisty, který jakoby si najednou uvědomil nejen rozumem, ale hlavně srdcem, jak je šťastný, že má takového Boha. Ostatní bohové vlastně ani bohy nejsou, jsou modlami, které představují nějaké božstvo, ale jde přitom o předměty buďto vyrobené nebo vzaté z přírody, kterým lidé projevovali božskou úctu. Posvátné kameny, stromy, obrazy nebo sošky. „Historie starozákonního Izraele je ustavičným zápasem mezi modloslužbou a pravou bohoslužbou.“⁶⁶ „*Opustili Hospodina, Boha svých otců, který je vyvedl z egyptské země. Chodili za jinými bohy, za božstvy těch národů, které byly kolem nich, a klaněli se jim. Tak Hospodina uráželi.*“ (Sd 2,12)

Žalmista vyvyšuje Boha, o němž v předchozích verších prohlašuje, že je mocný, spravedlivý, stará se o člověka a zachraňuje jej od nepřátel. Kdo jiný než Hospodin by si mohl činit nárok na to být skutečným Bohem? „*Všechna božstva národů jsou bůžci, ale Hospodin učinil nebe.*“ (Ž 96,5) Kdo jiný se projevil tak božsky a svatě než Hospodin? Kdo jiný je takovým způsobem, než *Ten, který je?* Které jiné bytí je srovnatelné s tímto živoucím a životodárným Bytím? „*Jejich bohy vydali ohni, protože to nejsou bohové, nýbrž dílo lidských rukou, dřevo a kámen, proto je zničili.*“ (2Kr 19,18)

Ve stvořeném světě nachází žalmista jednu skutečnost, která mu pomáhá přiblížit takovouto Existenci. Skála. Ať už svým pevným materiálem, úctyhodným vzhledem,

⁶⁵ Srov. NOVOTNÝ, A., „Roh“, in *Biblický slovník*, str. 790.

⁶⁶ NOVOTNÝ, A., „Modla“, in *Biblický slovník*, str. 440.

stálostí nebo „věčností“ zřejmě nejlépe vystihuje to, co ve svém srdci cítil. „*Doufejte v Hospodina věčně, neboť Hospodin, jen Hospodin je skála věků.*“ (Iz 26,4) Jen Hospodin je Bůh, a kdo má takového Boha, má „pevnou půdu pod nohama“.

3.5. ŽALM 18,47

**„Živ je Hospodin! Bud' požehnána moje skála,
vyvýšen bud' Bůh, má spása.“**

Verš se v téměř doslovném znění dochoval v 2S 22,47. Bůh je opět nazván skálou. Kdybychom se nepohybovali na půdě Starého zákona, dalo by se říct, že se jedná téměř o jakési oslavné skandování. Zvolání: Živ je Hospodin! „je prastaré zvolání obdobné předizraelskému z kultu Baalova ... Je tu však podstatný rozdíl v tom, že kenaanská božstva každoročně s přírodou umírala a zase povstávala k novému dočasnému životu, zatímco Hospodin je Bůh živý...“⁶⁷ Bůh nejen že je živý, ale on je Život sám, z něj každý další život pochází. Žádný jiný podobný bůh není, existují už jen lidské představy bohů a pokusy o jejich zobrazení z různého materiálu. „*Modly pronárodů jsou stříbro a zlato, dílo lidských rukou.*“ (Ž 135,15) „*Nyní hleďte, jsem jedině já, jiný bůh vedle mne není, já usmrcuji i obživuji, zdeptal jsem, a zase zhojím, není, kdo by vytrhl z mé ruky. Pozvedám ruku k nebi a pravím: Já jsem živ navěky!*“ (Dt 32,39-40)

Žalmista vyslovuje požehnání Bohu, kterého uznává za svou oporu a jistotu, za svou skálu. Tím, kdo žehná, je především Bůh. Žehná člověku, přeje mu a dává plnost a plodnost jeho životu. Člověk je chudákem, který nemá nic, co by mohl Bohu dát a přesto když Bohu žehná, je to jednání cenné, žádané a bohumilé, jelikož je v něm obsažena vděčnost za Boží štědrost a láska k němu.⁶⁸ Izraelité často žehnali Bohu, najdeme o tom doklady napříč celým Starým zákonem: „*Požehnan bud' sám Bůh Nejvyšší, jenž ti vydal do rukou tvé protivníky.*“ (Gn 14,20a) „*Požehnan bud' Hospodin, který podle svého slova dal odpočinutí Izraeli, svému lidu.*“ (1Kr 8,56a)

Židé dodnes denně ve svých modlitbách vyslovují požehnání Hospodinu, např. ve známé modlitbě Osmnácti požehnání „Šmone esre“.⁶⁹ Modlí se také před jídlem

⁶⁷ STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 282.

⁶⁸ Srov. GUILLET, J., „Požehnání“, in *Slovník biblické teologie*, str. 363-365.

⁶⁹ Srov. BAUMANN, A. H., *Co by měl každý vědět o židovství*, Praha: Kalich, 2000, str. 51-56.

i při mnoha dalších příležitostech: „Požehnán jsi Hospodine, ... Bože náš, Králi světa, ... jenž jsi nás posvětil svými příkazy a nařídil nám...“⁷⁰

Žalmista dále vyslovuje přání, aby Bůh byl vyvýšený, aby jej každý uznal za Boha nejvyššího a jediného. Vyvyšovat znamená vzdávat Bohu patřičnou úctu a chválu za jeho vznešenost, majestát, důstojnost, svrchovanost, všemohoucnost, nekonečnost, slávu a svatost.⁷¹ „Vyvýšen je Hospodin, jenž přebývá na výšině, naplňuje Sijón spravedlností a právem.“ (Iz 33,5) Dát Bohu prvenství a vyvýšit jej je privilegiem lidské svobody, která jej však může ke své vlastní škodě také nevyužít.

Bůh je pro žalmistu také spása, což je „...odborný biblický výraz k označení jakéhokoli milostivého vysvobození způsobeného Bohem, zvláště však duchovního vysvobození z hříchů a jeho důsledků...“⁷² Znamená také vysvobození z nebezpečí nebo od nepřátel či jiný způsob záchrany a pomoci. Dějiny Izraele jsou ve skutečnosti dějinami Boží spasitelné činnosti, ať už přímé nebo zprostředkované povolánými osobami, jimiž byli např. soudci.⁷³ „Učinil jsem tě vůči tomuto lidu nedostupnou bronzovou hradbou. Budou proti tobě bojovat, ale nepřemohu tě, neboť já jsem s tebou, abych tě spasil a vysvobodil, je výrok Hospodinův.“ (Jr 15,20) Bůh jako osoba je spása každého jednotlivce, proto být s Bohem a v Bohu, znamená být ponořen do této živé záchrany, která se stále uskutečňuje.

3.6. ŽALM 19,15

Jedná se opět o žalm z první knihy žalmů přisuzovaný Davidovi. Žalm se skládá ze dvou tématicky i literárně odlišných částí. První z nich (v. 2-7) je hymnem na Boží slávu, zjevenou skrze dílo jeho rukou ve stvoření. Druhá část (v. 8-11) podobně jako Ž 119 oslavuje Boží zákon. Je možné, že obě části byly původně samostatnými písněmi. Lze však mezi nimi vysledovat i určitou souvislost. V obou částech jde o oslavu Boha, v první za jeho stvoření, ve druhé, za jeho slovo. První část hovoří o daru Božího stvoření jako o prostoru, kde lze žít, druhá o daru Božího slova, které učí a k dobrému životu uschopňuje.

⁷⁰ NEWMAN, J., SIVAN, G., *Judaismus od A do Z. Slovník pojmů a termínů*, str. 151.

⁷¹ Srov. NOVOTNÝ, A., „Vyvýšen, -í, -ost, ý, vyvýšiti (se), vyvyšovati (se)“, in *Biblický slovník*, str. 1253.

⁷² NOVOTNÝ, A., „Spasen, spasení“, in *Biblický slovník*, str. 947.

⁷³ Srov. NOVOTNÝ, A., „Spasen, spasení“, in *Biblický slovník*, str. 947.

Žalmista, syn Izraele, národa obklopeného ctiteli různých přírodních božstev: slunce, měsíce, plodnosti atd., zpívá ve svém žalmu o tom, že veškeré stvoření hovoří o Boží slávě, ne lidskou řečí, ale přesto se o ní svým bytím vyjadřuje nepřehlédnutelně. Nepřisvojuje si božství pro sebe, ale ukazuje na svého Stvořitele. Všude je vidět Boží dílo a jeho řád. Ani slunce, které je snad nejvýraznější stvořenou skutečností, přes veškerou svou zář a žár, přes svou nesmírnou důležitost podléhá Stvořiteli a jeho zákonům (v. 2-7).⁷⁴

Mnohokrát je v žalmu zmiňováno Boží slovo v podobě zákona, svědectví, ustanovení, příkázání a řádů. Boží slovo zachovává žití, dává moudrost, naplňuje radostí a přináší světlo, jako schopnost vidět na cestu životem. V Božím slově je obsažena pravda a spravedlnost. Podobně jako zlato, dodává člověku jistotu, že nebude strádat a zároveň jej sytí jako ten nejlepší pokrm (v. 8-11). Žalmista vnímá, že poslušnost Božímu slovu přináší do života hojnost (v. 12).

Autor předestírá otázku, kdo z lidí je schopen rozpoznat blud. Nepřímo na ni odpovídá předchozí text. Ten, kdo naslouchá Božímu slovu, stále si je připomíná a vystavuje se jeho působení. To slovo je pravda a světlo, proto chrání před omyly a chybami, pomáhá rozlišit nezdravé společenské trendy, dává rozpoznat hřích a usvědčuje ty, kdo by k němu chtěli svádět (v. 13-14). Žalm je zakončen přáním, aby se Bohu líbila žalmistova slova i jeho rozjímání (v. 15).

***„Kěž se ti líbí řeč mých úst
i to, o čem rozjímám v srdci,
Hospodine, má skálo, vykupiteli můj.“***

V Písmu nacházíme výroky, které mnohé usvědčují z nepravdivosti, jelikož slova vyřčená ústy se často liší od myšlenek, které zůstaly ukryty v srdci.⁷⁵ „*Lichotek má plná ústa, ale v srdci válku. Hladší nad olej jsou jeho slova, ale jsou to vytasené meče.*“ (Ž 55,22) Srdce většinou v Písmu označuje vnitřní podstatu člověka, často je ekvivalentem pro duši. Pro Boha je srdce mnohem důležitější než vnějšek, protože je místem, kde se činí rozhodnutí, která mají své důsledky.⁷⁶ „*Já Hospodin zpytuji srdce a zkoumám ledví, já každému splatím podle jeho cesty, podle ovoce jeho skutků.*“ (Jr 17,10)

⁷⁴ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 282-283.

⁷⁵ Srov. NOVOTNÝ, A., „Ústa“, in *Biblický slovník*, str. 1154.

⁷⁶ Srov. NOVOTNÝ, A., „Srdce“, in *Biblický slovník*, str. 958.

V Novém zákoně pak Ježíš blíže vysvětluje: „*Nic, co zvenčí vchází do člověka, nemůže ho znesvětit; ale co z člověka vychází, to jej znesvěcuje. Z nitra totiž, z lidského srdce, vycházejí zlé myšlenky, smilství, loupeže, vraždy, cizoložství, chamtivost, zlovolnost, lest, bezuzdnost, závistivý pohled, urážky, nadutost, opovážlivost.*“ (Mk 7,15.21-22) Žalmista důvěřivě odhaluje před Hospodinem svou upřímnou řeč i úvahy srdce s nadějí, že mu obojí bude milé. Bůh již dříve řekl Jozuovi: „*Kniha tohoto zákona ať se nevzdálí od tvých úst. Rozjímej nad ním ve dne v noci, abys mohl bedlivě plnit vše, co je v něm zapsáno. Potom tě bude na tvé cestě provázet zdar, potom budeš jednat prozíravě.*“ (Joz 1,8) Žalmista se tedy může právem domnívat, že jeho přemítání nad Božím stvořením i nad darem Zákona se Bohu líbí. V žalmu se i v jiných verších zmiňuje řeč. Hovoří nebesa, obloha, den a noc, ale není to řeč lidská. Schopnost dorozumívat se slovy je Božím darem pouze pro člověka.

Žalmista nazývá Boha také svou skálou. Obraz skály se nabízí v souvislosti s Božím slovem, které již starozákonnímu člověku poskytovalo vodítko pro život. Boží slovo dodává jistotu a neochvějnost, protože je svobodné (2Tm 2,9) a pravdivé (1Kr 17,24), zbavuje pochyb a je na ně spolehnutí. Boží slovo je Boží mocí (1Kor 1,18), Boží zbraní (Ef 6,17) a vítězí nad zlem (1J 2,14).

Bůh je pro žalmistu také vykupitelem. Ve Starém zákoně slovo „vykupitel“ původně označovalo toho, kdo vyplatil zajatce nebo otroka. Vykoupit zajatce bylo právem, ale i povinností neblížšího příbuzného, slova góél – vykupitel se užívá i pro příbuzného, který byl mstitelem vraždy. Je-li Bůh označen za vykupitele, je tím vyjádřeno, že vysvobozuje ze všeho, z čeho se člověk sám vymanit nedokáže: od bídy, nemoci, ponížení i z otroctví.⁷⁷ „*Svým milosrdenstvím jsi vedl tento lid, který jsi vykoupil, provázel jsi jej svou mocí ke své svaté nivě.*“ (Ex 15,13) Nazývá-li žalmista Boha svým vykupitelem, naznačuje tím blízký až příbuzenský vztah s Hospodinem.

3.7. ŽALM 20,2

Žalm, jenž byl zřejmě součástí liturgické nastolovací slavnosti, náleží do první knihy žalmů. Je součástí Davidovy sbírky a byl určen pro chrámového sólistu. První část

⁷⁷ Srov. NOVOTNÝ, A., „Vykoupení, vykoupiti, vykupitel“, in *Biblický slovník*, str. 1236.

tvoří přímluvná modlitba lidu za svého krále (v. 2-6), druhá část je jakousi formou meditace jednotlivce i společenství (v. 7-10).⁷⁸

Lid se žalmistovými slovy přimlouvá za krále, aby jej Bůh vysvobodil ze všech soužení, která jej mohou v budoucnu potkat, a v boji mu dopomohl k vítězství. Jeho pomoc je očekávána ze svatyně jako místa, v němž se Bůh rozhodl přebývat (v. 2-3). Bůh se má rozpomenout, že mu král v minulosti přinášel obětní dary a zápalné oběti z plodů země a dobytka, jímž jej Hospodin obdařil. Patříčná oběť doprovázela jistě i liturgickou slavnost a přímluvnou modlitbu (v. 4). Král byl Boží pomazaný a směl k Bohu přicházet jako jeho syn, Bůh mu prokazoval zvláštním způsobem náklonnost. Proto se dalo předpokládat, že vyslyší i nevyslovená přání jeho srdce a podpoří jeho záměry.⁷⁹ Lid měl z tohoto blízkého vztahu mezi králem a Hospodinem prospěch. Vítězství krále znamenalo vítězství pro lid a úspěch krále přinášel lidu prosperitu. Proto je lid připraven radovat se a jásat nad královým vítězstvím a symbolickým vztyčením praporců ohlašovat svou přináležitost k Bohu a vyslyšení prosb Hospodinem (v. 5-6).

Žalmista učinil zkušenost, a je proto přesvědčen, že Bůh krále podepře na cestě k vítězství, vyslyší modlitbu lidu a odpoví na jeho prosby (v. 7). Připomíná si, jaký vzali konec ti, kdo spoléhali na své bohatství, moc a vojenskou sílu, jako např. pyšný farao, jenž Izraele nechtěl propustit z otroctví (Ex 15,19), na rozdíl od těch, kdo svou naději opřeli o Hospodina. Ač byli někdy na čas poraženi, v jeho síle opět povstávají (v. 8-9). Závěr žalmu tvoří zvolání k Hospodinu o pomoc. Jako lid prosí, aby Bůh odpověděl králi na jeho prosby, žádá také krále, jako prostředníka mezi lidem a Bohem, aby vyslyšel prosby svého lidu (v. 10).

***„Kěž ti v den soužení Hospodin odpoví,
kež je ti hradem jméno Boha Jákobova!“***

Částice „kež“, jenž uvádí celou sérii přímluv, velmi výstižně vyjadřuje postoj modlících se. Je výrazem uznání Boží svobody a transcendence, jelikož vyjadřuje přání. Počítá s tím, že Bůh vyslyšet může, ale také nemusí. Přímluvci se staví za svého krále a vyprošují mu Boží odpověď v souženích⁸⁰ a obtížných situacích, do nichž se může

⁷⁸ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLDATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 284.

⁷⁹ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLDATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 285.

⁸⁰ Více k výrazu „soužení“ ve výkladu k Ž 9,10.

v budoucnu dostat. Žalmista se zřejmě také osobně přesvědčil, že Bůh odpovídá a vyslyší tyto modlitby, o čemž svědčí sedmý verš.

Další slova modlitby prosí, aby se králi stalo Boží jméno hradem, nezdolným úkrytem a bezpečným útočištěm. Hospodinovo jméno je připomínáno ještě v šestém verši, kdy je v něm lid připraven vztyčit praporec na znamení vítězství, a také v osmém verši, kde lid prezentuje své přesvědčení, že jedině v něm je jeho síla, vítězství a život. Podle staré jeruzalémské kultové tradice Hospodin sídlí na nebi, ale pro své věrné je přítomen ve svém jménu.⁸¹ Když Starý zákon zmiňuje Hospodinovo jméno, označuje tak samou Boží podstatu, jejíž součástí je i jeho jméno. Znat jméno tedy znamená, znát Boha samotného. „*Můj lid však pozná mé jméno, pozná v onen den, že to jsem já, kdo prohlašuji: Tu jsem.*“ (Iz 52,6)

Zvláště když se chce zdůraznit osobní Boží přítomnost, užívá se pojmu Boží tvář nebo Boží jméno.⁸² Jméno Boha Jákobova,⁸³ Boha, který se osobně setkal s praotci Abrahamem, Izákem a Jákobem a oslovil je. Stejně jako tenkrát pro ně, je nyní pro krále a skrze něj i pro lid nenahraditelným ochranným útočištným místem, je hradem, kde se mohou nejen ukryt před nebezpečím, ale také v něm spočinout skrze chválu a načerpat novu sílu, radost a pokoj. Boží jméno je úkrytem pro všechny, kdo musí čelit každodenní realitě světa.

Východní tradice dokonce vytvořila modlitbu, v níž se stále opakuje Boží jméno, které bylo zjeveno v Božím Synu.⁸⁴ Jde o tzv. Ježíšovu modlitbu neboli modlitbu srdce, která vychází z textu Mt 15,22. Skrze opakované vyslovování Božího jména sestupuje ten, kdo se modlí do svého nitra a setkává se tam se svým Bohem, vstupuje do společenství s ním, v něm koná své činnosti a tak setrvává stále v jeho přítomnosti.

Verš je mimo jiné také nádherným příkladem přímluvné modlitby za druhé. Modlitba nemusí mít jen dimenzi chvály, díků nebo prosby za vlastní potřeby, ale jako nezištný dar druhému se stává pravým výrazem našeho lidství, které je obrazem Boha, jenž se daruje, výrazem lásky a solidarity.

⁸¹ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 285.

⁸² Srov. NOVOTNÝ, A., „Jméno Hospodinovo“, in *Biblický slovník*, str. 299-300.

⁸³ Více k výrazu „Bůh Jákobův“ ve výkladu k Ž 46,8.12.

⁸⁴ Více např. v knize *Upřímná vyprávění poutníka svému duchovnímu otci*, Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2007.

3.8. ŽALM 28,1

Jedná se o královský davidovský žalm náležející do první knihy žalmů. Někteří považují za jeho možného pisatele proroka Jeremjáše.⁸⁵ Žalm může být modlitbou krále nebo také člověka nemocného na smrt.⁸⁶ Žalmista nejprve prosí o vyslyšení (v. 1-2), následují stížnosti na svévolníky (v. 3-5) a žalm uzavírá chvalozpěv na Hospodina (v. 6-9).

Žalmista je přesvědčen, že jeho život závisí na vztahu k Hospodinu, na dialogu s ním, proto k němu volá a očekává odpověď. Bez tohoto vztahu a komunikace svůj život ani nechce nazývat životem, ale spíše umíráním nebo vstupem do hrobu či do podsvětí (v. 1). Proto se jeho modlitba obrací tam, kde nachází Boží přítomnost, k velesvatyni s archou úmluvy. Volá k Hospodinu nejen srdcem, ale celou svou bytostí, pomáhá si v modlitbě také gesty a pozvednutím rukou (v. 2).

Žalmista sám sebe nepovažuje za svévolníka, jelikož mu na srdci leží Hospodinova vůle. Svévolník a pachatel zla jsou co do významu totéž. Konat svou vůli, být sám sobě měřítkem chování i jednání a být lhostejný k Božímu dílu, znamená konat zle. Zvláště poukazuje žalmista na ty, kteří se chovají pokrytecky. Navenek vystupují pokojně, ale jejich smýšlení je plné zloby. Ale Bůh vidí do hlubin lidského nitra. Pokrytec se jednou bude zodpovídat z toho, co považoval za své nejtajnější soukromí. Žalmista vyzývá Boha, aby se svévolníky jednal spravedlivě, aby došli odplaty za své skutky. Přirovnává je ke stavbě, která bude navždy zničena (v. 3-5).⁸⁷

Následuje chvalozpěv Hospodinu. Žalmista je plný naděje, nepochybuje o vyslyšení svých proseb a žehná za to Bohu. Písni jej chválí a raduje se z něj. Nazývá jej svou silou, štítem a záštitou. Tyto obrazy v sobě obsahují sdělení, že Bůh jedná, chrání a pomáhá (v. 6-8).

V posledním verši vyprošuje žalmista pro lid, který je Božím vlastnictvím jeho spásu a požehnání. Vyzývá jej, aby se o lid vždy staral jako pastýř o své stádo, aby jej nesl na svých ramenou jako slabou nebo znovu nalezenou ovci (v. 9).

***„K tobě, Hospodine, volám,
nebuď ke mně hluchý, skálo moje.***

Neozveš-li se mi, budu podoben těm, kteří sestupují v jámu.“

⁸⁵ Srov. SEDLÁČEK, J. V., *Výklad posvátných žalmů I.*, str. 215.

⁸⁶ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 302.

⁸⁷ Srov. SEDLÁČEK, J. V., *Výklad posvátných žalmů I.*, str. 217.

Žalmista se modlí k Hospodinu a není to zřejmě modlitba v klidu a v bezpečí. Text sděluje, že k Bohu volá a vyzývá jej k naslouchání, svými slovy i postojem na něj naléhá. Modlitba tedy pravděpodobně vyvěrá z veliké tísně. V obdobných textech je vedle výrazu „volat“, použito také „úpět“⁸⁸ a „lkát“. „*Volám k Hospodinu, úpím, volám k Hospodinu, prosím, před ním vylévám své lkání, o svém soužení mu vypovídám.*“ (Ž 142,2-3) Autor od Hospodina žádá, aby mu naslouchal a odpověděl. Nazývá jej svojí skálou, jakoby tímto způsobem Hospodinu říkal: „Jsi moje skála, o tebe se opírám, vkládám v tebe veškerou svou naději. Vidíš-li, jak velkou mám v tebe důvěru, odpověz mi a vyslyš mě!“

Podobným způsobem vyslovují svou prosbu i jiné žalmy: „*Hospodine, vyslyš mou modlitbu, přej mi sluchu, když o pomoc volám, nebud' k mému pláči hluchý. Vždyť jsem u tebe jen hostem, přichozím, jako všichni otcové moji.*“ (Ž 39,13) K Bohu lze takto úpěnlivě volat a naléhat na něj, ale pak je třeba s vírou čekat na odpověď. „*Ztiš se před Hospodinem a čekej na něj.*“ (Ž 37,7a) Také v evangeliích nalezneme výzvy k vytrvalé a naléhavé modlitbě: „*A tak vám pravím: Proste, a bude vám dáno; hledejte, a naleznete; tlučte, a bude vám otevřeno. Neboť každý, kdo prosí, dostává, a kdo hledá, nalézá, a kdo tluče, tomu bude otevřeno.*“ (Lk 11,9-10) Každou modlitbu by však měla provázet víra, že ji Bůh slyší a bere vážně: „*Necht' však prosí s důvěrou a nic nepochybuje. Kdo pochybuje, je podoben mořské vlně, hnané a zmítané vichřicí.*“ (Jk 1,6)

Žalmista nazývá Hospodina svou skálou snad také právě proto, že je Bohem komunikujícím, Bohem, který miluje, jenž se rozhodl vstoupit s člověkem do láskyplného vztahu. Z toho pro žalmistu pramení jistota a bezpečí, že není zapomenut, že někomu na něm záleží. „*Všechnu svou starost vložte na něj, neboť mu na vás záleží.*“ (1Pe 5,7)

Tento vztah z Boží strany stále trvá, protože Bůh je věrný, své rozhodnutí nemění a smlouvu, kterou jednou uzavřel, neruší. K porušení Božsko – lidského dialogu může dojít jen ze strany člověka. Pak nastává zmatek a žalmista vyznává, že bez vztahu s Bohem nedokáže žít. Jáma znamená v obrazné řeči žalmů hrob, smrt, propast, říši mrtvých, kam podle starověkých názorů sestupují zemřelí.⁸⁹ „*Jeho duše se blíží jámě a jeho život jisté smrti.*“ (Jb 33,22) Ztrátu kontaktu s Hospodinem žalmista srovnává s koncem vlastního života. Uchovat si společenství s Bohem je proto předmětem každodenního zápasu, úsilí a trpělivého očekávání. Není to něco, co člověk jednou provždy získal a už nemůže ztratit. Bůh však tento boj podepírá svou nevyčerpatelnou milostí.

⁸⁸ Více k výrazu „úpět“ ve výkladu k Ž 142,6.

⁸⁹ Srov. NOVOTNÝ, A., „Peklo“, in *Biblický slovník*, str. 611.

3.9. ŽALM 31,3-4

Žalm patří do první knihy žalmů a Davidovy sbírky. Některé jeho části vykazují podobnosti s modlitbou proroka Jonáše a s některými verši z knihy proroka Jeremjáše. Někteří se domnívají, že mohlo jít o modlitbu zajatců odvedených do Babylóna.⁹⁰ Ž 31,2-4 se nachází rovněž v Ž 71,1-3. Žalm je složen ze dvou oddílů (v. 2-9 a v. 10-19), které obsahují společné motivy: popis žalmistových nesnází, prosba za vysvobození a vyjádření důvěry v Hospodina. Třetím oddílem je chvalozpěv Hospodinu (v. 20-23) a závěr obsahuje výzvu milovat Hospodina (v. 24-25).

Žalmista se v tísní utíká k Bohu, prosí o pomoc a očekává ji. Dovolává se přítom Boží spravedlnosti. K vyjádření své důvěry v Boha používá obraz skály, opevněného domu, skalního štítu, pevné tvrzi a záštiny. Vyzývá Hospodina, aby si pospíšil, jeho záležitost zřejmě spěchá, snad jde o nějakou lstivou nástrahu ze strany nepřátel (v. 2-5). Věrný Bůh je žalmistův vykupitel a zachránce, proto klade do bezpečí jeho rukou své nejhlubší bytí, svého ducha (v. 6).

Láska k Bohu, na kterého se spoléhá, jej vede k nenávisti k Božím nepřítelům, k těm, kteří se uchylují k odporným modlám. Nenávist zde není v protikladu k přikázání lásky, Izrael měl dokonce příkaz zničit Boží nepřátele, aby sám nepropadl modloslužbě (v. 7).⁹¹ Boží milosrdenství, se kterým shlédl na svého věrného, je důvodem k radosti. Bůh zná i skrytá trápení duše. Člověk je v jeho blízkosti svobodný a chráněný proti nepřítelům (v. 8-9).

Žalmista opět prosí o smilování a vypočítává svá strádání, cítí, jakoby z něj prchal život i veškerá vnitřní síla. Příčinu vidí ve svých nepravostech. Naříká nad potupami protivníků, snad nepřátelských národů v sousedství, ale i jeho dřívější přátelé se mu vyhýbají. Cítí se jimi odhozený a zavržený. Mnozí jej navíc pomlouvají a strojí proti jeho životu úklady (v. 10-14). Přesto se žalmista opět obrací na Hospodina s důvěrou, nedá se zlákat k lacinému modlářství a vyznává: Ty jsi můj Bůh (v. 15).

Znovu prosí o vysvobození od nepřátel, kteří stále doléhají, žádá, aby mohl zakusit Boží zachraňující přítomnost. Jeho přáním je, aby vyšlo najevo, že důvěra v Hospodina je tou správnou volbou, aby modláři poznali, kdo je skutečný Bůh a zahanbeně zmlkli (v. 15-19). Chválí Boha za jeho dobrotu a lásku, kterou prokázal přede všemi lidmi těm, kdo u něj hledají své bezpečné útočiště (v. 20-22). Přesto se žalmista neuchránil chvíli, kdy

⁹⁰ Srov. SEDLÁČEK, J. V., *Výklad posvátných žalmů I.*, str. 232.

⁹¹ Srov. BRIÈRE, J., „Nenávist“, in *Slovník biblické teologie*, str. 270.

zapochyboval o Boží blízkosti a starostlivosti. Bůh však vyslyšel všechny jeho prosby (v. 23).

Závěrem zní výzva k lidu, aby v Boha nejen věřil, ale také si jej zamiloval. Odezvou na věrnou péči a lásku musí být zase jen láska. Ti, kdo nepochopí tento princip, působí škodu sami sobě. Boží láska se v nich nemůže naplno projevit (v. 24-25).

***„Skoň ke mně své ucho,
pospěš, vysvobod' mě,
bud' mi skálou záštitnou,
bud' mi opevněným domem pro mou spásu.
Tys můj skalní štít a pevná tvrz má,
ved' mě pro své jméno a doved' mě k cíli.“***

Žalmista vyzývá Hospodina, aby se k němu sklonil, tedy sestoupil ze své výšiny do jeho bezprostřední blízkosti a naslouchal mu. Ucho, jako orgán naslouchání, je zde antropomorfismem vyjadřujícím, že Bůh je ten, který slyší, přestože fakticky uši na způsob lidí nemá. Na rozdíl od model, jenž často uši mají, ale neslyší, a proto nemohou ani jednat:⁹² „*Jejich modly jsou stříbro a zlato, dílo lidských rukou. Mají ústa, a nemluví, mají oči, a nevidí, mají uši, a neslyší, mají nosy, a necítí, rukama nemohou hmatat, nohama nemohou chodit, z hrdla nevydají hlásku.*“ (Ž 115,4-7) Bůh může konat a také koná, proto na něj žalmista naléhá, aby si pospíšil a neotálel, jelikož jeho vysvobozující zásah je neodkladný a nutný. Podobnou výzvu nacházíme i v dalších žalmech: „*Bože, vysvobod' mě, Hospodine, na pomoc mi pospěš!*“ (Ž 70,2) „*Neukrývej přede mnou tvář v den soužení mého, nakloň ke mně ucho, v den, kdy volám, pospěš, odpověz mi!*“ (Ž 102,3) Od Boha žalmista očekává záchranu a vysvobození od vnějších nepřátel, ale i od vlastních nepravostí (v. 11).⁹³

Vyslovuje prosbu, aby se Bůh stal jeho „skálou záštitnou“ a „opevněným domem“ pro jeho spásu.⁹⁴ Hospodin byl v Izraeli často nazýván záštitou, výrazem pro vyjádření ochrany, kterou poskytl v nebezpečí. Například po vysvobození z Egypta: „*Tehdy zpíval Mojžíš a synové Izraele Hospodinu tuto píseň. Vyznávali: Hospodinu chci zpívat, neboť se slavně vyvýšil, smetl do moře koně i s jezdci. Hospodin je má záštita a píseň, stal*

⁹² Srov. NOVOTNÝ, A., „Ucho, uši“, in *Biblický slovník*, str. 1137.

⁹³ Více k tématu „vysvobození“ ve výkladu k Ž 18,3.

⁹⁴ Více k výrazu „spása“ ve výkladu k Ž 18,47.

se mou spásou. On je můj Bůh, a já ho velebím, Bůh mého otce, a já ho vyvyšuji.“ (Ex 15,1-2) Podobně vyznával i prorok Izajáš: *„Hle, Bůh je má spása, doufám a jsem beze strachu. Hospodin, jen Hospodin je má záštita a píseň, stal se mou spásou.“* (Iz 12,2) Také v tomto žalmu je Hospodin v pátém verši nazýván záštitou. Žalmista v obratu „záštitná skála“ spojil výraz pro ochranu s výrazem pro pevnost a oporu. Obraz opevněného domu měl zřejmě vyslovovat podobnou skutečnost.

V další části vyjadřuje autor jinými obrazy v podstatě totéž co výše, jen se již nevyjadřuje v imperativu, ale konstatuje přítomnou skutečnost. Bůh je jeho „skalním štítem“ a „pevnou tvrzí“. Žalmista uvěřil, že jeho modlitba, sotva před krátkým okamžikem vyslovená, již byla vyslyšena. Také evangelium učí podobnému postoji víry: *„Ježíš jí odpověděl: Neřekl jsem ti, že uvidíš slávu Boží, budeš-li věřit? Zvedli tedy kámen. Ježíš pohlédl vzhůru a řekl: Otče, děkuji ti, žes mě vyslyšel. Věděl jsem sice, že mě vždycky slyšíš, ale řekl jsem to kvůli zástupu, který stojí kolem, aby uvěřili, že ty jsi mě poslal. Když to řekl, zvolal mocným hlasem: Lazare, pojď ven! Zemřelý vyšel, měl plátnem svázaný ruce i nohy a tvář měl zahalenu šátkem. Ježíš jim řekl: Rozvažte ho a nechte odejít!“* (J 11,40-44) Ne vždy člověk uvidí účinky vyslyšení své modlitby, ale přesto je třeba věřit.

Žalmista prosí Boha, ať jej vede a dovede k cíli. Žádá jej, aby byl jeho průvodcem na cestě, která k němu vede. Bůh je garantem, že žalmista svého cíle také dosáhne. Konkrétně v tomto žalmu jde o vysvobození od nepřátel. Žalmista se přitom dovolává Božího jména,⁹⁵ tedy samotného Boha, který je uprostřed lidu přítomen a v jeho prospěch jedná pro své veliké jméno. *„Učinil jsem to pro své jméno, aby nebylo znesvěcováno v očích pronárodů, uprostřed nichž byli, před jejich zraky jsem se jim dal poznat, když jsem je vyvedl z egyptské země.“* (Ez 20,9) Pomáhá Izraeli pro svou slávu, s cílem dát poznat národům svou velikost a svatost.⁹⁶

3.10. ŽALM 32,7

Nachází se v první knize žalmů v Davidově sbírce. Podle nadpisu patří k poučným písním, svým charakterem je to děkovaná píseň za odpuštění vin. V církevní tradici je žalmem kajícím. Žalm se zřejmě zpíval při nějakých očištných obřadech v chrámě.⁹⁷ Podle obsahu je zřejmé, že žalmista zhřešil, ale učinil zkušenost s nalezením odpuštění, když

⁹⁵ Více k výrazu „jméno“ ve výkladu k Ž 20,2.

⁹⁶ Srov. CAZELLES, H., „Jméno“, in *Slovník biblické teologie*, str. 163.

⁹⁷ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 310.

svou vinu vyznal. Z Davidova života je znám příběh o jeho hříchu cizoložství s Bat-šebou a zapříčiněním smrti jejího muže chetejce Urijáše. Po upřímném pokání byl skrze proroka Nátana ujištěn, že mu Bůh odpustil (2S 11,2-12,13).⁹⁸ Žalmista popisuje svůj stav poté, co hřích vyznal (v. 1-2 a v. 5-7), i chvíle, kdy jej zamlčoval (v. 3-4), žalm uzavírá poučením (v. 8-11).

V žalmu je dvakrát nazýván blaženým ten, kdo je Boží milostí očištěn od svých hříchů. Tuto skutečnost popisuje jako sejmutí nevěrnosti, přikrytí hříchu a nepočítání nepravostí. Průzračný je duch toho, kdo ve svém nitru neukrývá hřích (v. 1-2). Žalmista popisuje své rozpoložení v době, kdy nechtěl před Bohem vyznat svou vinu. Díky porušení vztahu s Bohem trpěl na těle i na duši (v. 3-4). Obrat nastal okamžikem, kdy se odhodlal zahodit svou pýchu a před Bohem už nic neskrývat. Vyznal svou vinu a vzápětí pocítil velkou úlevu (v. 5). Následuje výzva využít nabízené chvíle milosti, obrátit se k Hospodinu a být tak zachráněn. Z obnoveného vztahu k Bohu má užitek nejen člověk sám, ale celé stvoření (v. 6-7).

Další slova žalmista vložil do Božích úst. Hospodin se obrací na člověka a vykresluje mu požehnání, jehož bude účastný, zůstane-li s ním ve spojení: bude obdařen vzácnou životní moudrostí, on sám si jej povede po správné cestě, neodmítne mu radu a jako svého milovaného jej „nespustí z očí“ (v. 8). Varuje před nerozumností počínání, které vede ke zpretrhání jejich vzájemného společenství. Člověk, jenž se snaží udržet své hříchy „pod pokličkou“, se podobá svéhlavému zvířeti, kterému nemůže být dána plná svoboda a důvěra, jelikož by způsobil mnoho škody. Bůh přitom od nikoho nevyžaduje nereálnou dokonalost a bezchybnost, ale pouze pokorné uznání vlastních limitů a vyznání svých vin (v. 9).

Následující verš výstižně shrnuje předchozí žalmistovy úvahy. Záleží na člověku, co si zvolí, zda nekajícnost a rozklad svého života nebo vstup s vlastními hříchy do Božího milosrdenství a plnohodnotný život (v. 10). Závěrečný verš vyzývá k radosti všechny, kdo se cítí zasaženi a potěšeni Božím láskyplným přístupem k hříšníkům (v. 11).

***„Tys má skryše, ty mě chráníš před soužením,
nad tím, že jsem vyvázl, zaplesá všechno kolem.“***

⁹⁸ Srov. SEDLÁČEK, J. V., *Výklad posvátných žalmů I.*, str. 242.

V kontextu předchozích veršů je zde Hospodin nazýván skrýší ne před vnějším nepřítelem, ale pro žalmistu je útočištěm před vlastními vinami. Nevyznaná vina mu přinesla jen soužení.⁹⁹ Chřadly mu kosti, celé dny pronáříkal, těžce na sobě cítil Hospodinovu ruku, vysychal mu morek a ani spánek mu v noci nepřinášel úlevu. Dnešní lékařská věda by jeho stav popsala jako psychosomatické onemocnění. Ve starozákonní době byl však viník vyhnán ze společenství nebo usmrcen. Šestý verš nabádá, aby člověk své vyznání neodkládal a učinil je ihned, dokud je příhodný čas. Snad je to narážka na novoroční slavnosti Izraele a na obnovu smlouvy s Hospodinem v den smíření, kdy zároveň docházelo k veřejnému zproštění viny (Lv 16,16-24). Smrt může přijít nečekaně, uskutečnit své obrácení pak už nebude možné.¹⁰⁰

Hřích vždy narušuje pospolitost mezi lidmi a také mezi člověkem a Bohem.¹⁰¹ „*Jsou to právě vaše nepravosti, co vás odděluje od vašeho Boha, vaše hříchy zahalily jeho tvář před vámi, proto neslyší.*“ (Iz 59,2) Bůh ví, že člověk je slabý a selhává. Má však pro něj řešení: vyznat svůj hřích. „*Izraelovi potomci se oddělili ode všech cizinců. Stáli a vyznávali své hříchy i nepravosti svých otců.*“ (Neh 9,2) Pokorným Bůh viny odpouští a odnímá jejich soužení. „*...dotkl se mých úst a řekl: Hle, toto se dotklo tvých rtů, tvá vina je odňata a tvůj hřích je usmířen.*“ (Iz 6,7) Totéž dosvědčuje i novozákonní autor: „*Jestliže doznáváme své hříchy, on je tak věrný a spravedlivý, že nám hříchy odpouští a očišťuje nás od každé nepravosti.*“ (1J 1,9)

V této souvislosti tedy žalmista nazývá Hospodina svou skrýší, jež ho chrání před soužením. Neznamená to, že by už nyní žil v ustavičném štěstí, jelikož zlo stále ve světě působí. Přestože však bude muset v životě projít ještě nejednou těžkou zkouškou, jeho srdce neustále očišťované od hříchu bude ve své hloubce prožívat pokoj. Hospodin sám bude jeho skrýší, bezpečným úkrytem před beznadějí a chaosem, který se valí kolem. Ale i před rozkladem, jenž postihuje tělo i duši svévolníků skrývajících své viny. Žalmista se raduje, že „*vyvázl*“, i když je zřejmé, že jej i v budoucnu čeká nikdy nekončící hledání Hospodinova milosrdenství. „*Po tom všem, co na nás přišlo pro naše zlé skutky a pro naši velikou vinu, jsi nás ty, Bože náš, nepotrestal za naše nepravosti, jak jsme zasloužili, ale dal jsi nám takto vyváznout.*“ (Ezd 9,13) Opětovné selhávání však nevykazuje z Božího úkrytu, z něj je možné odejít pouze vlastním svobodným rozhodnutím nevyznat hřích.

⁹⁹ Více k výrazu „soužení“ ve výkladu k Ž 9,10.

¹⁰⁰ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 311.

¹⁰¹ Srov. NOVOTNÝ, A., „Hřích“, in *Biblický slovník*, str. 224.

Člověk jako vrchol stvoření za ně nese také zodpovědnost. Lidský hřích působí rozklad nejen ve vztazích, ale porušuje i rovnováhu přírody. „*Bůh pohleděl na zemi; byla zcela zkažená, protože všechno tvorstvo pokazilo na zemi svou cestu.*“ (Gn 6,12) Proto, kdo se neustále od hříchů očišťuje, jedná k prospěchu celé země. Žalmista tuto skutečnost vyjádřil poeticky: „všechno kolem zaplesá“.¹⁰²

3.11. ŽALM 42,9-10

Je úvodním žalmem druhé knihy žalmů, která působí dojmem značné starobylosti. Je v ní nápadné častější užívání obecného označení Bůh, místo konkrétního Hospodina. Může to být způsob, jakým se žalmista pokusil vyjádřit odloučení od svého Boha přítomného v chrámové svatyni.¹⁰³ Podle nadpisu je poučující písní určenou snad vedoucímu chrámového chóru Kórachovců, zřejmě Edomcům připojeným k Izraeli a sloužícím jako chrámoví zpěváci.¹⁰⁴ Jde o žalozpěv, v němž žalmista vzdálen od Hospodinova chrámu touží po svém Bohu. Mohlo se jednat o člověka odvečeného do babylónského zajetí,¹⁰⁵ nebo z jiných důvodů dlicího v daleké cizině, bez možnosti navštěvovat Hospodinovu svatyni. Žalm na počátku vyjadřuje touhu po Bohu (v. 2-5) přecházející v modlitbu (v. 7-11). Mezi obě části a na závěr je vložen refrén (v. 6 a v. 12).

Krásnými básnickými obrazy vyjadřuje žalmista svou spalující touhu po Bohu. Připodobňuje svou žízeň po skutečném živém Bohu k žízni po vodě, bez níž nelze žít. Toužebně vyhlíží okamžik, kdy se s Hospodinem opět setká v chrámě a vystaví se jeho životodárnému působení a požehnání (v. 2-3). Pláč je u žalmisty na denním pořádku, stejně jako nutnost jíst. I v noci se trápí, že je od Boha odloučen a nepřátelé v okolí mu jen přitěžují svým posměchem (v. 4).

Žalmista se utěšuje vzpomínkami, jak o svátcích vodíval do chrámu průvod lidu za zpěvu chvalozpěvů, tzv. písní stupňů (v. 5). Sám sobě domlouvá, že nelze stále žít v zármutku, jeho vyhnanství musí jednou dojít svého konce. Výzva k čekání na Hospodina, často se v žalmech vyskytující, připomíná, že je Bohem živým a jednajícím, je třeba se pouze obrnit trpělivostí, než nastane příhodný čas (v. 6). Žalmista si střídavě dodává odvahy k víře a střídavě opět upadá do zármutku. Nepřestává se však modlit a připomínat

¹⁰² Více k výrazu „plesat“ ve výkladu k Ž 95,1.

¹⁰³ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 336-337.

¹⁰⁴ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 223-224.

¹⁰⁵ Srov. SEDLÁČEK, J. V., *Výklad posvátných žalmů I.*, str. 328.

si veliké Boží skutky, přestože se cítí Bohu vzdálen v nepřátelském prostředí, což vyjadřuje určitými zeměpisnými údaji, které však mají spíše symbolický význam (v. 7).

Barvitými obrazy nepřátelských vod zachycuje své rozpoložení. Cítí se být zavalen a potopen v množství nepřátelství a zloby, připadá si bezmocný (v. 8). Otevírá se však důvěře, že Bůh, k němuž se modlí, je stále jeho pevnou oporou. Neváhá předložit Bohu své otázky, ptát se na to, čemu nerozumí. Od Boha jej však životní otazníky nevzdalují, ale naopak, jeho touha po něm jen více roste (v. 9-10). Obává se, že nezvládne jízlivé dotazy protivníků: „Kde je tvůj Bůh?“ (v. 11) Závěrem si jako refrén opakuje vlastní povzbuzení k čekání na Hospodina, vyjádřeném v šestém verši (v. 12).

***„Kež ve dne přikáže Hospodin milosrdenství svému
a v noci své písni být se mnou!
Modlím se k Bohu života mého,
promlouvám k Bohu, své skále:
Proč na mě zapomínáš,
proč musím chodit zármutkem sklíčen
v sevření nepřítelů?“***

Přes všechny své pocity opuštěnosti, ztráty a přívaly nepřátelství, je žalmistovým přáním zůstat ve spojení s Hospodinem. Odhodlává se věřit, že Bůh to může způsobit navzdory neutěšené realitě i jeho duševní rozervanosti. Den je v Písmu synonymem pro světlo, které je spojeno s Božím zásahem do temnoty a chaosu.¹⁰⁶ „*Země byla pustá a prázdná a nad propastnou tůňí byla tma. Ale nad vodami vznášel se duch Boží. I řekl Bůh: Bud' světlo! A bylo světlo.*“ (Gn 1,2-3) V kontextu žalmu se jedná o prosbu o Boží milosrdenství,¹⁰⁷ jenž vzejde jako světlo v temnotě a projeví se návratem z vyhnanství.

Noci byla ve starověku připisována tajemná moc, byl to časový úsek s nedostatkem světla a tedy vhodným rejdištěm zlých duchů. Starozákonní člověk však byl přesvědčen, že nejen den, ale i noc patří Hospodinu.¹⁰⁸ „*Tobě patří den, i noc je tvoje, tys upevnil světlo noci i slunce...*“ (Ž 74,16) Také podle novozákonní zvěsti se má naděje stále upínat ke světlu: „*Noc pokročila, den se přiblížil. Odložme proto skutky tmy a oblecme se ve zbroj světla.*“ (Ř 13,12) „*To město nepotřebuje ani slunce ani měsíc, aby mělo světlo: září nad*

¹⁰⁶ Srov. NOVOTNÝ, A., „Den“, in *Biblický slovník*, str. 119.

¹⁰⁷ Více k pojmu „milosrdenství“ ve výkladu k Ž 59,17-18.

¹⁰⁸ Srov. NOVOTNÝ, A., „Noc“, in *Biblický slovník*, str. 505.

ním sláva Boží a jeho světlem je Beránek. Národy budou žít v jeho světle; králové světa mu odevzdají svou slávu. Jeho brány zůstanou otevřeny, protože stále trvá den, a noci tam už nebude.“ (Zj 21,23-25)

Píseň, o níž hovoří žalmista, byla ve skutečnosti prosebnou modlitbou a modlitbou chvály, jejíž prostřednictvím byl s Hospodinem spojen i v temnotě noci. Úkolem této písně bylo vyjádřit touhu po Bohu, zahnat zlé mocnosti a příznivě si naklonit Hospodina.¹⁰⁹ *„Vytáhl mě z jámy zmaru, z tůně bahna, postavil mé nohy na skálu, dopřál mi bezpečně kráčet a do úst mi vložil novou píseň, chvalozpěv našemu Bohu. Uvidí to mnozí a pojme je bázeň, budou doufat v Hospodina.“ (Ž 40,3-4) „...a zpívali píseň Božího služebníka Mojžíše a píseň Beránkovu: Veliké a podivuhodné jsou tvé činy, Pane Bože všemohoucí; spravedlivé a pravdivé jsou tvé cesty, Králi národů.“ (Zj 15,3)*

Žalmista předchozí úvahy podepírá svým tvrzením, že se modlí k Bohu, který je vládcem jeho života. Skrze modlitbu se obrací na toho, který ač neviděn, je pro něj skálou, životní jistotou. Celý žalm je svědectvím o obdivuhodné žalmistově věrnosti. I když se cítí od Boha opuštěn, ponechán napospas nepřítelům a plný zármutku, nezapomíná na něj. Přestože by mu lidsky viděno více prospělo, kdyby se přizpůsobil a splynul se svým okolím. Mohl by se vzdát Boha, který jak se zdá na něj zapomněl a přijmout hodnoty a víru společnosti, ve které se nachází. Zřejmě by se vyhnul posměšným otázkám po svém Bohu a možná by se mu naskytla příležitost zajistit si určitou pozici a uznání. Nic z toho si však žalmista nezvolil, ale s vírou čelí situaci, ve které se ocitl. Podobně např. apoštol Pavel povzbuzoval své svěřence: *„A nepřizpůsobujte se tomuto věku, nýbrž proměňujte se obnovou své mysli, abyste mohli rozpoznat, co je vůle Boží, co je dobré, Bohu milé a dokonalé.“ (Ř 12,2)*

Před Bohem žalmista vylévá své ztrápené srdce a ptá se mnohokrát: Proč? Boží nepochopitelné jednání jej přesahuje. Bůh však činy své prozřetelnosti člověku objasňovat nemusí. *„Mé úmysly nejsou úmysly vaše a vaše cesty nejsou cesty moje, je výrok Hospodinův.“ (Iz 55,8)* Žalmista na to reaguje po svém. Povzbuzuje se k vytrvalému čekání na Hospodina, upevňuje se v přesvědčení, že stejně jako ve vzpomínkách vidí dřívější mocné Boží jednání, stane se jeho svědkem také v budoucnosti.

¹⁰⁹ Srov. NOVOTNÝ, A., „Píseň“, in *Biblický slovník*, str. 631.

3.12. ŽALM 46,2

Jedná se tzv. sijónskou píseň¹¹⁰ z druhé knihy žalmů, určenou opět sbormistru chrámových zpěváků. Má tři sloky, z nichž druhá a třetí je zakončena refrémem. Žalm může být ozvěnou jistých historických událostí, kdy se např. Jeruzalému za krále Chizkijáše podařilo odolat asyrskému obležení.¹¹¹ (2Pa 32,1-22) Vyjadřuje víru ve vyvolení Jeruzaléma a v Boží ochranu působící skrze jeho přítomnost v chrámě uprostřed města.¹¹²

Žalmista za celý lid vyznává, že Bůh je ochranou a pomocí, která se osvědčila. Proto není důvod ke strachu ani v největších nebezpečích, i kdyby se otrásaly samy základy země (v. 2-4). Proudění Boží milosti se vylévají na Jeruzalém, kde ve svatyni má Bůh své sídlo. On je zde, uprostřed svého lidu, který chrání a s ním i celé město. Bůh jej chrání nejen před zmarem přírodními katastrofami, ale i před útoky nepřátel. Sám je nedobytnou pevností a skrze sebe činí nedobytným celé město. I když byl Izrael mnohokrát v minulosti ohrožován, viděl také, jak jeho kdysi mocní utlačovatelé berou svůj konec.

Když Hospodin promluví, vše jej musí uposlechnout. Ten, jenž vládne všem národům, je Bohem Izraele. Bůh, který uzavřel smlouvu s praotci, učinil ji platnou pro všechna další pokolení, proto i v současnosti je svým věrným garantem bezpečí (v. 5-8). Lid je vyzván, aby pozoroval podivuhodné Boží skutky. Je to Bůh, který zastavuje války a ničí nepřátelská vojska. Jeho moc zasahuje celou zemi, jeho slovo se stává příkazem, jemuž nelze odporovat. Závěrem se opakuje refrén z osmého verše (v. 9-12).

***„Bůh je naše útočiště, naše síla,
pomoc v soužení vždy velmi osvědčená.“***

Tato slova vyslovuje žalmista za celý svůj lid, jenž právě přestál těžké období, byl vystaven velikému ohrožení a nebezpečí, kdy už ani nedoufal, že by se situace mohla zvrátit v jeho prospěch. Vyznává, že Bůh je pro ně útočištěm, tedy prostorem bezpečí a ochrany, do něhož se lze s oddaností ukrýt. Bůh je ale také síla, protože dokázal vyvést Izrael z Egypta: „...anebo zdali se pokusil nějaký bůh přijít a vzít pronárod zprostředku jiného pronároda zkouškami, znameními, zázraky a bojem, pevnou rukou a vztaženou paží,

¹¹⁰ Srov. VLKOVÁ, G. I., *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*, str. 84.

¹¹¹ Srov. *Žalmy*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, poznámka na str. 124.

¹¹² Srov. VLKOVÁ, G. I., *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*, str. 84.

velkými hroznými činy, jak to vše s vámi učinil Hospodin, váš Bůh, v Egyptě tobě před očima.“ (Dt 4,34) Rovněž stvořil svět a udržuje jej v bytí: „K výšině zvedněte zraky a hledte: Kdo stvořil toto všechno? Ten, který v plném počtu vyvádí zástupy hvězd a všechny volá jménem; má obrovskou sílu a úžasnou moc, nechybí mu ani jedna“ (Iz 40,26)

Nikdo není tak silný jako Hospodin: „Tvá pravice, Hospodine, velkolepá v síle, tvá pravice, Hospodine, zdrčí nepřitele.“ (Ex 15,6) Symbolem jeho síly je schránka smlouvy: „Nyní tedy povstaň, Hospodine Bože, k místu svého odpočinku, ty sám i schránka tvé moci. Tvoji kněží ať obléknou spásu, Hospodine Bože, ať se tvoji věrní radují z dobrých věcí.“ (2Pa 6,41) Vyhlásování Boží síly patřilo k náboženským povinnostem a současně vyjadřovalo důvěru v Hospodinovu sílu a prosbu o ni:¹¹³ „On dává zemdlému sílu a dostatek odvahy bezmocnému. Mladíci jsou zemdlení a unavení, jinoši se potácejí, klopýtají. Ale ti, kdo skládají naději v Hospodina, nabývají nové síly; vznášejí se jak orlové, běží bez únavy, jdou bez umdlení.“ (Iz 40,29-31) I v Novém zákoně lze najít výzvy k hledání síly Boží: „A tak, bratří, svou sílu hledejte u Pána, v jeho veliké moci.“ (Ef 6,10)

Žalmista nazývá Boha také pomoci: „Nikdo není jako Bůh, Ješurúne; na pomoc ti jede po nebesích, na oblacích ve své velebnosti.“ (Dt 33,26) Lid však často hledal pomoc tam, kde ji nemohl nalézt: „Toto praví Hospodin: Proklet buď muž, který doufá v člověka, opírá se o pouhé tělo a srdcem se odvrací od Hospodina. Bude jako jalovec v pustině, který neokusí přicházející dobro. Bude přebývat ve vyprahlém kraji, v poušti, v zemi solných plání, kde nelze bydlet.“ (Jr 17,5-6)

Naopak kdo hledá pomoc u Boha, nikdy nebude zklamán:¹¹⁴ „Požehnán buď muž, který doufá v Hospodina, který důvěřuje Hospodinu. Bude jako strom zasazený u vody; své kořeny zapustil u vodního toku, nezakusí přicházející žár. Jeho listí je zelené, v roce sucha se ničeho neobává, nepřestává nést plody.“ (Jr 17,7-8) „Pozvedám své oči k horám: Odkud mi přijde pomoc? Pomoc mi přichází od Hospodina, on učinil nebesa i zemi.“ (Ž 121,1) Bůh je lidu útočištěm, silou a pomocí ve chvílích, kdy se mu hrouť všechny ostatní životní jistoty a naplňuje jej úzkost.

Proto navzdory tomu, co vidí i tomu, co říká zdravý rozum, žalmista uznává zbytečnost všech strachů. Vždyť Bůh se už v životě praotců a později početného izraelského národa mnohokrát osvědčil, přestože často sklízel pochybování a nedůvěru. „Tak uviděl Izrael velikou moc, kterou osvědčil Hospodin na Egyptu. Lid se bál Hospodina

¹¹³ Srov. NOVOTNÝ, A., „Síla“, in *Biblický slovník*, str. 879.

¹¹⁴ Srov. NOVOTNÝ, A., „Pomoc, pomoci“, in *Biblický slovník*, str. 679.

a uvěřili Hospodinu i jeho služebníkovi Mojžíšovi.“ (Ex 14,31) Bůh zasahoval nečekaně a nepředvídatelně, celé dějiny Izraele jsou dlouhým a nepřetržitým svědectvím o Boží síle, pomoci a jeho zázračném jednání. Co na tom, že lid neví, kdy a jak Bůh příště zasáhne, důležité je, že mu smí důvěřovat a spolehnout se na něj. „*I když půjdu roklí šeré smrti, nebudu se bát ničeho zlého, vždyť se mnou jsi ty.*“ (Ž 23,4)

3.13. ŽALM 46,8.12

***„Hospodin zástupů je s námi,
Bůh Jákobův, hrad náš nedobytný.“***

Verš je refrénem, opakujícím se v osmém a dvanáctém verši. Hospodin zástupů je „...termín z Hospodinových svatých bojů; navozuje se jím atmosféra doby, kdy lid býval Bohem zázračně zachraňován před nepřítelem.“¹¹⁵ „*Proto pošle Pán, Hospodin zástupů, na asyrské vypasence úbytě a pod asyrskou slávou to zapraská praskotem ohně.*“ (Iz 10,16) Zástupem se míní většinou izraelské vojsko, ale jde i o nebeské zástupy, o vše, co Bůh stvořil.¹¹⁶ Obě sloky, jež refrén zakončuje, hovoří o nepřátelských pronárodch, které ohrožují izraelský lid a také opěvují Boží moc a svrchovanost nad nimi. Bůh si může zvolit i nepřátelské krále a jejich vojska, jako prostředníky svých záměrů. Oni nemaří Boží plány, ale jsou jim podřízeni. „*Ty, Jákobe, můj služebníku, neboj se, je výrok Hospodinův. Já budu s tebou. Učiním konec všem pronárodům, mezi něž jsem tě vyhnal, ale s tebou neskončím docela, i když tě potrestám podle práva; bez trestu tě neponechám.*“ (Jr 46,28)

„...název pro Boha Izraele, Bůh Jákobův připomíná období praotců a obrací zraky posluchačů do minulosti ještě vzdálenější, kdy se Hospodin skláněl k hrstce svých věrných a nedal jim zahynout, ani když bloudili cizinou ani v otrokářském Egyptě. Týž Bůh sídlí nyní ve svém svatém městě, uprostřed svého lidu; není třeba se bát okolního světa, ani temných mocností ani budoucnosti.“¹¹⁷ „*Bůh dále Mojžíšovi poručil: Řekni Izraelcům toto: Posílá mě k vám Hospodin, Bůh vašich otců, Bůh Abrahamův, Bůh Izákův a Bůh Jákobův. To je navěky mé jméno, jím si mě budou připomínat od pokolení do pokolení.*“ (Ex 3,15)

Bůh slíbil lidu svou přítomnost. Zpočátku byla jejím znamením schránka smlouvy, která putovala spolu s Izraelem. Později, když našla trvalé místo v jeruzalémském chrámě,

¹¹⁵ STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 349.

¹¹⁶ Srov. NOVOTNÝ, A., „Zástup“, in *Biblický slovník*, str. 1285.

¹¹⁷ STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 349.

se znamením Boží přítomnosti stal chrám, hora Sijón, na níž byl postaven a s ní i celé město Jeruzalém. Po rozvrácení Jeruzaléma Babylóňany, objevovali Izraelité Boží přítomnost v jeho slově, v daru jeho zákona a poznávali tak Boha přítomného mezi jeho vyznavači rozptýlenými kdekoliv po světě. Je to Bůh zástupů, Bůh Jákobův, Bůh otců a také Bůh náš, jehož přítomnost se pro lid stává nedobytným hradem. „Žalmista nepředkládá jenom zprávu o Boží moci, osvědčené a neztenčené, ale nabízí i odpověď na otázku, proč Izrael, lid slabý a nevyzbrojený, obstál a je tu stále: Hospodin je mu pevným hradem.“¹¹⁸

3.14. ŽALM 48,4

Další z tzv. sijónských zpěvů z druhé knihy žalmů, určený pro sbor Kórachovců. „Je to hymnus na Sijón – Jeruzalém: v něm sídlí Bůh a je jeho nejjistější ochranou. Žalm se zřejmě zpíval při oslavě Hospodina jako Krále.“¹¹⁹ Žalm začíná chvalozpěvem na Hospodina (v. 2-4), pokračuje popisem zděšení nepřátel (v. 5-8) a zážitkem Božího milosrdenství (v. 9-12). Žalm končí výzvou k lidu (v. 13-15).

Bůh je oslavován v chrámě, na hoře Sijón, v městě Jeruzalémě. Také svatá hora je opěvována jako místo Božího přebývání (v. 2-4). Žalmista líčí, jak smluvení nepřátelé přitáhli k Jeruzalému s úmyslem oblehnout jej a dobýt. Ale už samotný pohled na město, chráněné Hospodinem, způsobilo v jejich řadách zděšení, takže byli nuceni odtáhnout (v. 5-7). Mohlo jít o reakci na osvobození od útoku nepřátelské koalice izraelského a aramejského krále. (2Kr 16,5) Žalmista se obrací na Boha a vyslovuje přesvědčení, že jeho síla a moc je veliká, jeho síle snadno podlehnou i velká zámořská plavidla, proto dokáže zahnat na útěk velké množství nepřátel (v. 8).¹²⁰

Lid slyšel vyprávění předků o Božích činech, jak je vyvedl z Egypta, svými divy je udržoval při životě na poušti, posiloval je v boji s nepřáteli, daroval jim novou zemi. Nyní se mohl na vlastní oči přesvědčit, že Bůh je skutečně takový, jak o něm dosud slyšel. Bůh sídlící na Sijónu činí Jeruzalém pevným, bez této opory by podlehl nepřátelům. Lid si uprostřed chrámu, v samém centru Boží přítomnosti, připomíná jeho milosrdenství. Bůh se nemusel smilovat a ochránit, ale učinil to naprosto nezištně a nezaslouženě. V chrámě je také střed Božího spravedlivého soudu nad nepřáteli.

¹¹⁸ STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 348.

¹¹⁹ STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 352.

¹²⁰ Srov. SEDLÁČEK, J. V., *Výklad posvátných žalmů I.*, str. 377.

Lid oslavuje Boha a všude šíří jeho slávu. Celé město a celý národ chválí Boha, raduje se a slaví jeho spásné jednání. Odsouzení nepřátel znamená záchranu pro lid (v. 9-12). Žalmista vyzývá lid, aby v průvodu obešel chrám i celé město a přesvědčil se, že je Bůh skutečně uchránil před zkázou, vše stojí a je neporušené. Tato symbolická prohlídka má pomoci uchovat v paměti velké Boží skutky a stejně jako to činili předkové, mají i oni nyní povinnost vyprávět o tom svým potomkům (v. 13-15).

**„Bůh v jeho palácích proslul
jako hrad nedobytný.“**

Starověké paláce byly většinou rozměrnější domy. Ty, jež se stavěly pro krále, byly honosnější. *„Když pak ty dny skončily, uspořádal král pro všechny lid, co byl na hradě v Šúšanu, od největšího po nejmenšího, sedmidenní hodokvas na nádvoří v zahradě královského paláce.“* (Est 1,5) Šalomounův palác byl postaven z tesaného kamene a dřeva, měl tři poschodí a 45 komnat. Budova nesloužila jen k bydlení, ale také jako pokladnice a zbrojnice. Palác zahrnoval i sloupovou a soudní síň s trůnem.¹²¹ Krása paláců byla vizitkou města a důvodem k obdivu. Proto v závěru žalmu autor vyzývá k prohlídce paláců, které si po přestálém nebezpečí uchovaly svou neporušenost a krásu a vydávají tak svědectví, že byly zahrnuty do „katastru“ Boha jako nedobytného hradu.

Ve skutečnosti byl Jeruzalém i se svými paláci mnohokrát v historii dobyt a zničen. Došlo k tomu také díky nevěrnosti Izraele: *„Nebudete-li mě poslouchat a den odpočinku vám nebude svatý, ale budete-li v den odpočinku nosit břemena a vcházet s nimi do jeruzalémských bran, zanítím v jeho branách oheň a ten pozře jeruzalémské paláce a neuhasne.“* (Jr 17,27)

Přesto je Boží město, lidé i stavby, chráněno samotným Hospodinem. Ústní tradice předávaná z generace na generaci hovořila o Bohu, jako o věrné ochraně a pevné opoře už v dobách, kdy měl Izrael před sebou ještě dlouhou cestu k obsazení zaslíbené země, dobytí původně pohanského Jeruzaléma a k postavení chrámu, jako znamení Božího přebývání. Tato zkušenost předků byla žalmistovými současníky díky dramatickým událostem znovu prožita a prověřena. To způsobilo, že i žalmista pokládá Boha za proslulého v tom, co vykonal, stejně jako byli proslulí starověcí válečníci svými činy: *„Toto vykonal Benajáš, syn Jójadův. A byl mezi těmi třemi bohatýry proslulý.“* (2S 23,2)

¹²¹ Srov. NOVOTNÝ, A., „Palác“, in *Biblický slovník*, str. 581-582.

3.15. ŽALM 59,2

Jde o Davidův žalm z druhé knihy žalmů, zpíváný zřejmě na nápěv známé písně „Nevyhlazuj!“¹²² Žalm obsahuje refrény, verš sedmý se opakuje ve verši patnáctém a verš desátý má obdobnou variantu ve verši osmnáctém. Nadpis žalmu odkazuje k události z Davidova života, kdy Saul usiloval o jeho smrt (1S 19,11). Po úvodní prosbě (v. 2-3) následuje stížnost na nepřátele (v. 4-8 a v. 15-16). Zbylé verše jsou prosby (v. 12-14) a chvály (v. 9-11 a v. 17-18).

Žalmista nehovoří k Bohu jen sám za sebe, ale promlouvá k němu jménem celého lidu, který ohrožují početní nepřátelé. Prosí Boha o vysvobození od nepřátel a ochranu před útočníky, kteří mu ukládají o život (v. 2-3). Chystají na něj léčky, jsou velmi mocní a svou sílu násobí tím, že se za účelem škodit a ničit spolčují. Žalmista si však není vědom žádného provinění ani nevěrnosti vůči Bohu, kvůli níž by musel být vystaven takovému zlu (v. 4-5a). Naléhavě volá Boha několika jmény, a různými zvoláními se tak pokouší upoutat jeho pozornost. Žádá trest pro své nepřátele, kteří jsou zároveň i nepřáteli Božími. Nikdo z nich nemá být ušetřen (v. 5b-6).

Nepřátele přirovnává ke psům, kteří pod rouškou blížící se temnoty slídí po kořisti, nedají si pokoj, opakovaně se vracejí a usilují o žalmistovu záhubu (v. 7). Svými slovy nevybíravě osočují a hanějí, bodají jimi jako meči. Nepřipouštějí si, že by si Bůh všiml jejich jednání, zdá se, že je neslyší a že jim nehrozí žádný trest. Jejich uvažování je však naivní a úsměvné, co nebo kdo se může ukrýt před Vševedoucím? Proto žalmista vyznává, že Bůh je jeho síla a ochránce, drží se jej celou svou důvěrou (v. 7-10).

Bůh, který se slitovává nad utlačovaným, připravuje mu cestu, vede jej a on smí kráčet v jeho stopách. Bůh je zárukou, že čas zúčtování s nepřáteli a jejich neslavný konec jednou přijde (v. 11). Žalmista však prozíravě žádá, aby Bůh nepřátele nezničil úplně, ale jen rozptýlil jejich mocné síly a tím je oslabil, minimalizoval jejich ničivou sílu a rozpínavost, aby nemohli škodit. Kdyby zcela zmizeli, lid by brzy zapomněl, takto však zůstanou svědectvím o velikosti, lásce a moci jejich Boha, a lid si v něj uchová svou důvěru (v. 12). Konec konců nepřátelé si už samotným svým jednáním připravují vlastní zkázu (v. 13).

V Boží ochraně, kterou poskytuje svému lidu a ve spravedlivém soudu proti jeho nepřátelům, mohou všichni rozpoznat Hospodinovu svrchovanost nad celým světem

¹²² Srov. NOVOTNÝ, A., „Žalmy“, in *Biblický slovník*, str. 1337.

(v. 14).¹²³ Refrén opakuje přirovnání nepřátel ke psům a dodává, že když se jim nepodaří uchvátit to, nač číhají, jsou plni vzteku, pod rouškou tmy ukrywají své nekalé záměry a čekají na svou příležitost (v. 15-16). Přesto si však žalmista chce na počátku každého dne připomínat laskavost svého Boha, oslavovat jeho sílu, moc a slávu a radovat se z jeho velikého milosrdenství (v. 17-18).

**„Vysvobod' mě od mých nepřátel, můj Bože,
bud' mi hradem proti útočníkům.“**

Verš, kterým celý žalm začíná, je voláním toho, jenž se cítí ohrožen. Nejdříve prosí o vysvobození¹²⁴ od nepřátel, tedy těch, kteří již nad ním mají nějakou moc, působí mu zlo a ohrožují jeho život. Následně pak Boha obrazem hradu žádá o ochranu před útočníky, kteří se jej pokoušejí zdolat. I v tomto případě jde o žalmistovy nepřátele. Obojích je velké množství a jejich drtivé síle žalmista sám nedokáže odolat. „*Hospodine, jak mnoho je těch, kteří mě souží, mnoho je těch, kdo proti mně povstávají! Mnoho je těch, kteří o mně prohlašují: Ten u Boha spásu nenalezne.*“ (Ž 3,2-3)

Nepřítelem je ve Starém zákoně většinou nějaký odpůrce, který způsobuje trápení a neštěstí. Může jím být národ, jednatel nebo také démon. „*Nepřítel si řekl: Pustím se za nimi, doženu je, rozdělím kořist, ukojím jimi svou duši, meč vytasím, podrobí si je má ruka.*“ (Ex 15,9) Nepřítelem byl také každý, kdo stál ve službách cizích bohů, kdo byl totiž nepřítelem Hospodina, byl také nepřítelem Izraele. Totéž platilo i naopak. V některých textech se nepřítelem stává i souvěrec, jenž však zapomněl na spravedlnost a utiskuje ty, nad nimiž má moc. Izrael byl přesvědčen, že je to Bůh, kdo porazil a znovu porazí jeho nepřátele.¹²⁵ „*Až potom ve své zemi vytáhnete do boje proti protivníku, který vás bude sužovat, a trubkami budete ryčně troubit, připomenete se Hospodinu, svému Bohu, a budete osvobozeni od svých nepřátel.*“ (Nu 10,9)

Nepřáteli pro žalmistu jsou mocní ničemníci, kteří se neštítí podlosti a zrady, neváhají prolévat krev, ukládají nejen o zničení těla, ale i duše, chtějí zkázu celého jeho života. Zloba nepřátel je vytrvalá a usilovná, číhají na vhodnou příležitost, aby urvali svou kořist. Přestože žalmista měl na mysli zřejmě spíše lidské nepřátele, počítal i s jiným nepřítelem, mocnějším než jsou lidé: „*Proti Izraeli povstal satan a podnítil Davida,*

¹²³ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 377.

¹²⁴ Více k tématu „vysvobození“ ve výkladu k Ž 18,3.

¹²⁵ Srov. NOVOTNÝ, A., „Nepřítel“, in *Biblický slovník*, str. 495.

aby sečetl Izraele.“ (1Pa 21,1) Nový zákon se o něm také zmiňuje: „*Buďte střízliví! Buďte bdělí! Váš protivník, ďábel, obchází jako lev řvoucí a hledá, koho by pohltil.*“ (1Pe 5,8)

Žalmista oprávněně poznává, že v konečném důsledku mu nepomohou lidé ani různá pochybná božstva, ale že své bezpečné místo, svůj hrad nalezne jedině v Hospodinu, ve svém Bohu, který je duchem převyšujícím veškeré tvory a jehož moci podléhají i všechny duchovní síly.

3.16. ŽALM 59,10

***„Moje sílo, budu se tě držet!
Bůh je přece hrad můj nedobytný.“***

Verš je refrémem, který se v rozšířené verzi opakuje ještě na konci žalmu. Žalmista tato slova říká poté, co barvitě vylíčil ničivou sílu svých protivníků. Není to však pouhé konstatování, ale vášnivé vyznání. Na svoji vlastní sílu nespolehá, je si vědom, že vůči mocným nepřátelům nemá žádnou šanci, není schopen zachránit před nimi to nejcennější, co má, svůj život. Jeho silou¹²⁶ je však Bůh, ke kterému se tiskne a jehož se pevně drží. „*Hospodin je síla má i moje píseň; stal se mou spásou.*“ (Ž 118,4)

Prohlašuje-li žalmista, že se bude Boha držet, vynořuje se představa Hospodinovy ruky, které se chytá, jako dítě ruky svého otce. Boží ruka je silná, symbolizuje jeho moc, ale také prozřetelné, laskavé a otcovské vedení. Držet se Hospodina za ruku znamená postavit se pod jeho svrchovanou ochranu.¹²⁷ „*Já jsem Hospodin, tvůj Bůh, držím tě za pravici, pravím ti: Neboj se, já jsem tvá pomoc.*“ (Iz 41,13)

Držet se Boha znamená dávat mu svou důvěru, ale také dbát na jeho slova a ustanovení „*Dej mi rozum a budu tvůj Zákon zachovávat, budu se ho držet celým srdcem.*“ (Ž 119,17) Také evangelium o tom vydává svědectví: „*Ježíš mu odpověděl: "Kdo mě miluje, bude zachovávat mé slovo, a můj Otec ho bude milovat; přijdeme k němu a učiníme si u něho příbytek.*“ (J 14,23) Člověk byl stvořen, aby přijímal a opětoval lásku. A to jak k člověku, tak především k Bohu. Tam, kde panují mezi člověkem a Bohem láskyplné vztahy, kde jeden druhému dává to nejlepší, je Bůh vskutku pro svého milovaného nedobytným hradem.

¹²⁶ Více k výrazu „síla“ ve výkladu k Ž 46,2.

¹²⁷ Srov. NOVOTNÝ, A., „Ruka“, in *Biblický slovník*, str. 813.

3.17. ŽALM 59,17-18

*„Já však budu zpívat o tvé síle,
nad tvým milosrdenstvím hned zrána budu plesat.
Vždyť ses mi stal nedobytným hradem,
útočištěm v den soužení mého.
Moje sílo, o tobě chci žalmy zpívat.
Bůh je přece hrad můj nedobytný,
Bůh můj milosrdný.“*

Závěr žalmu se odvrací od útrap, jež žalmistovi přináší život a patří radostné oslavě Hospodina. V ní se opakuje několik motivů z desátého verše, čímž je zdůrazněna skutečnost, kterou chce žalmista podtrhnout. Jeho úmyslem je zpívat chvalozpěvy o Hospodinově síle.¹²⁸ „Hudba a zpěv patřily k nejstarším projevům radosti i žalosti u všech národů. Také Izraelci zpívali při všech možných příležitostech.“¹²⁹ S největší pravděpodobností se jednalo o zpěv žalmů, což je v textu následně potvrzeno.

Žalmy byly zpívány jak při společné bohoslužbě, tak v soukromí. „*Tehdy onoho dne nařídil David poprvé, aby Asaf a jeho bratři vzdávali Hospodinu chválu: Chválu vzdejte Hospodinu a vzývejte jeho jméno, uvádějte národům ve známost jeho skutky, zpívejte mu, pějte žalmy, přemýšlejte o všech jeho dívech, honoste se jeho svatým jménem, ať se raduje srdce těch, kteří hledají Hospodina!*“ (1Pa 16,7-10) „*Trůne slávy, od počátku vyvýšený, místo naší svatyně... Uzdrav mě, Hospodine, a budu zdrav, spas mě a budu spasen, neboť ty jsi můj chvalozpěv.*“ (Jr 17,12.14)

V okamžiku časného jitra, při východu slunce, dříve než žalmista vykročí do nového dne a za svou práci, připravuje se předložit Bohu oběť chvály a díky. „*Byli dáni k ruce Áronovým synům, aby sloužili v Hospodinově domě... aby nastoupili každé ráno k vzdávání chval a oslavování Hospodina, a právě tak i večer...*“ (1Pa 23,28a.30)

Slovy žalmů autor také chválí Hospodinovo milosrdenství, s nímž se milostivě sklání k ubohému tvoru, který nemá, čím by si je zasloužil a plesá nad ním.¹³⁰ Milosrdenství znamená pospolitost, závaznost a solidaritu mezi dvěma partnery, kteří spolu uzavřeli smlouvu. Obsahem milosrdenství je pomoc blízké osoby, většinou

¹²⁸ Více k výrazu „síla“ ve výkladu k Ž 46,2.

¹²⁹ NOVOTNÝ, A., „Zpěv“, in *Biblický slovník*, str. 1319.

¹³⁰ Více k výrazu „plesat“ ve výkladu k Ž 95,1.

v příbuzenském vztahu tomu, kdo ji potřebuje. „*Když se přiblížil den Izraelovy smrti, zavolal svého syna Josefa a řekl mu: "Jestliže jsem získal tvoji přízeň, vlož prosím ruku na můj klín a prokaž mi milosrdenství a věrnost: Nepohřbívej mě prosím v Egyptě!"*“ (Gn 47,29) Pojmy otec a pastýř snad nejlépe vystihují starozákonní vnímání milosrdenství. V pozdější době pak dochází k ještě hlubšímu pochopení Božího milosrdenství, jež obsahuje také odpuštění a slitování s těmi, kdo zhřešili, nedostáli smlouvě s Hospodinem: „*Hospodin je slitovný a milostivý, shovívavý, nejvyšš milosrdný; nepovede pořád spory, nebude se hněvat věčně. Nenakládá s námi podle našich hříchů, neodplácí nám dle našich nepravostí. Jak vysoko nad zemí je nebe, tak mohutně se klene jeho milosrdenství nad těmi, kdo se ho bojí.*“ (Ž 103,8-11)

Bůh, který je milosrdný a jedná milostivě, koná tedy často jednostranně a nezaslouženě v souladu s věrností smlouvě, kterou s Izraelem uzavřel.¹³¹ Dává mu oporu ve své síle, vede ho po svých cestách a ukrývá jej pod svou ochranou v dobách soužení.¹³² Žalmista vyznává, že milosrdný Bůh je jeho útočiště a nedobytný hrad.

3.18. ŽALM 61,4

Žalm z Davidovy sbírky, z druhé knihy žalmů, určený pro sólového zpěváka. Žalmista popisuje podobnou situaci, jakou nacházíme např. také ve 42. žalmu, situaci odloučení od Boha, přebývajícího ve svatyni. Podle nadpisu je žalm připisován Davidovi, který se stal vyhnancem po vzpouře svého syna Abšalóma (2S 15,14), a přestože nebyl od Jeruzaléma příliš vzdálen, trpěl odloučením od místa Božího výsostného přebývání. Podle některých autorů se jedná o modlitbu Izraelity odvedeného do babylónského zajetí.¹³³ Obsahuje dvě části. V první se zřejmě vyhnanec, nacházející se v cizí zemi, s úpěnlivou modlitbou obrací na Boha v touze po návratu do jeho blízkosti (v. 2-5). Druhá část je prosbou krále a za krále (v. 6-9).

Podobně jako v jiných žalmech prosí žalmista Boha, aby věnoval pozornost jeho naléhavé modlitbě, se kterou se na něj tentokrát obrací z daleké ciziny. Prosí, aby jej dovedl na skálu, která je pro něj příliš strmá. Má zřejmě na mysli chrámovou horu, která je pro něj v současné situaci nepřístupná. Proto se obrací na Boha, jemuž důvěřuje s prosbou o pomoc při zdolání překážky, která mu brání na ni vystoupit (v. 2-3). Vyznává, že Bůh

¹³¹ Srov. NOVOTNÝ, A., „Milosrdenství, milosrdně“, in *Biblický slovník*, str. 425-426.

¹³² Více k výrazu „soužení“ ve výkladu k Ž 9,10.

¹³³ Srov. SEDLÁČEK, J. V., *Výklad posvátných žalmů I.*, str. 469.

vždy býval a stále je jeho ochranou, v jeho přítomnosti se žalmista cítí v bezpečí a touží v ní zůstat stále (v. 4-5). Žalmista připomíná Bohu své sliby, jimiž na sebe vzal zodpovědnost a závazek za celý národ, který vyznává Hospodinovo jméno. Pravděpodobně šlo tedy o krále (v. 6). Následuje prosba za krále, aby jeho vláda a vláda jeho nástupců byla naplněna Božím milosrdenstvím a věrností a trvala podle Božího zaslíbení navěky (v. 7-8). V závěru žalmista předkládá Bohu své rozhodnutí k vytrvalé modlitbě a k plnění všeho, k čemu se před ním zavázal (v. 9).

***„Ty jsi moje útočiště
a pevná věž proti nepříteli.“***

Verš předchází prosba, aby Bůh žalmistu dovedl na skálu, která je pro něj v jeho současné situaci těžko dosažitelná, ale představuje vytoužený a bezpečný úkryt proti nepříteli. Ať už se za touto prosbou skrývá představa faktického úkrytu ve skalách nebo je míněna sijónská skála, jako místo, kde záruku bezpečí představuje přítomný Hospodin. Vzápětí pak žalmista vyznává, že bezpečným útočištěm je pro něj skutečně jen Bůh. Následný verš, hovořící o hledání úkrytu pod jeho křídly, jako by tuto myšlenku jen potvrzoval. Byla to právě křídla cherubů, která kryla schránku smlouvy, a tedy ten nejsvatější prostor Božího přebývání.¹³⁴

Přestože fyzicky jistě nemohl žalmista ve svatyni stále bydlet, možnost k ní kdykoliv vystoupit byla pro něj posilou a symbolem života nerozlučně spojeného s Hospodinem. Vyznání, že Bůh je útočištěm a pevnou věží proti nepříteli,¹³⁵ se skrze tyto obrazy stává prostředníkem stále obnovované víry a naděje.

3.19. ŽALM 62,3

Jedná se o žalm z Davidovy sbírky, z druhé knihy žalmů, který je určen pro chrámového sólistu. Žalm sestává ze tří částí, z nichž první (v. 2-5) a druhá (v. 6-11) jsou uvedeny opakujícím se refrémem. Žalmista jakoby střídavě promlouval sám k sobě a k lidu. V samotném závěru se pak obrací přímo na Boha (v. 12-13).

Žalmista hledá upokojení a ztišení v bezpečí u svého Boha, kterého poznal jako svou osvědčenou pomoc a záchranu. Dodává si odvalu v situaci, kdy jej ohrožují

¹³⁴ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 380.

¹³⁵ Více k výrazu „nepřítel“ ve výkladu k Ž 59,2.

nepřátelé. Ukládají mu o život, podobně jako rozpadající se zeď ohrožuje kolemjdoucí. Když však zeď padne, zničí sama sebe. Žalmista je zatím u Boha v bezpečném úkrytu (v. 2-4). Aby jeho protivníci dosáhli svého, neštítí se žádných prostředků. Lžou mu do očí, v jedné chvíli mu lichotí, aby v zápětí kuli proti němu pikle. Jejich nenávistné nitro je v rozporu s tím, co říkají navenek. Narážka na snahu „strhnout z výše“ může mít předobraz v Abšalómově vzpouře proti Davidovi (2S 15,1), kdy se jej vlastní syn snažil připravit o trůn (v. 5).

V tichu před Bohem přijímá žalmista nový příliv naděje a ujištění, že vše, co potřebuje, mu Bůh pro svou věrnost poskytne, a to ochranu, záchranu i náležité postavení (v. 6-8). Žalmista se obrací na lid, aby jej povzbudil ke stejné zkušenosti s Hospodinem, kterou s ním učinil sám. K němu je možné přijít kdykoliv, upřímně a bez obav mu předložit všechna svá trápení a potřeby. V tichu pak od něj pokojně a s vírou přijmout jeho milost (v. 9). Mocní a bohatí sice vyvolávají dojem síly, ale přijde čas, kdy zmizí jako vánek. Žalmista naléhá na lid, aby se nedal ošálit zdáním zisku za cenu nespravedlnosti a nenásledoval jejich špatného příkladu. Skutečnou a neomezenou moc má pouze Bůh, jemu patří milosrdenství, ale také spravedlivý soud. Kéž lid zvolí dobře, na čí stranu se přikloní (v. 10-13).

***„Jen on je má skála, má spása,
můj nedobytný hrad, mnou nikdy nic neotřese.“***

Verš je spolu s druhým veršem součástí refrénu, který se v pozměněné podobě opakuje ještě v šestém a sedmém verši. Předcházející verš působí velmi konejšivě, uvádí do Božího pokoje, v němž lze bezstarostně, s hlubokou tichostí a odevzdaností prodlévat. Tuto bezmeznou důvěru zdůvodňují následné obrazy skály a nedobytného hradu jako Boží pevnosti, bezpečného úkrytu a spásy jako záchrany před zlem.

Verš obsahuje podobně jako například Ž 18,3 bohatý výčet obrazů, jako by si žalmista potřeboval důkladně vštípit do srdce pravdu, o které se přesvědčil. Že totiž Bůh je jeho spolehlivá ochrana, jeho jistá spása¹³⁶ a bezpečný úkryt. Není nic, co by mohlo tuto jistotu zpochybnit, nemůže nikdy nastat situace, v níž by pozbyla platnosti. Proto se žalmista považuje za ukotveného a neotřesitelného. Není to však nabubřelá iluze vlastní

¹³⁶ Více k výrazu „spása“ ve výkladu k Ž 18,47.

síly, nehraje si na někoho, kdo všechno vždycky zvládne a nemá problém uznat vlastní slabost. Je si jist, že tím nic neztratí. Jeho silou je totiž Hospodin.

Podobně převratný a netypický životní postoj zaujímal i apoštol Pavel, když o sobě bez obalu tvrdil: „*Vždyť právě když jsem slab, jsem silný.*“ (2K 12,10b) Pro svět zaměřený na výkon a výsledky je to něco nepochopitelného, chlubit se svou slabostí. Bez víry to skutečně nedává smysl, ale kdo zakusil sílu Boží pomoci a milosti, přichází k tomuto prameni stále, bez ohledu na to, že může vypadat jako nerozumný blázen. „*Ale ti, kdo skládají naději v Hospodina, nabývají nové síly; vznášejí se jak orlové, běží bez únavy, jdou bez umdlení.*“ (Iz 40,31)

Neotřesitelným je v Písmu nazván svět, jelikož jej utvořil Hospodin, který je zárukou jeho pevnosti. „*...přiznejte Hospodinu slávu jeho jména! Přineste dar, vstupte před něj, v nádheře svatyně se klaňte Hospodinu! Svíjej se před ním, celá země! Pevně je založen svět, nic jím neotřese.*“ (1Pa 16,30) Za neotřesitelného se považuje také ten, kdo svůj život postavil na Hospodinu. „*Hospodina stále před oči si stavím, je mi po pravici, nic mnou neotřese.*“ (Ž 16,8)

Žalmista svůj život opírá o Hospodina a vše očekává od něj. Odtud pramení jeho přesvědčení, že s ním nikdy nic neotřese. „*Kdo doufají v Hospodina, jsou jak hora Sijón: nepohne se, strmí věčně.*“ (Ž 125,1) Jeho postavení lze vidět také v kontrastu s podkopanou zdí, zmíněnou ve čtvrtém verši. Nepřátelé se podobají nahnuté stěně, která důvěřujíc sama sobě nemá žádnou stabilitu a i slabý otřes může způsobit její pád.

3.20. ŽALM 62,7-9

*„Jen on je má skála, má spása,
můj nedobytný hrad, mnou nic neotřese.
Má sláva a spása je v Bohu,
on je má mocná skála,
v Bohu mám útočiště.
Lide, v každý čas v něho doufej,
vylévej před ním své srdce!
Bůh je naše útočiště.“*

Sedmý verš je téměř doslovným opakováním verše třetího, chybí zde pouze slovo „nikdy“. Již podruhé v tomto žalmu předkládá žalmista bohatý výčet zvláště útočištných obrazů Hospodina po předcházejícím ztišení a vnitřním naslouchání. Bůh sám vlévá do jeho srdce naději, která se vtěluje do těchto metafor. K přijetí důvěry v Hospodinovu pomoc a ochranu přichází žalmista jak z rozjímání příběhů svých předků, tak z vlastní zkušenosti, ale také je mu darována v tiché modlitbě. V tichu se jiným způsobem člověku sděluje velikost Boha, který na sebe stále demonstrativně nestrhává pozornost, ale působí veliké věci také bez hluku a ve skrytosti.

V průběhu žalmu autor vybízí jak ke ztišení, tak k vylévání svého srdce před Hospodinem. K modlitbě patří obojí. Přesto je na místě z času na čas zmlknout a utiřit i své myšlenky. Bůh chce konejšit v bezpečí svého náručí. *„Budete sát nošeni v náručí, hýčkáni na kolenou. Jako když někoho utěšuje matka, tak vás budu těšit.“* (Iz 66,12b-13a) V tichu, jakoby mimochodem, srdce přijímá nový příval naděje pro svůj život.

Žalmista vyznává, že sám vlastní slávu nemá, ale smí se honosit slávou Boží. Jeho sláva i spása¹³⁷ je v Bohu. *„Já sám, je výrok Hospodinův, budu ohnivou hradbou kolem něho a slávou uprostřed něho.“* (Za 2,9) Být slavný nebo mít slávu v biblické řeči znamená být významný, vážený, budící úctu. I když je Bůh neviditelný, jeho sláva se projevuje přírodními úkazy, které budí bázeň. *„Hospodinova sláva se jevila pohledu Izraelců jako stravující oheň na vrcholku hory.“* (Ex 24,17) O Boží slávě svědčí celé stvoření, ale také stánek smlouvy, který Bůh naplňoval svou přítomností, jež byla dosvědčována fyzickými projevy jeho slávy. *„Tu oblak zahalil stan setkávání a příbytek naplnila Hospodinova sláva.“* (Ex 40,34)

Odlesk Boží slávy se objevil na Mojžíšově tváři, když se vracel ze setkání s Hospodinem. *„Mojžíš nevěděl, že mu od rozhovoru s Hospodinem září kůže na tváři. Když Áron a všichni Izraelci uviděli, jak Mojžíšovi září kůže na tváři, báli se k němu přistoupit.“* (Ex 34,29b-30) Odlesk Boží slávy činí také žalmistu prostředníkem vůči lidu.¹³⁸ *„Jen maličko jsi ho omezil, že není roven Bohu, korunuješ ho slávou a důstojností.“* (Ž 8,6)

Bůh je pro žalmistu také mocnou skálou a útočištěm. Obraz skály je umocněn přídavným jménem „mocná“. Výraz „moc“ je ve Starém zákoně velmi podobný výrazu „síla“. Moc Boží se nejvýrazněji zapsala do dějin i vědomí Izraele vyvedením z egyptského otroctví, a tak se stala podstatným prvkem jeho představy o Bohu. Této moci

¹³⁷ Více k výrazu „spása“ ve výkladu k Ž 18,47.

¹³⁸ Srov. NOVOTNÝ, A., „Sláva“, in *Biblický slovník*, str. 894.

se pak stále znovu dovolává a ji dosvědčuje. „*Panovníku Hospodine, ty jsi začal ukazovat svému služebníkovu svou velikost a svou pevnou ruku. Však také, který bůh na nebi nebo na zemi by dovedl vykonat takové činy a takové bohatýrské skutky jako ty!*“ (Dt 3,24) K obrazu Hospodina jako skály se v žalmu připojuje také obraz jeho moci.

Lid, k němuž se žalmista obrací, je označen pro duševně-duchovní pospolitost. Jedinec žije z této pospolitosti, vynětí z ní znamená ztrátu života. Ve starověku to byl kult, který spojoval jednotlivce v jeden lid.¹³⁹ Toto společenství spojené vírou v Hospodina žalmista zve k doufání, očekávání a trpělivému vyhlížení něčeho dobrého, k naději upínané na Boha. Jiné doufání je znamením bezbožnosti.¹⁴⁰ „*Běda těm, kdo sestupují pro pomoc do Egypta, na koně spoléhají, doufají ve vozy, že jich je mnoho, v jízdu, že je velmi zdatná; ale ke Svatému Izraele nevzhlížejí, nedotazují se Hospodina.*“ (Iz 31,1)

K tomuto nadějeplnému pohledu na Hospodina je lid vyzýván v každý čas. Izrael měl pro nejrůznější činnosti čas přesně určený. „*Budete jej slavit ve stanovený čas čtrnáctého dne tohoto měsíce navečer, budete jej slavit podle všech příslušných nařízení a směrnic.*“ (Nu 9,3) Žalmista však zdůrazňuje, že doufat v Hospodina je třeba v každý čas. Každý okamžik je Božím darem a také jeho výzvou k důvěře. O tomto čase se vyjadřuje také Nový zákon: „*...vždyť je psáno: V čas příhodný jsem tě vyslyšel, v den spásy jsem ti přispěl na pomoc. Hle, nyní je čas příhodný, nyní je den spásy!*“ (2K 6,2)

Výraz „vylévat srdce“¹⁴¹ vyjadřuje naprostou otevřenost celého nitra před Bohem, nic mu nezatajovat.¹⁴² Ať už se to týká trápení, hořkosti, starosti, ale také vlastního hříchu. „*...před ním vylévám své lkání, o svém soužení mu vypovídám.*“ (Ž 142,3) Žalmista v předchozích verších dostatečně zdůvodnil, proč je možné v Boha doufat, na závěr opakuje, že hledá-li kdo útočiště, nenalezne je nikde jinde než v Bohu, tím útočištěm je on sám.

Všechny uvedené verše v sobě tedy koncentrují stěžejní výpovědi útočištných obrazů, zvoucích k bezvýhradné důvěře v Hospodina.

¹³⁹ Srov. NOVOTNÝ, A., „Lid“, in *Biblický slovník*, str. 379.

¹⁴⁰ Srov. NOVOTNÝ, A., „Doufání, doufati“, in *Biblický slovník*, str. 130.

¹⁴¹ Více k výrazu „srdce“ ve výkladu k Ž 19,15.

¹⁴² Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 382.

3.21. ŽALM 71,3

Žalm náleží do druhé knihy žalmů, podle nadpisu v řecké a latinské verzi je součástí Davidovy sbírky. Byl také připisován zajatcům deportovaným do Babylónie.¹⁴³ Jeho začátek je v prvním až třetím verši považován za obdobu Ž 31,2-4.¹⁴⁴ Vyskytují se v něm i části některých dalších žalmů.¹⁴⁵ První část se skládá z proseb (v. 1-13), druhá střídá chválu se svědectvím (v. 14-24).

Žalmista se uchyluje k Hospodinu a prosí jej o vyslyšení své modlitby za vysvobození od pachatelů zla. Doufá, že jeho důvěra v Boha nebude zklamána (v. 1-4). Žalmista vypovídá o naději, kterou má v Bohu již od svého narození a mládí, od doby své největší bezmocnosti a je to pro něj důvod ke chvále. Mnohými byl díky Boží ochraně v těžkých zkouškách považován za div (v. 5-8).

Vyprošuje si Boží podporu a blízkost i pro čas svého stáří a úbytku sil, neboť to jeho nepřátelé považují za příležitost opět se na něj obořit, jelikož si jeho slabost vysvětlují jako vzdálení se Hospodina (v. 9-12). Projevili-li se Bůh i nadále jako žalmistova pomoc, nepřátelé odtáhnou s hanbou. Obrňuje se trpělivostí a očekává Boží zásah. Jeho ústa chválí Boha a svědčí o jeho spáse (v. 13-15).

Žalmista je rozhodnut vydávat svědectví o Božím vedení ve svém životě a o všech jeho mocných skutcích. Prosí Boha, aby mu k tomu ještě i ve stáří dopřál sílu (v. 16-18). Chválí Boha, který stojí nade vším za jeho spravedlnost a moc. Četné strasti a zkoušky, které musel zakusit, Bůh proměnil v jeho dobro a zahrnul jej svou útěchou (v. 19-21). To vše žalmistu ještě více upevnilo v postoji chvály, kterou Bohu vzdává celým svým tělem i duší, k ještě většímu úžasu a zahanbení protivníků (v. 22-24).

***„Bud' mi skalním příbytkem
a budu se tam uchylovat stále.
Rozhodls o mé záchraně,
tys můj skalní štít, moje pevná tvrz!“***

První část verše navazuje na předchozí druhý verš, který je prosbou za vysvobození. Žalmista pokračuje v přímluvné modlitbě a prosí Hospodina, aby se stal jeho

¹⁴³ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 399.

¹⁴⁴ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 399.

¹⁴⁵ Srov. SEDLÁČEK, J. V., *Výklad posvátných žalmů I.*, str. 550.

útočištěm. Výraz „uchýlit se“ má ve Starém zákoně mnoho významů, v kontextu tohoto žalmu však podobně jako jinde znamená možnost nalézt úkryt, útulek, pokojné místo k dočasnému přebývání, kde je postaráno o všechny potřeby. *„Řekla svému muži: Hle, vím, že muž Boží, který kolem nás často chodívá, je svatý. Udělejme malý zděný pokojík na střeše a dejme mu tam lůžko, stůl, stoličku a svícen. Kdykoli k nám přijde, může se tam uchýlit.“* (2Kr 4,9-10) V tomto verši však jde zvláště o prosbu za možnost opakovaně se uchýlovat k Bohu před nepřáteli a nalézt u něj ochranu, podobně jako ji našel David v jeskyni: *„David odtud odešel a uchýlil se do jeskyně Adulámu.“* (1S 22,1a) Obrazy útočištných míst jako skalní štít, skalní příbytek a pevná tvrz vyjadřují žalmistovo přesvědčení o jistotě, kterou má v Bohu.

Druhá část verše se z prosebné modlitby mění na vyznání víry. Žalmista je přesvědčen, že Bůh rozhodl o jeho záchraně a ta se již nyní uskutečňuje. Hospodinovo rozhodnutí je neměnné, co chce, to také vykoná. *„Když David uslyšel, že Nabal zemřel, řekl: Požehnan buď Hospodin, že rozhodl spor proti Nabalovi, jenž mě pohaněl, a že překazil svému služebníkovi zlý čin a že zlobu Nabalovu obrátil Hospodin na jeho hlavu.“* (1S 25,39a) Božím rozhodnutím se nikdo nemůže protivit ani je změnit. *„Když Hospodin zástupů rozhodl, kdo to zruší? Jeho paže je napřažena, kdo ji odvrátí?“* (Iz 14,27)

Bůh očekává odvážnou víru. Mezi lidmi je však velmi vzácná, o tom se ve svém pozemském životě přesvědčil i Ježíš. *„Tu když přišel do Kafarnaum, přistoupil k němu jeden setník a prosil ho: Pane, můj sluha leží doma ochrnutý a hrozně trpí. Řekl mu: Já přijdu a uzdravím ho. Setník však odpověděl: Pane, nejsem hoden, abys vstoupil pod mou střechu; ale řekni jen slovo, a můj sluha bude uzdraven. Vždyť i já podléhám rozkazům a vojákům rozkazují; řeknu-li některému `jdi`, pak jde; jinému `pojd` sem`, pak přijde; a svému otroku `udělej to`, pak to udělá. Když to Ježíš uslyšel, podivil se, a řekl těm, kdo ho následovali: Amen, amen, pravím vám, tak velikou víru jsem v Izraeli nenalezl u nikoho.“* (Mt 8,5-10)

3.22. ŽALM 71,7

***„Za zázrak mě mnozí měli,
tys byl moje mocné útočiště.“***

Žalmista v předchozích verších opěvuje Hospodina jako svou naději, jako toho, kdo se jej ujal již na počátku života. Bůh se o něj staral a zahrnul jej mnohými milostmi, což mu žalmista oplácel důvěrou a vděčností. Naděje, kterou vkládal v Hospodina navzdory všem protivenstvím, vzbuzovala údiv a byla ostatním nepochopitelná.¹⁴⁶ Mnozí jej považovali za zázrak. Zázrak je ve Starém zákoně ekvivalentem k výrazu znamení. „*Hospodin nás vyvedl z Egypta pevnou rukou a vztaženou paží, za veliké hrůzy, se znameními a zázraky...*“ (Dt 26,8)

Jde o skutečnost, která vzbuzuje úlek, úžas a podiv. Některé zázraky jsou dány k tomu, aby lid uvěřil, jiné jako trest.¹⁴⁷ „*Jestliže tito lidé zemřou, jako umírá každý člověk, a postihne je obecný lidský úděl, neposlal mě Hospodin. Jestliže však Hospodin stvoří něco mimořádného a půda rozevře svůj chřtán a pohltí je se vším, co je jejich, takže sestoupí zaživa do podsvětí, poznáte, že tito muži znevážili Hospodina. Sotva to všechno domluvil, rozpoltila se pod nimi půda, země otevřela svůj chřtán a pohltila je i jejich obydlí a všechny lidi, kteří byli s Kórachem, i všechnu majetek.*“ (Nu 16,29-32)

Žalmistu jeho okolí pokládalo za zázrak ve smyslu „...znamení Božího hněvu a trestu.“¹⁴⁸ „*Dopadnou na tebe všechna tato zlořečení a budou tě pronásledovat, dokud nebudeš zahlazen, neboť jsi neposlouchal Hospodina, svého Boha, a nedbal jsi na příkazy a nařízení, která ti udělil. Budou na tobě a na tvém potomstvu navěky znameními a zázrakem.*“ (Dt 28,45-46)

Žalmista označuje Boha za své mocné¹⁴⁹ útočiště. Hospodin není chatrným úkrytem ani provizóriem, ale je na něj za všech okolností spolehnutí. A to i přes to, že člověka všeho zla neušetří. Žalmista je přesvědčen, že nic nemůže uškodit tomu, kdo svou naději vložil v Hospodina. Podobně tuto zkušenost formuloval i apoštol Pavel: „*Víme, že všechno napomáhá k dobrému těm, kdo milují Boha, kdo jsou povoláni podle jeho rozhodnutí.*“ (Ř 8,28)

3.23. ŽALM 73,26

Žalm uvádí třetí knihu žalmů, která je pojata jako liturgické pásmo pro velikonoční slavnost Hospodinova vyvedení z Egypta a vítězství života nad smrtí.¹⁵⁰ Je určen pro

¹⁴⁶ Srov. *Žalmy*, poznámka na str. 184.

¹⁴⁷ Srov. NOVOTNÝ, A., „Znamení“, in *Biblický slovník*, str. 1312.

¹⁴⁸ STAROZÁKONNÍ PŘEKLDATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 399-400.

¹⁴⁹ Více k výrazu „mocné“ ve výkladu k Ž 62,7-8.

¹⁵⁰ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLDATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 406.

chrámového zpěváka Asafa. Ve své písni žalmista řeší nesnadný problém, který i dnes trápí mnoho věřících: proč ti, kdo konají zlo, se mají dobře a spravedliví naopak zakouší množství nesnází. Nejprve popisuje bezstarostný život svévolníků (v. 1-12), následně, jakoby na křižovatce, nově promýšlí svou cestu, zda pokračovat v linii Boží nebo si bez ohledu na ní užívat života (v. 13-17). S Boží pomocí dochází k poznání, kam vede každá z cest a nově se rozhoduje pro Boha (v. 18-28).

Žalm začíná zvoláním o Boží dobrotě k těm, kdo mají čisté srdce, kdo mají srdce otevřené pro pravého Boha. Přesto se stalo, že žalmista o Bohu zapochyboval, když viděl spokojené svévolníky uprostřed jejich bohatství a úspěchu, neznající žádné utrpení. V srdci vůči nim pocítil osten závidění (v. 1-5). Vyjmenovává ovoce jejich pýchy: zpupnost, násilí, povýšenost, dávají průchod nečistým touhám svého srdce, posmívají se a škodí druhým, o lidech i o Bohu mluví neuctivě. Když své špatnosti páchají bez následků, nabývají dojmu, že je Bůh nepozoruje a nepotrestá. Lidé v okolí vidí blahobyt svévolníků a touží jej také získat. Následují jejich zlý příklad a přejímají špatné postoje (v. 6-12).

Žalmista si klade otázky, jaký smysl má jeho úsilí o čistotu srdce a věrnost Bohu, když na rozdíl od svévolníků, kteří si žijí v poklidu, zakouší mnoho problémů a těžkostí. Vnímá je jako nezasloužený trest. Podle jeho lidského úsudku mu to, co vidí, nedává smysl. Zvažuje, co by získal, kdyby se přidal ke svévolníkům, na druhou stranu nechce zradit svou přináležitost k Božím věrným. Upřímně konstatuje, že ať o tom uvažuje tak či onak, nenachází žádné řešení. Jeho vnitřnímu zápasu přichází na pomoc sám Bůh a ukazuje mu jiný úhel pohledu na tajemné cesty své prozřetelnosti (v. 13-17).

Žalmista náhle poznává, že přes vnější zdání zlo nikdy nepřináší dobré ovoce a cesta svévolníků se podobá jízdě po nakloněné rovině do záhuby. Jejich prosperita je jen zdánlivá, Bůh sám určil čas, kdy se to ukáže. Až to uvidí ti, kdo je následovali, budou zděšeni (v. 18-20). Žalmista konstatuje, že byl nechápavý jako „vůl“, když pochyboval o Boží spravedlnosti a cítil se podvedený a naštvaný (v. 21-22).

Nyní je plný vděčnosti, že mu Bůh umožnil nahlédnout do svých záměrů a obnovuje svůj úmysl žít pro Boha a nechat se jím vést, až do konečného přijetí do jeho slávy. Bůh je pro něj tím nejžádanějším bohatstvím, které lze získat na nebi i na zemi. Nedbá již na strasti, které má ve světě, ale upíná se cele k Hospodinu, bez nějž není život, ale zahynutí. Požehnání, které přijímá ze vztahu s Bohem, jej vede ke svědectví (v. 23-28).

***„Ač mé tělo i mé srdce chřadne,
Bůh bude navěky skála mého srdce a můj podíl.“***

Žalmista jakoby navazoval na svou předchozí úvahu ze 14. verše, kde nařiká nad svým těžkým údělem, nad vším strádáním, které musí denně snášet. Po vybojovaném zápase o nový pohled na život svůj i život svévolníků si uvědomuje, že na této zemi nenalezne to, po čem nejvíce touží. Pozemský život není jeho domovem, není to místo stálého přebývání v lásce a pokoji, ale spíše prostor, kde je třeba ještě bojovat, kde jej stále může potkat něco nepříjemného.

Tělo ve starozákonním významu je doslova maso, v rozšířeném významu i celé tělo člověka. Tělesnost je součástí podstaty všech živých tvorů. Znakem tělesnosti je pomíjivost a hříšnost. „*Mé tělo je obaleno červy a strupy plnými prachu, kůže mi puká a mokvá.*“ (Jb 7,5) Izraelec sice mluvil také o duši, respektive o srdci, ale vnímal člověka jako celek, jako nerozdělenou jednotu.¹⁵¹ „*Proto se mé srdce raduje a moje sláva jásá, v bezpečí přebývá i mé tělo,*“ (Ž 16,9) Chřadne-li tedy jeho tělo, chřadne spolu s ním i srdce¹⁵² a naopak „*Hospodine, smiluj se, vždyť se tak soužím, zrak mi slábně hořem, moje duše i mé tělo chřadnou.*“ (Ž 31,10)

Tělo podléhá nemocem a postupnému ubývání sil, srdce trpí smutkem, obavami, bezprávím a mnohým dalším utrpením. V tom všem však již nyní žalmista nenachází důvod ke ztrátě odvahy a naděje. Bůh je nejen v současné době, ale už navždy jeho skála, pevná opora a ochrana. Zvláště pro jeho srdce ohrožené malomyslností a skleslostí je neocenitelnou pomocí, smí-li se stále vracet k Božím zaslíbením a jeho skutkům, a také ke svému zážitku „prozření“, který vnímal jako dar od Boha ve chvíli největšího zmatku a pochybností.

Ve 24. verši vyjadřuje své přesvědčení, že na konci života bude přijat do Boží slávy. Zde to vyjadřuje pomocí obrazu podíl. V původním významu jde o kus země přidělený losem a vyměřený provazem: „*Dědičný podíl Šimeónovců byl v oblasti Judovců. Protože podíl Judovců byl pro ně příliš velký, dostali Šimeónovci dědičný podíl uprostřed jejich podílu.*“ (Joz 19,9) V přeneseném významu znamená podíl úděl nebo osud:¹⁵³ „*To je úděl svévolného člověka, určený Bohem, Bohem mu přirčené dědictví.*“ (Jb 20,29) Bůh je žalmistovým podílem nejen zde na zemi, ale společenství s ním bude pokračovat i na věčnosti. „Bezbožným jsou pozemské statky údělem, spravedlivému pak Bůh sám.“¹⁵⁴

¹⁵¹ Srov. NOVOTNÝ, A., „Tělo“, in *Biblický slovník*, str. 1088-1089.

¹⁵² Více k výrazu „srdce“ ve výkladu k Ž 19,15.

¹⁵³ Srov. NOVOTNÝ, A., „Podíl“, in *Biblický slovník*, str. 651.

¹⁵⁴ SEDLÁČEK, J. V., *Výklad posvátných žalmů II.*, Praha: Dědictví svatého Prokopa, 1901, str. 586.

3.24. ŽALM 73,28

***„Mně však v Boží blízkosti je dobře,
v Panovníku Hospodinu mám své útočiště,
proto vyprávím o všech tvých činech.“***

Předcházející verš hovoří o údělu těch, kteří se vzdáli z Boží přítomnosti. Nejsou-li u zdroje života, nemají život a hynou. Žalmista však již ve 25. verši vyznal, že v ničem a nikom nenachází větší hodnotu než v Bohu. I na jiných místech Starého zákona lze najít důkazy, že Boží blízkost byla zvláštní výsadou a předmětem touhy. „*Proto Abraham Bohu řekl: Kéž by Izmael žil v tvé blízkosti!*“ (Gn 17,18) „*Vpředu před příbytkem, před stanem setkávání, na východní straně budou tábořit Mojžíš, Áron a jeho synové; budou držet stráž při svatyni, stráž za Izraelce. Jestliže se přiblíží někdo nepovolaný, zemře.*“ (Nu 3,8) Odloučení od Boha bylo utrpením, přebývání v jeho přítomnosti radostí. „*Stezku života mi dáváš poznat; vrcholem radosti je být s tebou, ve tvé pravici je neskonale blaho.*“ (Ž 16,11) Svě naplnění nachází žalmista ve vztahu s Hospodinem, z jeho blízkosti čerpá sílu, pokoj, naději i pocit bezpečí, proto jej nazývá svým útočištěm.

Oslovení Panovníku Hospodine se ve Starém zákoně často vyskytuje v prosebné modlitbě. „*I volal Samson k Hospodinu a prosil: Panovníku Hospodine, rozpomeň se na mne a dej mi prosím jen ještě tentokrát sílu, Bože, abych rázem mohl vykonat na Pelištejcích pomstu za svoje oči!*“ (Sd 16,28) Ale je typické také pro jakýkoliv rozhovor s Bohem. „*A řekl mu: Já jsem Hospodin, já jsem tě vyvedl z Kaldejského Uru, abych ti dal do vlastnictví tuto zemi. Abram odvětil: Panovníku Hospodine, podle čeho poznám, že ji obdržím?*“ (Gn 5,7-8) V žalmech se vyskytuje většinou právě v této formě, v prvním pádu zřídka. „*Bůh je Bohem, jenž nás zachraňuje. Je to on, Panovník Hospodin, kdo vyvádí z tenat smrti.*“ (Ž 68,21) Je zřejmě dokladem, že mezi žalmistou a Bohem panuje čilý dialog.

Jako i na jiných místech v žalmech, i zde žalmista vnímá svou zodpovědnost za ostatní, kterým vypráví, co Bůh učinil nejen pro celý národ, ale i pro něj osobně, a jak si jej nyní vede. Svědectví je povzbuzením pro ty, které trápí pochybnosti, kteří zvlažněli nebo se dali svést jinými bohy. Je pro ně pozváním k návratu.

3.25. ŽALM 78,34-35

Žalm z třetí knihy žalmů je připisán chrámovému zpěvákovi Asafovi. Zřejmě byl napsán v Davidově době.¹⁵⁵ Podobně jako jiné žalmy, např. Ž 105, rekapituluje dějiny izraelského národa. Připomíná Boží věrnost smlouvě, kterou uzavřel již s praotci a posléze s celým národem, v kontrastu k opakované nevěře a odpadlictví lidu. Podle nadpisu je to žalm poučující, má pomoci posluchačům rozpomenout se na Boží činy a v jejich světle se nově rozhodnout k oddanosti tomuto Bohu, který se mnohokrát osvědčil jako Bůh dobrý a věrný. Žalm začíná pozváním poslouchat vypravování o Božích činech (v. 1-8), poté se střídá líčení těchto skutků (v. 9-16; 23-29; 44-55) s nářkem nad hříchem Izraele a Božími tresty (v. 17-22; 30-43; 56-72).

V úvodu žalmista vyzývá lid, aby naslouchal slovům, která budou připomínat Hospodinovy mocné skutky s úmyslem znovu oživit tradici jejich předávání z generace na generaci (v. 1-4). Předdesílá, že Izraeli Bůh daroval zákon, který má být také stále živý ve vědomí národa. To vše má sloužit k zachování věrnosti Bohu a jeho smlouvě a posílit k němu důvěru. Zároveň poukazuje na nevěrné odpadlíky z minulých dob (v. 5-8). Za příklad nevěrnosti jsou dávaní Efrajimci, kteří odpadli od Hospodina. Přenesení Boží svatyně ze Šílo na jejich území do oblasti obývané kmenem Juda na horu Sijón a vyvolení Davida z Judova kmene jsou chápány jako důsledek jejich zpronevěry (v. 9-11).¹⁵⁶

Následuje popis Božího jednání v Egyptě ve prospěch Izraele. Žalmista připomíná lidu, jak jejich otce převedl přes moře, vodil je pouští a dopřál jim hojnost vody potřebné k zachování života (v. 12-16). Oni se však Bohu protivili a nespokojeně reptali. Přes všechno, co dosud zažili, dál pochybovali, že by je dokázal také nasytit. Bůh je rozlícen, přesto však sesílá lidu manu a maso (znamení hojnosti), takže nehladověli, ale najedli se dosyta. Přesto je lid stále nespokojen. Proto jej Bůh trestal, zničil výkvět národa, ne však jako svou pomstu, nýbrž k jejich vlastnímu dobru. Touží je touto cestou přivést k obrácení (v. 17-31).

Srdce lidu však zůstalo zatvrzelé, když strádali, navenek projevovali svou zbožnost a hledali Hospodina, ale ve svém nitru se neobrátili, jejich skutky byly plné lži. Přesto se Bůh stále slitovával a měl pochopení pro jejich slabosti a selhání (v. 32-39). Žalmista se pozastavuje nad nepochopitelným vzdorem lidu navzdory milostivému Božímu jednání. Připomíná rány, kterými Bůh postihl Egypt pro záchranu národa. Přestože je mocný a jeho

¹⁵⁵ Srov. SEDLÁČEK, J. V., *Výklad posvátných žalmů II.*, str. 622.

¹⁵⁶ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 420.

síla dokáže být ničivá, o Izrael se staral jako pastýř, chránil jej před nepřáteli a daroval jim zemi, patřící donedávna cizím národům (v. 40-55).

Ani v zaslíbené zemi se však Izrael nezměnil a lidé se chovali stejně jako jejich předkové na poušti. Uráželi Boha modloslužebnictvím, které přejímali od okolních pohanů. Bůh si proto již nepřál mít svou svatyni v Šílo a dopustil, aby se schránka smlouvy dostala do rukou nepřátel, kteří poplenili také jeho nevěrný lid (v. 56-64). Přestože Bůh připustil trest, svůj lid nadobro neopustil. V okamžiku, kdy vše vypadá naprosto beznadějně, Hospodin znovu zasahuje. Namísto Efraimovců si volí Judův kmen a buduje svůj příbytek na Sijónu. Povolává Davida do čela svého národa. On jde v Božích stopách jako dobrý pastýř. Spíše než na postavu historického Davida, jenž se nevyhnul selháním, žalmista zřejmě ukazuje do budoucnosti, k mesiánským nadějím (v. 65-72).¹⁵⁷

***„Kdykoliv je hubil, dotazovali se po jeho vůli,
za úsvitu hledávali opět Boha,
připomínali si, že Bůh býval jejich skála,
že Bůh nejvyšší byl jejich vykupitel.“***

Verše v tomto žalmu, v nichž se vyskytuje obraz Hospodina jako skály, se liší od těch předchozích. Především tím, že v nich se žalmista bojující o svou víru utvrzoval obrazem skály v důvěře v Boha. Zde naopak neradostně poukazuje na nevěrný lid, který si při ranní bohoslužbě připomíná Hospodina jako svou skálu, jako svého vykupitele a zachránce, ale pouze proto, že na sobě zakouší Boží tresty.

Jejich obrácení k němu však bylo účelové, povrchní a nestálé. V nouzi se k Bohu se zděšením utíkali, navenek se doptávali na jeho vůli, ale jejich motivací byl spíše strach než zájem o Hospodina. „*Panovník praví: "Protože se tento lid přibližuje ke mně ústy a ctí mě svými rty, ale svým srdcem se ode mne vzdaluje a jejich bázeň přede mnou se stala jen naučeným lidským příkazem, proto i já budu dále podivuhodně jednat s tímto lidem, divně, předivně."* (Iz 29,13-14a) „*Co mám s tebou dělat, Efrajime? Co mám s tebou dělat, Judo? Vaše zbožnost je jak jitřní obláček, jako rosa, která hned po ránu mizí.*“ (Oz 6,4)

Bůh toužil mít s Izraelem společenství lásky, proto trestal jeho reptání, nevěru a odpadlictví, ale opět jej zachraňoval. Připravoval mu dramatické situace, aby mu otevřel cestu k obrácení. Žalmista zmiňuje některé okolnosti, v nichž Hospodin lid hubil. „*Lid si*

¹⁵⁷ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 425.

začal Hospodinu stěžovat na těžkosti. Hospodin to slyšel a vzplanul hněvem. Tu vyšlehl mezi nimi Hospodinův oheň a pohltil okraj tábora.“ (Nu 11,1) „Ještě měli v zubech maso, ještě nebylo ani rozžvýkáno, když Hospodin vzplanul proti lidu hněvem a počal lid bít převelikou ranou.“ (Nu 11,33) „I řekl Hospodin Mojžíšovi: Vezmi všechny představitele lidu a dej jim na slunci zpřerážet údy kvůli Hospodinu, ať se Hospodinův planoucí hněv odvrátí od Izraele. Mojžíš tedy izraelským soudcům řekl: "Pobijte každý ze svých mužů ty, kdo se spřáhli s Baal-peórem.“ (Nu 25,4-5)

Dějiny národa jsou stále se opakujícím koloběhem nevěrnosti Izraele, Božího trestu, kajícínosti lidu a Hospodinova odpuštění. Žalmista tuto skutečnost připomíná. Bůh pamatoval na to, že jsou jen „tělo“, přijímal jejich pokání, kdy jej vzývali jako Boha nejvyššího,¹⁵⁸ svou skálu a vykupitele,¹⁵⁹ přestože jejich obrácení často nebylo upřímné ani trvalé.

3.26. ŽALM 89,27

Poslední žalm ze třetí knihy žalmů podle nadpisu přináší určité poučení. Je připsán chrámovému zpěvákovi Étanu Ezrachejskému. Žalm je možné rozdělit na tři části. Úvod je chvalozpěvem a oslavou Boha věrného a milosrdného (v. 2-19). Další oddíl připomíná Boží zaslíbení daná Davidovi v 2S 7,8-17 (v. 20-28). Závěrečná část je žalozpěvem nad současnou neutěšenou situací Izraele, která jako by byla v protikladu k předchozím zaslíbením (v. 39-53). Žalm je snad reflexí z období egyptského vpádu za krále Rechabeáma (1Kr 14,25-26) nebo jiných neutěšených událostí.¹⁶⁰

Každé pokolení by mělo být seznámeno s Hospodinovým milosrdenstvím a věrností, které jsou věčné. Tento úvod předesílá vzpomínku na Hospodinovu smlouvu s Davidem a jeho slib, že Izraeli bude vždy vládnout Davidův potomek. Pevnost jeho trůnu garantuje sám Hospodin (v. 2-5). Žalmista chválí Boha za jeho divuplnou činnost a za věrnost svému slibu. Nikdo není jako Hospodin, který převyšuje všechny tělesné i duchovní mocnosti (v. 6-9).

Prostřednictvím několika obrazů demonstuje jeho moc a sílu. Bůh je vládcem nad mořem představujícím síly zla a chaosu, tvůrcem všeho, co je na nebi i na zemi, porazil Egypt, utlačovatele svého národa. Je silným bohatýrem, který stále koná s velikou

¹⁵⁸ Více k výrazu „nejvyšší“ ve výkladu k Ž 91,9-10.

¹⁵⁹ Více k výrazu „vykupitel“ ve výkladu k Ž 19,15.

¹⁶⁰ Srov. *Žalmy*, poznámka na str. 238.

mocí. Jeho vláda se vyznačuje spravedlností, právem, milosrdenstvím a věrností (v. 10-15). Blažený je lid, který si tento Bůh vyvolil, a smí tedy zakoušet jeho starostlivou péči. Od něj dostává lid svou sílu, i král, který lid zaštiťuje, má moc od Boha, jemuž patří (v. 16-19). Bůh promluvil ke svým prorokům Nátanovi a Samuelovi a učinil je svědky svého slibu,¹⁶¹ že si vyvolil a povolal Davida, jehož žalmista nazývá bohatýrem, služebníkem a prvorozeným.

Rozhodl se podporovat jej ve všem jeho konání, stal se příčinou jeho pevnosti a síly, i do boje kráčí před ním a podrobuje si jeho protivníky. Od Boha dostane také moc nad silami temnoty a mezi všemi vladaři získá jedinečné postavení. Svého Boha smí nazývat Otcem.¹⁶² Bůh svůj slib navždy věrně zachová (v. 20-29). Tato zaslíbení platí rovněž Davidovým potomkům, ovšem za podmínky, že budou plnit Hospodinova přikázání a jeho zákon. Nestane-li se tak, podrobí je trestu, ale slib jednou Bohem daný zůstane v platnosti, Bůh nezradí své vlastní slovo (v. 30-38).

Po slavnostní řeči žalmista najednou mění tón svého zpěvu a nařiká před Hospodinem. Bůh dopustil trest, zavrhl svého vyvoleného krále a spolu s ním i celý lid. Všechna chloubna Izraele je zničena a jeho nepřátelé triumfují. Král i lid se ocitli bez Boží ochrany a pomoci (v. 39-46).

Žalmista klade Bohu mnoho otázek. Jak dlouho se ještě bude Hospodin hněvat a skrývat? Připomíná mu pomíjivost lidského života, jemuž přesto Bůh vtiskl hluboký smysl. Dovolává se jeho milosrdenství a věrnosti, které přislíbil. Ukazuje, že lid byl již dost potrestán, nepřátelé ničí bez ostychu všechno, co je mu svaté. Upřímně před Bohem vylévá své srdce plné otázek (v. 47-52). Závěrečný verš se přes tuto záhadu přenáší vírou. Přestože žalmista Hospodinu nerozumí, žehná mu (v. 53).

***„On mě bude vzývat: Tys můj Otec,
můj Bůh, moje spásná skála.“***

Verš je zasazen uprostřed druhé části žalmu, který obsahuje připomínku Božích přislíbů Davidovi. Žalmista vypočítává, co všechno Bůh pro Davida vykonal a ještě vykoná. David nebyl ze vznešeného rodu, a přesto si jej Bůh povolal od prosté práce pastýře, vyvolil jej a pověřil funkcí krále. Bůh jej k tomu účelu obdařil potřebnými dary a ve všem jeho konání stál při něm. Hospodin věřil, že David nezapomene na svůj původ

¹⁶¹ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLDATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 449.

¹⁶² Tyto přislíby se v mnohém na Davidově životě naplňovaly, v plné míře však až na Ježíši Kristu.

i komu vděčí za všechno, kým je a co smí konat. Dává mu svolení, nazývat jej svým Otcem.

V náboženství Izraele byl pojem Božího otcovství odlišný od fyzického otcovství. Člověk nebyl zplozen, ale stvořen k Božímu obrazu. Stát se synem Božím nebylo záležitostí přirozenou, ale darem milosti. Bůh se stal Otcem izraelského národa jako celku, skrze řadu historických událostí. „*Jako se nad syny slitovává otec, slitovává se Hospodin nad těmi, kdo se ho bojí.*“ (Ž 103,13) „*Hospodin, tvůj Bůh, je uprostřed tebe, bohatýr, který zachraňuje, raduje se z tebe a veselí, láskou umlká a opět nad tebou jásá a plesá.*“ (Sf 3,17) Jednotlivec neměl právo nazývat se synem Božím, výjimku tvoří pouze mesiášský král.¹⁶³ „*Já mu budu Otcem a on mi bude synem. Když se proviní, budu ho trestat metlou a ranami jako kteréhokoli člověka. Avšak svoje milosrdenství mu neodejmu, jako jsem je odňal Saulovi, kterého jsem před tebou odvrhl.*“ (2S 7,14-15)

Sloveso „vzývat“ má svůj původ ve významu sloves nazývat nebo jmenovat. V Písmu se setkáváme se vzýváním Hospodinova jména, což doslova znamená volat v Hospodinově jménu. Od jiných náboženských skupin se Izrael lišil tím, že Hospodinovo jméno v modlitbě ohlašoval a dovolával se jej. „*A Abraham zasadil v Beer-šebě tamaryšek a vzýval tam jméno Hospodina, Boha věčného.*“ (Gn 21,33) Původně tento obrat náležel do právní oblasti. Nad kým bylo vzýváno něčí jméno, stal se jeho majetkem s právem ochrany. „*Sedm žen se chytí jednoho muže v onen den. Řeknou: Budeme jíst vlastní chléb a odívat se vlastními šaty, jenom ať se jmenujeme tvým jménem, zbav nás naší potupy.*“ (Iz 4,1) Kdo vzýval Hospodinovo jméno, dával najevo, že Bohu náleží a věřil v jeho ochranu.¹⁶⁴ David navíc získal právo vzývat Hospodina jako svého Otce a skálu spásy. Slova o spásné skále vyjadřují předpoklad, že Bůh, který je vzýván, poskytuje také ochranu.

Ježíš Kristus je pravý Syn Boží, svého nebeského Otce miloval (J14,31), naslouchal mu (Mt 14,23), plnil jeho přikázání (J15,10) a něžně jej oslovoval „Abba“ (Mk 14,36). Je předobrazem pro každý lidský vztah k Bohu. Skrze něj jsou nyní všichni povoláni oslovovat Boha „Otče“ (Mt 6,9), nechat se jím milovat a lásku mu opětovat (J14,21).

¹⁶³ Srov. NOVOTNÝ, A., „Otec“, in *Biblický slovník*, str. 571.

¹⁶⁴ Srov. NOVOTNÝ, A., „Vzývající, vzývání, vzývati“, in *Biblický slovník*, str. 1261-1262.

3.27. ŽALM 91,2

Působivý žalm plný barvitých metafor je vřazen do čtvrté knihy žalmů. Obsahově i jazykově jsou tyto žalmy blízké zvěsti tzv. Deuteroizajáše (Iz 40-55) a je tedy pravděpodobné, že svým vznikem spadají do doby druhého chrámu po roce 515 př. Kr. Vycházejí z poselství tohoto proroka babylónského zajetí, který hlásal navzdory porážce Božího lidu Hospodinovu jedinečnost a svrchovanost přede všemi modlami národů. Žalmy této knihy jsou většinou radostné chvalozpěvy odrážející situaci národa navráceného ze zajetí, který se shromažďuje v obnoveném chrámě a oslavuje zde svého Boha, chválí jej a dobrořečí mu za prokázané milosrdenství. V těchto žalmech již nevystupuje lidský král, jelikož národ krále neměl, jeho králem je sám Hospodin.¹⁶⁵

Septuaginta připisuje žalm Davidovi s domněnkou, že jej mohl skládat v době ohrožení morem (2S 24,15). Židé se jej modlívali ve chvílích nebezpečí.¹⁶⁶ Celý žalm je velkým svědectvím o mocné Boží ochraně a jeho laskavé péči. Nejprve žalmista hovoří o tom, co pro člověka činí Bůh (v. 1-13). Později jakoby se na něj s přísliby obracel Hospodin sám (v. 14-16).

Kdo doufá v Hospodina, Boha Nejvyššího a Všemocného, a u něj hledá svůj úkryt, ten nebude zklamán. Bůh jej ochrání před temnými silami (v. 1-2). Vysvobodí jej od lstivých nástrah a zhouby, ze které by se nemohl dostat vlastními silami (v. 3). Bude u něj ukryt jako ptáče pod křídly své matky. Boží věrnost skýtá podobně výtečnou ochranu, jako těžký štít bojovníkovi (v. 4).¹⁶⁷ Není třeba nechat se fascinovat temnotou zla a mocí Zlého a žít v neustálé úzkosti a strachu. Přestože nikdo není v životě ušetřen těžkých chvil, Bůh, který je svrchovaným pánem nade vším, vládne i těmto silám a svého věrného ochrání. Žalmista slibuje, že Boží spravedlnost se ukáže před zraky jeho věrných (v. 5-10).

Andělé, jako Boží služebníci na Hospodinův pokyn chrání člověka před zlem, takže mu nemůže nic uškodit (v. 11-13). Pro toho, kdo žije v Bohu hluboce zakořeněn, je Bůh zachráncem i ochranou, neponechá jej opuštěného v těžkých situacích, ale pozvedne jej z nich a vysvobodí (v. 14-16).

¹⁶⁵ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 453-454.

¹⁶⁶ Srov. SEDLÁČEK, J. V., *Výklad posvátných žalmů II.*, str. 733.

¹⁶⁷ Srov. NOVOTNÝ, A., „Pavéza“, in *Biblický slovník*, str. 607.

***„Říkám o Hospodinu:
Mé útočiště, má pevná tvrz
je můj Bůh, v nějž doufám.“***

Verš následuje po úvodu, v němž je o Hospodinu řečeno, že je to Bůh Nejvyšší a Všemocný. Tento Bůh je nadřazen všem dalším bohům a bůžkům, ať už smyšleným nebo skutečným duchovním silám. Proto žalmista říká, že Hospodin je jeho útočiště a pevná tvrz, je Bohem, v něhož složil svou naději, v něho doufá.¹⁶⁸ Některá místa v žalmech k doufání v Boha přímo vybízejí: *„Izraeli, doufej v Hospodina, je tvou pomocí a štítem. Áronův dome, doufej v Hospodina, je tvou pomocí a štítem. Vy, kdo se bojíte Hospodina, doufejte v Hospodina, je vám pomocí a štítem.“* (Ž 115,9-11)

Prorok Izajáš spolu s žalmistou vyznává: *„Hle, Bůh je má spása, doufám a jsem beze strachu. Hospodin, jen Hospodin je má záštita a píseň, stal se mou spásou.“* (Iz 12,2) Obrazy útočiště, pevné tvrzi i dalších bezpečných míst, kde se lze ukrýt, jsou spojovány se ctností naděje, která se opírá o víru, že Bůh je pravdivý a věrný. Co slíbil, to také splní. Naděje je pohledem do budoucna naplněným odvahou. Bůh vše podřizuje svým záměrům a vede ke svému cíli. Dokáže využít i zlých věcí a obrátit je v požehnání.

3.28. ŽALM 91,9-10

***„Máš-li útočiště v Hospodinu,
u Nejvyššího svůj domov,
nestane se ti nic zlého,
pohroma se k tvému stanu nepřiblíží.“***

Předchozí verše vypočítávají rozličné hrůzy, jež mohou člověka v životě potkat. Žalmista však k tomu vždy dodává, že není třeba se bát. I kdyby se kolem děly ty nejstrašnější věci, kdyby přicházejícímu zlu podléhal jeden člověk za druhým, navzdory vší beznaději, která by snad chtěla ovládnout lidské srdce, stojí slova o Hospodinu, v němž je možné mít své útočiště.

¹⁶⁸ Více k výrazu „doufat“ ve výkladu k Ž 62,7-9.

Výraz Nejvyšší Bůh – El Eljón, označuje zvláště v žalmech Boží vyvýšenost, vznešenost a slávu.¹⁶⁹ U tohoto Boha Nejvyššího smí mít žalmista i ti, k nimž se obrací, svůj domov. Domovem je zpravidla nazváno místo, se kterým se člověk cítí bytostně spojen, kde má své blízké, odkud vychází a kam se opět navrácí. V Písmu nacházíme doklady o domovech praotců: „*Za časného jitra políbil Lában své vnuky a dcery, požehnal jim a vrátil se opět ke svému domovu.*“ (Gn 32,1)

U Izraelců mělo místo označované za domov či příbytek svůj vývoj. Nejprve to byl stan kočovníků, později dům nebo pevnost ve společnosti usazené ve městech. Bůh slíbil, že bude přebývat uprostřed svého lidu. Na poušti tak učinil prostřednictvím stánku smlouvy, později se „usídlil“ v Božím městě. „*Hospodine, zamiloval jsem si dům, v němž bydlíš, místo, kde má příbytek tvá sláva.*“ (Ž 26,8) Chrám, jako místo Božího přebývání, bylo tedy v určitém období také místem, kde mohl člověk být se svým Bohem. Později se však stále více přesvědčoval, že Bůh sám chce být jeho příbytkem a domovem. „*Domov je v odvěkém Bohu, na jeho věčných pažích. Zahnal před tebou nepřítele a řekl: Vyhlad' ho!*“ (Dt 33,27) Domov u Hospodina je místo bezpečí, zde je člověk chráněn před zlem a před každou pohromou.

Pohromou je zde míněno nějaké náhlé neštěstí nebo úklad, v předchozích verších jsou některé pohromy zmíněny. V Palestině docházelo k nejrůznějším pohromám, jako byl nálet kobylek, sucho, neúroda, hadi, zemětřesení a písečné bouře. Pohromou byly i nájezdy loupeživých nomádů a válečná tažení okolních národů.¹⁷⁰ „*Za dnů Davidových byl hlad po tři roky za sebou.*“ (2S 21,1a) „*Vyseješ na poli mnoho osiva, ale sklidiš málo, neboť to ožerou kobylky.*“ (Dt 28,38)

Žádná pohroma nepřichází náhodou, ale je to Bůh, kdo ji dopouští. Proto může Hospodin před pohromou také ochránit, zvláště když se u něj někdo v modlitbě přimlouvá. „*Toto mi ukázal Panovník Hospodin: Hle, připravuje kobylky, když začíná růst otava. Po královské senoseči, sotvaže otava vzešla, stalo se, že docela sežraly byliny země. I řekl jsem: Panovníku Hospodine, odpusť prosím! Jak Jákob obstojí? Je tak nepatrný! Hospodin byl nad tím jat lítostí: Nestane se to, řekl Hospodin.*“ (Am 7,1-3) Kdo má u Boha svůj domov a své útočiště, je chráněn před každou pohromou. V duchovním smyslu je bezpečně chráněno to nejcennější, co člověk má, nesmrtelná duše a věčný život. „*Hospodin tě chrání ode všeho zlého, on chrání tvůj život.*“ (Ž 121,7)

¹⁶⁹ Srov. NOVOTNÝ, A., „Nejvyšší Bůh“, in *Biblický slovník*, str. 488-489.

¹⁷⁰ Srov. NOVOTNÝ, A., „Pohroma“, in *Biblický slovník*, str. 662.

Pohroma se podle žalmistových slov nepřiblíží ke stanu toho, kdo bydlí v Bohu. Stany Izraelců byly tvořeny sešitými pruhy hrubé látky, zpravidla zhotovené z kozí srsti a podepřené devíti tyčemi. Přední část stanu byla vyhrazena mužům, zadní ženám a rodinnému životu.¹⁷¹ „*I řekl jeden z nich: Po obvyklé době se k tobě určitě vrátím, a hle, tvá žena bude mít syna. Sára naslouchala za ním ve dveřích stanu.*“ (Gn 18,10) Stanem je ve verši zřejmě obrazně myšlen domov posluchače, ať již jej tvoří skutečný stan, pevný dům nebo příbytek, jenž sdílí spolu s Hospodinem. „*On mě ve zlý den schová ve svém stánku, ukryje mě v skrýši svého stanu, na skálu mě zvedne.*“ (Ž 27,5)

3.29. ŽALM 91,14

***„Dám mu vyváznout, neboť je mi oddán,
budu jeho hradem, on zná moje jméno.“***

Jakoby Božími ústy zní zaslíbení vysvobození pro toho, kdo se mu oddal. Oddat se znamená být někomu vydaný, pro něj oddělený nebo jemu věnovaný. V tomto smyslu Bohu doslova patřili nazírové. „*Mluv k Izraelcům a řekni jim: Když se muž nebo žena rozhodne složit mimořádný slib nazírský a zasvětit se Hospodinu, ať se vystříhá vína a opojného nápoje. Nebude pít nic kvašeného, víno ani opojný nápoj, nebude pít šťávu z hroznů ani jíst čerstvé nebo sušené hrozny.*“ (Nu 6,2-3)

Národ, který Bohu vděčil za vysvobození z Egypta a starostlivé vedení do zaslíbené země, mu však často příliš oddaností neprojevoval, mnohdy se naopak oddával jiným bohům.¹⁷² „*Jak hrozny na poušti našel jsem Izraele, jak první plody fíkovníku, ty nejranější, spatřil jsem vaše otce. Oni však odešli za Baal-peórem, zasvětili se té ohavě a stali se ohyzdami jako jejich miláček.*“ (Oz 9,10) Proto Bůh dává velká zaslíbení těm, kdo se mu vydávají celým svým srdcem, kdo znají jeho jméno. „*Velkou cenu má v Hospodinových očích oddanost jeho věrných až k smrti.*“ (Ž 116,15)

Kdo zná Hospodinovo jméno,¹⁷³ tedy Boha samotného, jeho podstatu, ten jej také přijal za svého vlastního a osobního Boha. V mnoha žalmech se hovoří o Hospodinově jménu, které je hodné chvály (Ž 18,50), v něm má lid i každý člověk svůj život (Ž 23,3) a odpuštění (Ž 25,11), v něm je jeho naděje (Ž 55,11), jím smí druhým žehnat (Ž 72,17),

¹⁷¹ Srov. NOVOTNÝ, A., „Stan, stánek“, in *Biblický slovník*, str. 963.

¹⁷² Srov. NOVOTNÝ, A., „Oddán, oddaný“, in *Biblický slovník*, str. 533.

¹⁷³ Více k výrazu „jméno“ ve výkladu k Ž 20,2.

v něm dochází vítězství (Ž 20,6) a je zachraňován (Ž 54,3). „*Náš vykupitel je Svatý Izraele. Jeho jméno je Hospodin zástupů.*“ (Iz 47,4)

Kdo zná Hospodinovo jméno, poznává a bere vážně jeho slova a nařízení, uctívá jej a dává mu to, co mu právem náleží. Pro toho je Hospodin bezpečným útočištným hradem, stává se jeho účinnou ochranou. Nemůže se ocitnout v beznadějně situaci. I kdyby se takovou zdála být, Bůh má připravené východisko. Tato zkušenost Izraele se v průběhu dějin stále znovu potvrzovala, z ní čerpali a k ní se přidávají také novozákonní svědkové: „*Nepotkala vás zkouška nad lidské síly. Bůh je věrný: nedopustí, abyste byli podrobeni zkoušce, kterou byste nemohli vydržet, nýbrž se zkouškou vám připraví i východisko a dá vám sílu, abyste mohli obstát.*“ (1Kor 10,13)

3.30. ŽALM 92,14-16

Žalm ze čtvrté knihy žalmů je děkovnou písní, zpívanou v den odpočinku, o sobotách a výročních slavnostech.¹⁷⁴ Skládá se ze tří oddílů. Je lepší Hospodina chválit (v. 1-6), než být Božím nepřítelem a jít cestou k záhubě (v 7-10). Boží věrní jsou zahrnuti požehnáním (v. 11-16).

Žalmista zdůvodňuje vzdávání chvály Hospodinu zpěvem a hudbou při bohoslužbě, za jeho milosrdenství, věrnost i za všechny jeho skutky (v. 2-5). Boží prozřetelnost je tak nepochopitelná, že jen Boží milost člověku umožní nahlédnout do Hospodinových záměrů. Kdo v Boha nevěří nebo spoléhá na své vlastní názory, je jako slepý. Přestože si myslí, že všemu rozumí, ve skutečnosti nechápe nic (v. 6-7). Sláva svévolníků trvá jen dočasně, zatímco Hospodinova sláva je věčná. Jeho nepřátelé se marně kasají svou silou, přijde čas, kdy z nich nezbude ani jeden (v. 8-10).

Z Boží slávy a moci čerpá svou sílu také jeho věrný, Bůh na něj vylévá svou milost, jako nejčistší olej. Proto může beze strachu pozorovat své nepřátele. Spravedlivý, zavlažovaný milostí je přirovnáván k palmě, která zůstává svěží i v suchém prostředí, kdy ostatní rostliny uvadají, a ve stálé plodnosti se dožívá vysokého stáří. Je také přirovnáván k libanonskému cedru, jehož pevné a vzácné dřevo se užívalo při stavbě chrámu (v. 11-13).¹⁷⁵ Kdo žijí v Boží blízkosti, oslavují jej a zůstávají poslušní jeho zákonu, stojí u pramene živé vody, z něhož stále čerpají. Proto budou přinášet ovoce, do vysokého stáří

¹⁷⁴ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 459.

¹⁷⁵ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 460.

zůstane jejich duch svěží, aby mohli mezi ostatními vydávat Hospodinu svědectví (v.14-16).

***„Ti, kdo v domě Hospodinově jsou zasazeni,
kdo rostou v nádvořích našeho Boha,
ještě v šedinách ponesou plody,
zůstanou statní a svěží,
aby hlásali, že Hospodin je přímý,
skála má, a podlosti v něm není!“***

Všechny tři verše se skládají z paralelismů. Druhý řádek vždy jinými slovy vyjadřuje a potvrzuje výpověď řádku předchozího. Jde o to, kdo mají a mohou hlásat radostné poselství o Hospodinu. Ti jsou v předcházejícím verši přirovnáni k rostlinám, které jsou zasazeny v Hospodinově domě¹⁷⁶ a rostou na jeho nádvořích.

Nejprve jsou přirovnáni k palmě, jíž se míní zřejmě palma datlová, nesoucí chutné plody. Je to štíhlý, až dvacet metrů vysoký strom, jenž může dosáhnout stáří až 200 let. Palmové ratolesti se užívaly při náboženských slavnostech jako symbol vítězství a pokoje. Kromě plodů přinášela i další užitek. Dřevo se užívalo při stavbě, z některých druhů se těžil olej, cukr i lihovina, listy se pokrývaly střechy, z vláken se zhotovovaly provazy a rohože a z rozemletých pecek se připravovala potrava pro velbloudy.¹⁷⁷ „Prvého dne si vezmete plody ušlechtilých stromů, palmové ratolesti, větve myrtových keřů a potočních topolů a sedm dní se budete radovat před Hospodinem, svým Bohem.“ (Lv 23,40)

Podruhé jsou přirovnáni k libanonskému cedru, což byl košatý jehličnatý strom dosahující výšky kolem padesáti metrů a úctyhodného stáří až tisíc let. Ve starozákonních dobách byl slávou libanonských hor a symbolem síly. Jeho bílé dřevo se pro svou odolnost proti červům, trvanlivost a zvláštní vůni používalo při stavbě chrámů a paláců.¹⁷⁸ „Týrský král Chiram poslal k Davidovi posly; poslal mu cedrové dřevo, tesaře a kameníky; ti postavili Davidovi dům.“ (2S 5,11)

Pro všechny jejich výtečné vlastnosti, pro jejich užitek i vysoké stáří zřejmě žalmista vybral právě tyto dva stromy, aby symbolicky vyjádřil podstatu svého sdělení. Kdo žijí v domě Hospodinově, na jeho nádvoří, kdo se zkrátka pohybují v Boží blízkosti

¹⁷⁶ Více k pojmům „Hospodinův dům, příbytek, stánek, domov“ ve výkladu k Ž 91,9-10.

¹⁷⁷ Srov. NOVOTNÝ, A., „Palma“, in *Biblický slovník*, str. 586.

¹⁷⁸ Srov. NOVOTNÝ, A., „Cedr“, in *Biblický slovník*, str. 88.

a v něm nalézají svou sílu, jsou podobni palmě nebo cedru. Přinášejí hojné ovoce po celý svůj život, v radosti i smutku, v nemoci i ve stáří. Šediny zde jsou znamením věkovitosti. „*Před šedinami povstaň a starci vzdej poctu. Boj se svého Boha. Já jsem Hospodin.*“ (Lv 19,32) Bůh je tedy vždy zdrojem jejich plodnosti, přestože mohou být po lidské stránce slabí. „*Budu Izraeli rosou, rozkvetete jako lilie, zapustí kořeny jako libanónský cedr.*“ (Oz 14,6)

Bůh je žalmistou nazván tím, kdo je přímý a bez podlosti. V těchto slovech je ukryto mnoho významů, jež o Bohu vypovídají. Bůh je spravedlivý, spolehlivý, pravdivý, důvěryhodný. V tomto smyslu jsou přímé jeho rozkazy a soudy i jeho cesty, po nichž vede člověka i vyvolený národ. Proto jsou jeho cesty jisté a bezpečné jako skála.¹⁷⁹ „*On je Skála. Jeho dílo je dokonalé, na všech jeho cestách je právo. Bůh je věrný a bez podlosti, je spravedlivý a přímý.*“ (Dt 32,4)

K hlásání takového Boha je povolán ten, kdo bydlí v Boží blízkosti a čerpá z živé vody jeho milosti. Je důležité, odkud člověk čerpá, jestli z pravého zdroje nebo si hledá svá vlastní místa k občerstvení. „*Opustili mne, zdroj živých vod, a vytesali si cisterny, cisterny rozpuhané, jež vodu neudrží.*“ (Jr 2,13b) Podobně promlouvá Ježíš k Samařance: „*Kdybys znala, co dává Bůh, a věděla, kdo ti říká, abys mu dala pít, požádala bys ty jeho, a on by ti dal vodu živou.*“ (J 4,10a) Slabý člověk, na němž se viditelně projevuje nadpřirozená milost, je živým svědectvím Hospodina, své skály, jak to zakusil také apoštol Pavel: „*...ale on mi řekl: Stačí, když máš mou milost; vždyť v slabosti se projeví má síla. A tak se budu raději chlubit slabostmi, aby na mně spočinula moc Kristova.*“ (2Kor 12,9)

3.31. ŽALM 94,22

Jde o děkovný žalm, kde dík je vřazen do sváteční liturgie.¹⁸⁰ Náleží do čtvrté knihy žalmů. Vulgáta a Septuaginta jej připisují Davidovi.¹⁸¹ Žalm je reakcí na sociální útisk a zneužívání pravomoci předními muži v národě. Žalmista uvádí svou modlitbu výzvou k Hospodinu, aby odplatil pyšným (v. 1-2), následuje nářek nad útlakem lidu svévolníky (v. 3-7), který vystřídá jejich poučení (v. 8-11), ke spravedlivým naopak pronáší slova útěchy (v. 12-15). Závěrem vyznává svůj vztah k Hospodinu a chválí jeho spravedlnost (v. 16-23).

¹⁷⁹ Srov. NOVOTNÝ, A., „Přímý“, in *Biblický slovník*, str. 750.

¹⁸⁰ Srov. NOVOTNÝ, A., „Žalmy“, in *Biblický slovník*, str. 1337.

¹⁸¹ Srov. SEDLÁČEK, J. V., *Výklad posvátných žalmů II.*, str. 753.

Bůh je nazýván mstitelem, který má vykonáním spravedlivé pomsty proti škůdci obnovit narušený pořádek.¹⁸² Žalmista však není veden pomstychtivostí, ale dovolává se Boha, jako nejvyššího soudce proti pyšným a svévolným představitelům lidu (v. 1-2).¹⁸³

Dvakrát pokládá otázku: „dlouho ještě?“, vyjadřující naléhavé očekávání Božího zásahu (v. 3). Svévolníci nejen zpupně mluví, ale také tak jednají. Místo, aby chránili ty nejslabší a nejubožejší, vraždí je (v. 4-6). Bůh proti nim dosud nezasáhl, proto se necítí ohroženi trestem a Boží existenci i jeho spravedlnost neberou vážně. Jejich jednání je výsměchem Hospodinu (v. 7).

Žalmista je nevybíravě nazývá tupci a hlupáky. Jak si mohou myslet, že je Bůh nevidí a neslyší, když i člověk, stvořený k Božímu obrazu, je vybaven smysly zraku a sluchu. Cožpak může něco takového scházet jeho Stvořiteli? Člověk je ke správnému jednání veden svým vlastním svědomím a ti, kteří jednají proti němu, se Božího trestu dozajista dočkají. Jsou pouhým vánkem, který zde v jedné chvíli je, ale ve druhé nenávratně zmizí (v. 8-11).

Pro spravedlivé, kteří se nechávají Božím zákonem formovat a vyučovat, má žalmista slova povzbuzení. Bůh vidí jejich dobré skutky a na rozdíl od svévolníků budou odměněni. Již nyní je jim zaslíben pokoj, přestože všechno zlé dosud není překonáno (v. 12-13). Bůh nemůže opustit svůj vlastní lid, ukáže se a zjedná nápravu, na jeho spravedlnost se lze spolehnout (v. 14-15).

Závěrečný oddíl uvádí řečnická otázka, na niž žalmista velmi dobře zná odpověď. Ví, u koho má hledat zastání a kdo se může mocně obořit na škůdce lidu. Je to Hospodin, který jej chrání před záhubou, jeho milosrdenství je pro něj oporou. Bůh je mu neustále nablízku a svou útěchou zahání sklíčenost a zoufalství (v. 16-19).

Žalmista si klade neodbytnou otázku, zda může spravedlivý Bůh stát za nespravedlivými soudci, kteří Bohem propůjčenou moc zneužívají (v. 20-21). „Žalmista nalézá správnou odpověď: Hospodin stojí za právem, ale to, co se za právo vyhlašuje, je mnohdy jen lidská zvůle.“¹⁸⁴ Zlo se nakonec obrátí proti těm, kteří je páchají (v. 22-23).

**„Ale Hospodin je můj hrad nedobytný,
můj Bůh je má útočištná skála.“**

¹⁸² Srov. NOVOTNÝ, A. „Mstitel, mstiti“, in *Biblický slovník*, str. 451.

¹⁸³ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 462.

¹⁸⁴ STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 464.

Verš reflektuje nesnadnou situaci obyčejných lidí, kteří hledají zastání u těch, kdo mají moc i autoritu. Ke svému neštěstí však narážejí nejen na nezám, ale dokonce na zlobu. Vrcholem bolesti a zoufalství je pak křivé obvinění nevinného. Žalmista reaguje jako Boží služebník. Vyznává svou víru v Hospodina, který je bezpečným a nedobytným hradem, úkrytem, je pevnou skálou, která poskytuje útočiště. Svévolní lidé mu mohou vzít majetek, svobodu pohybu, dokonce i život, ale nemohou uvěznit jeho nitro, které je svobodné v tom, kterému uvěřil. Podobná vyznání se nacházejí i v jiných verších, které byly vyloženy výše: „*Moje sílo, budu se tě držet! Bůh je přece hrad můj nedobytný.*“ (Ž 59,10) „*Říkám o Hospodinu: Mé útočiště, má pevná tvrz je můj Bůh, v nějž doufám.*“ (Ž 91,2)

To, co znali Hospodinovi vyznavači v izraelském národě, ještě více rozvinul Ježíš, když učil: „*A nebojte se těch, kdo zabíjejí tělo, ale duši zabít nemohou; bojte se toho, který může duši i tělo zahubit v pekle. Neprodávají se dva vrabci za haléř? A ani jeden z nich nepadne na zem bez dopuštění vašeho Otce. U vás pak jsou spočteny i všechny vlasy na hlavě. Nebojte se tedy; máte větší cenu než mnoho vrabců.*“ (Mt 10,28-31)

3.32. ŽALM 95,1

Žalm je zařazen do čtvrté knihy žalmů. V Septuagintě je připisán Davidovi. Byl složen jako výzva ke chvále Hospodina pro vstup do sobotního dne při chrámové bohoslužbě.¹⁸⁵ Sestává ze dvou částí, první je hymnus na Hospodina (v. 1-7a), druhá má být varováním nebo napomenutím (v. 7b-11).

Lid je vyzýván k oslavě, vzdávání chvály a k díkům prostřednictvím žalmových zpěvů na Panovníka Hospodina, před nějž, neviditelně přítomného, předstupuje při slavnosti v jeruzalémském chrámě (v. 1-2). Žalmista nazývá Hospodina velkým Králem, jemuž jsou podřízeni všichni bohové. Vše co stvořil, včetně člověka, mu také právem náleží. Jedině on je skutečným vládcem, pouze jemu patří nejvyšší projevy úcty a klanění (v. 3-6). Izrael je lid, s nímž Hospodin uzavřel smlouvu (Lv 26,11-12), v níž se zavázal být jeho Bohem a přijmout národ za své vlastnictví (v. 7a).

Bůh se svého lidu dotýká skrze své slovo obsažené v Zákoně i skrze slovo zprostředkované proroky. Reakce může být dvojitá: zatvrzelost nebo poslušnost. Již při svém putování pouští se však národ mohl přesvědčit, že zatvrzelost vede k záhubě, kdežto

¹⁸⁵ Srov. SEDLÁČEK, J. V., *Výklad posvátných žalmů II.*, str. 760-761.

poslušnost k záchraně. Předkové byli při vyvedení z egyptského otroctví svědky mocných Božích činů, přesto se k Bohu nechovali s oddaností a věrností, ale pokoušeli se s ním manipulovat jako pohané se svými modlami.¹⁸⁶ Čtyřicet let vodil Bůh lid pouští, aby se očistil od svých postojů a změnil své smýšlení. Neobrátil se však, a proto tato generace do zaslíbené země nevešla (v. 7b-11).

**„Pojďte, zaplesejme Hospodinu,
oslavujme hlaholem skálu své spásy...“**

Lid je na počátku bohoslužby vyzván k plesání a oslavě Hospodina. Sloveso plesat popisuje projev velké radosti, která je vyjádřena celým tělem, tleskáním rukama, poskakováním a tancem. Plesání bylo často doprovázeno zpěvem a hrou na různé nástroje, byla to jakási veřejná demonstrace radosti v rámci liturgie. Plesalo se zejména tehdy, když Bůh dopřál národu vítězství.¹⁸⁷ „Budeme plesat nad tvým vítězstvím, vztyčíme praporce ve jménu svého Boha.“ (Ž 20,6a) Podobně je tomu s termínem „hlaholem oslavovat“, jde vlastně o paralelismus k plesání, jelikož „radost může být vyjádřena i jásavým, triumfujícím křikem a zpěvem.“¹⁸⁸

Předmětem této jásavé radosti je Hospodin, který je nazýván skálou spásy.¹⁸⁹ Pro své věrné je pevnou skálou, o níž se roztrhne každý útok nepřátel a oni budou zachráněni. V souvislosti s připomínkou událostí na poušti, může výraz skála upomínat také na dar vody, kterou Mojžíš na Hospodinův příkaz vyvedl ze skály.¹⁹⁰ „Já tam budu stát před tebou na skále na Chorébu. Udeříš do skály a vyjde z ní voda, aby lid mohl pít. Mojžíš to udělal před očima izraelských starších. To místo pojmenoval Massa a Meriba (to je Pokušení a Svár) podle sváru Izraelců a proto, že pokoušeli Hospodina pochybováním: Je mezi námi Hospodin nebo není?“ (Ex 17,6-7) Tak jako byli Izraelité na poušti zachráněni od žízně vodou ze skály, tak Hospodin vysvobozuje a zachraňuje svůj lid nejrozličnějším způsobem i nyní.

¹⁸⁶ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 465.

¹⁸⁷ Srov. NOVOTNÝ, A. „Plésání, plésati, zplésati“, in *Biblický slovník*, str. 641-642.

¹⁸⁸ NOVOTNÝ, A., „Plésání, plésati, zplésati“, in *Biblický slovník*, str. 642.

¹⁸⁹ Více k výrazu „spása“ ve výkladu k Ž 18,47.

¹⁹⁰ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 464.

3.33. ŽALM 107,41

Tímto žalmem začíná velmi různorodá pátá kniha žalmů, která zřejmě pochází z pozdější poexilní doby, i když jsou v ní také žalmy připisované Davidovi.¹⁹¹ Její jádro tvoří žalmy chválicí a oslavující Hospodina, pro jehož věrnost Izrael obstál ve všech dosavadních zkouškách.¹⁹²

Žalm je výzvou ke chvále Boha dobrého, věrného a milosrdného. Po úvodní výzvě (v. 1-3) získává žalm ve čtyřech dalších částech (v. 4-9, 10-16, 17-22, 23-32) podobnou strukturu. Žalmista vždy nejprve připomíná některou z těžkých situací, jíž byl lid podroben, následuje refrén s voláním lidu k Hospodinu o pomoc, vyslyšení prosby a popis způsobu záchrany. Oddíl uzavírá další refrén s výzvou ke chvále a s připojeným vysvětlením. Závěrečná část žalmu poukazuje na Boží moc a končí pozváním ke snaze porozumět Božímu milosrdenství (v. 33-43).

Byl to Bůh, kdo stál u zrodu izraelského národa, vykoupil jej z egyptského otroctví a dopřál návrat ze zajetí Babylóňanů, proto jej jeho věrní mají chválit (v. 1-3). Lid vracející se z exilu nenalezl Boží sídlo v Jeruzalémě, jenž byl rozbořen. Život bez Boží přítomnosti symbolizované chrámem byl pustý a neutěšený. Hospodin se však lidu ujal a nasýtil jeho touhu. Proto mu nyní může ve společném shromáždění za všechno vzdávat díky (v. 4-9).¹⁹³

Odklon od Boha přivádí lid opět do postavení vězně, až teprve veliké utrpení jej přiměje ke kajícímu. S prosbou se obrací na Hospodina, který na něj nezanevřel, sklání se a osvobozuje. Zachránění jsou vyzváni k vděčnosti za svou spásu (v. 10-16). Izraelité se pro svou nevěrnost mnohokrát dostali až na samý pokraj zkázy. Často je zachraňovala pouze úpěnlivá modlitba Božích služebníků.¹⁹⁴ Prožitek vysvobození by měl být impulzem k plesání a svědectví o Hospodinových skutečích (v. 17-22).¹⁹⁵

Mořeplavci v prudké bouři, ale i ti, kdo se děsí zlých mocností a sil, jimž slabý člověk nedokáže odolávat, nacházejí svou záchranu opět ve vroucí modlitbě k Hospodinu. On tiší vodní živly, vysvobozuje z hlubokých vod zla a naplňuje duši člověka pokojem. Patří mu za to chvála nejen v soukromí, ale i ve veřejném shromáždění (v. 23-32). Žalmista dále nastiňuje, jak člověk svým způsobem života ovlivňuje prostředí, ve kterém žije.

¹⁹¹ Srov. SEDLÁČEK, J. V., *Výklad posvátných žalmů II.*, str. 852.

¹⁹² Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 492.

¹⁹³ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 493.

¹⁹⁴ Např. Mojžíš (Nu 11,2), Samuel (1S 7,9) a další.

¹⁹⁵ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 494.

Svobodná vůle, jež si volí cestu zla, zapřičiňuje rozklad všeho stvoření. Naopak upřímná snaha o dobro a poslušnost Hospodinu přináší celé zemi požehnání (v. 33-38).

Bůh dopouští na svůj lid zkoušky, v nichž se tříbí čistota jejich srdce. Nikdy jej však neopouští, ale opět zachraňuje a bohatě obdarovává (v. 39-42). V závěru žalmista vyslovuje poučení, aby nad tím vším lidé přemýšleli a ve světle dřívějších událostí se snažili porozumět i svému současnému životu (v. 43).

**„Avšak ubožáku se stal v ponížení hradem
a čeledi lidu rozmnožil jako ovce.“**

Předcházející verše naznačují, že Izrael byl často podřízen nepřátelským vládám a vydán na milost protivníkům. Hospodin však i nepřátele dokázal použít ke svým záměrům. Svůj národ ve chvílích ponížení a prohry neopouštěl, ale zůstával mu nablízku a procházel s ním každou situací. Nejen že lid vysvobozoval, ale také mu dopřál se rozrůst.

Ubožákem je zde míněn především pronásledovaný David nebo jiný davidovský král, ale také ti, kdo navzdory okolnostem zůstali Bohu věrní.¹⁹⁶ Ve Starém zákoně jsou ubožáky nazváni slabí, nemajetní nebo jinak znevýhodnění, které nespravedlivě utiskují bohatí, silní a mocní: „Každá kost ve mně řekne: „Hospodine, kdo je tobě roven? Poníženého ty vysvobozuješ z moci silnějšího, poníženého ubožáka od uchvatitele.“ (Ž 35,10) „Lid země tvrdě utlačuje kdekoho, odírá ho, poškozuje utištěného ubožáka a protiprávně utlačuje bezdomovce.“ (Ez 22,29)

Nachází-li se celý národ v pozici ubožáka, přesto nemusí malomyslnět. Ve chvílích, kdy se člověk lidskou silou dotýká dna a je v koncích se svými možnostmi, Bůh stále stojí neochvějně a pevně, neviditelně jej obklopuje a ukrývá jako pevný hrad.

Čeď byl souhrn několika rodin či rodů v čele se stařešinou. Ze všech čeledí, které odvozovaly svůj původ od jednoho z Jákobových synů, se skládal kmen nebo-li rod.¹⁹⁷ „Toto jsou představitelé otcovských rodů: Rúbenovci, potomci Izraelova prvorozeného: Chanók a Palú, Chesrón a Karmí. To jsou čeledi Rúbenovy.“ (Ex 6,14) Bůh zaslíbil již Abrahámovi, že jeho potomstvo velmi rozmnoží: „Učiním tě velkým národem, požehnám tě, velké učiním tvé jméno. Staň se požehnáním!“ (Gn 12,2) Podobně slíbil i Jákobovi: „Tvého potomstva bude jako prachu země. Rozmůžeš se na západ i na východ, na sever i na jih. V tobě a v tvém potomstvu dojdou požehnání všechny čeledi země.“ (Gn 28,14)

¹⁹⁶ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 495.

¹⁹⁷ Srov. NOVOTNÝ, A., „Čeď“, in *Biblický slovník*, str. 104.

Verš konstatuje naplnění tohoto příslibu, Hospodinovou péčí národ početně vzrostl podobně, jako díky péči pastýře roste stádo ovcí. „*Ale Izraelci se rozplodili, až se to jimi hemžilo, převelice se rozmnožili a byli velice zdatní; byla jich plná země.*“ (Ex 1,7)

Ovce je ve Starém zákoně často obrazem Boží starostlivosti.¹⁹⁸ „*Ale svůj lid vedl jako ovce, jako stádo je převedl pouští.*“ (Ž 78,52) „*Vězte, Hospodin je Bůh, on nás učinil, a ne my sami sebe, jsme jeho lid, ovce, které pase.*“ (Ž 100,3) Plodnost ať už u dobytka nebo u lidí byla v Izraeli vnímána jako Boží obdarování.

Celý verš je pak povzbuzením pro lid. Hospodin mu v nebezpečí poskytuje svou ochranu, tím se však ještě jeho péče nevyčerpává, navíc jej ve své velkorysosti zahrnuje hojným požehnáním.

3.34. ŽALM 119,114

Je nejrozsáhlejším žalmem v páté knize žalmů, ale také v celé sbírce. Patří mezi tzv. akrostichy. Je rozdělen na 22 slok, podle počtu písmen hebrejské abecedy. Celý žalm je v podstatě souborem nejrůznějších, často se opakujících myšlenek na téma chvály Hospodinova Zákona. Boží zákon je vyjádřen množstvím synonym: svědectví, ustanovení, nařízení, příkázání, soudy, slovo a řeč.¹⁹⁹ Dobu vzniku žalmu nelze přesně určit, podle některých narážek v textu to mohlo být pohnuté období za nadvlády Babylóňanů nebo Peršanů.²⁰⁰

Na začátku žalmu autor vyzdvihuje blaženost těch, kdo žijí podle Hospodinova Zákona. Nebudou Bohem opuštěni, protože v jeho Zákoně hledají Boží vůli a řídí podle něj své cesty (v. 1-8). Mladík, jenž se upřímně nechá vést Božím slovem a skrze ně přijme Hospodinovo pedagogické působení, objeví v Zákoně svou radost a bude uchráněn před pádem (v. 9-16). Boží služebník touží po Hospodinově slově a chce mu porozumět. Navzdory nepřizní mocných je pro něj Zákon pokladem, jehož se chce přidržet (v. 17-24). Žalmista se dovolává zaslíbení obsažených v Božím slově. I když je jeho duše tísněna a sklíčena, s důvěrou se opírá o toto slovo a věří v jeho naplnění (v. 25-32).

Autor touží zachovávat Hospodinův Zákon a prosí o pomoc ve své lidské slabosti, aby se jeho srdce nepřiklonilo k ziskuchtivosti nebo jiné nepravosti (v. 33-40). Do Božího slova vkládá svou naději a z něj čerpá při rozhovorech s vládci a protivníky. Vyznává

¹⁹⁸ Srov. NOVOTNÝ, A., „Ovce“, in *Biblický slovník*, str. 574.

¹⁹⁹ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 517.

²⁰⁰ Srov. SEDLÁČEK, J. V., *Výklad posvátných žalmů II.*, str. 936.

lásku, kterou k Božímu slovu chová (v. 41-48). Záznamy o velkých Božích činech obsažené v Zákone přinášejí útěchu v utrpení způsobeném posměchem nepřátel (v. 49-56). Bůh je pro žalmistu údělem, jeho slova se drží ve chvílích nebezpečí a v noci Boha velebí za jeho spravedlnost a milosrdenství. Vyhledává společenství podobně smýšlejících (v. 57-64). Hospodinův Zákon je pravdivý, co Bůh řekne, to platí. Víra v Boží slovo, drahocennější než zlatý poklad, je darem pro pokorné (v. 65-72).

Boží prozřetelnost upevňuje lidská srdce i skrze jejich selhání, dokud nepoznají bázeň před Hospodinem (v. 73-80). Žalmista trpí pronásledováním, za žádných okolností však nechce Boží slovo opustit, ale touží se jej stále držet (v. 81-88). Božím slovem bylo vše stvořeno a stvoření včetně člověka slouží Hospodinu. Zákon vede k životu a navzdory konečnosti stvoření Bůh skrze něj zachraňuje (v. 89-96).

Žalmista miluje zákon, protože jej obdarovává moudrostí, kterou by sám nemohl získat. Boží slovo jej chrání před špatnou cestou, která by mu přinesla neštěstí a naopak jej vede cestou dobra a požehnání (v. 97-104). Autor došel k poznání, že Boží slovo je světlem na cestě a přináší radost, proto se ve svém srdci rozhodl je zachovávat. Jeho život je v ohrožení, číhají na něj různé léčky. Boží Zákon je mu však nade všecko (v. 105-112).

Někteří vrtkaví lidé si volí to, co jim momentálně přináší největší užitek. Takové však žalmista nemá v lásce. On si přisvojil Boží Zákon a stále se jej drží. V modlitbě se odvolává na Boží slovo a dovolává se Hospodinovy pomoci. Uvědomuje si, že jednou nastane soud, kde vyjdou najevo i věci skryté, jímá jej z této představy bázeň (v. 113-120). Žalmista odmítá být lhostejný k událostem, které vidí kolem sebe a jak může, usiluje ve světě o spravedlnost. Přesto si uvědomuje, že jen Bůh může prosadit spravedlnost v její plnosti. Dokud však ten čas nepřijde, chce ke spravedlivějšímu řádu přispět alespoň svým vlastním životem (v. 121-128). Kde je Boží slovo přijato, je vše prozářeno Božím světlem, láskou a moudrostí. Žalmista trpí pohledem na neúctu a nepřijetí takového dobrodiní (v. 129-136).

Hospodin je spravedlivý a jeho spravedlnost, o níž vypovídá Zákon je stálá, pravdivá a věčná. Bůh nemusí měnit to, co jednou zjevil. V Zákone člověk nachází oporu a potěšení i tehdy, když právě prožívá nějaké soužení (v. 137-144). Žalmista se opět dovolává Boží pomoci ve své snaze držet se Zákona. Obává se těch, kdo vyhledávají nejrůznější špatnosti. Hospodin je však nablízku (v. 145-152). K Bohu stoupá prosba o zastání před pronásledovateli, jejichž cesty jsou autorovi protivné. Žalmista vyznává svou lásku k Zákonu, který je pravdivý (v. 153-160). Člověk nemusí prožívat bázeň z vladařů a mocných tohoto světa, ale z Božího slova, které usvědčuje z každé nepravosti.

Žalmista považuje za velkou výhru, že mohl poznat Zákon a smí podle něj žít s pokojným svědomím (v. 161-168).

K Hospodinu proudí bědování i prosby o pomoc, ale také chvála za jeho slovo. Žalmista bloudí a touží se nechat Bohem nalézt. Bez Božího slova si připadá opuštěný, a cítí se jako zatoulané jehně. Bůh je však Dobrý Pastýř, který již žalmistu vyhlíží. Ten trpí pronásledováním, za žádných okolností však nechce Boží Zákon opustit, ale navždy se jej přidržet (v. 169-176).

***„Tys má skrýš a štít můj,
čekám na tvé slovo.“***

Verš se vyskytuje v patnáctém osmiverší, pod hebrejským písmenem sámek. Žalmista bojuje za svou víru v Hospodina, odmítá žít ve vnitřní rozpolcenosti, sloužit Bohu a zároveň modlám.²⁰¹ Boha nazývá svou skrýší, dalo by se také říci, že jeho skrýší je Zákon, Boží slovo, které očekává a v němž se mu Bůh daruje. V něm nachází pro sebe úkryt, svou pravdivostí mu Zákon poskytuje pevnou jistotu a skvělou oporu. Každou situaci smí vidět a prožívat ve světle Božího slova, nacházet v něm pomoc a moudrost pro život.

Vojenského výrazu štít se často používá jako obrazu Boží ochrany.²⁰² „*Ze všech stran jsi mi však, Hospodine, štítem, tys má sláva, ty mi pozvedáš hlavu.*“ (Ž 3,4) Štítem je také zvána Boží věrnost: „*Přikryje tě svými perutěmi, pod jeho křídly máš útočiště; pavézou a krytem je ti jeho věrnost.*“ (Ž 91,4) Boží slovo stojí věrně a neochvějně při člověku, dodává mu odvalu, chrání jej před rezignací a nepřátelskými útoky zvenčí i zevnitř. Je možné se jím zaštitit v pochybnostech i v malomyslnosti. Nový zákon rovněž používá vojenskou terminologii pro Boží slovo, ale na rozdíl od tohoto verše, který má spíše obranný charakter, je pojímá jako zbraň: „*Přijměte také prilbu spasení a meč Ducha, jímž je slovo Boží.*“ (Ef 6,17) Štítem, jenž má chránit je pak víra: „*...a vždycky se štítem víry, jímž byste uhasili všechny ohnivé střely toho Zlého.*“ (Ef 6,16)

V Ž 119 se vícekrát vyskytuje žalmistovo čekání na Boží slovo: „*Nikdy nezabavuj má ústa slova pravdy, neboť čekám na tvůj soud.*“ (Ž 119,43) „*Ti, kdo se tě bojí, spatří mě a budou se radovat, neboť čekám na tvé slovo.*“ (Ž 119,74) „*Moje duše chřadne touhou po tvé spáse, čekám na tvé slovo.*“ (Ž 119,81) „*Dřív než začne svítat, na pomoc tě volám,*

²⁰¹ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 521.

²⁰² Více k výrazu „štít“ ve výkladu k Ž 18,3.

čekám na tvé slovo.“ (Ž 119,147) Boží slovo není jen něco, co je vždy k dispozici, tak je tomu pouze u litery, ale na živé slovo Boží, které je plné Božího Ducha, je třeba čekat, žíznit a dychtit po něm. Pravda v lidských ústech, ale také vědomí pomoci, spásy a úkrytu u Hospodina je pak dílem Ducha svatého, který skrze slovo Zákona prostupuje člověka, naplňuje jej a vybavuje, aby obstál a přinášel ovoce. Skutečným Slovem Božím je pak Ježíš Kristus, Boží Syn. „*A Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi. Spatřili jsme jeho slávu, slávu, jakou má od Otce jednorozený Syn, plný milosti a pravdy.*“ (J 1,14) Kdo čeká na toto Slovo a uvěří mu „*...proud živé vody poplyne z jeho nitra, jak praví Písmo. To řekl o Duchu, jež měli přijmout ti, kteří v něj uvěřili.*“ (J 7,38-39)

3.35. ŽALM 142,6

Žalm z páté knihy žalmů, jež je žalozpěvem, připisovaným Davidovi, který se jej podle nadpisu modlil v jeskyni. Může být reakcí na Davidovu situaci, kdy byl na útěku před Saulem (1S 22,1). Žalmista nařiká před Bohem (v. 2-5), prosí jej o vysvobození (v. 6-8a), za něž bude Hospodina chválit (v. 8b).

Autor se obrací na Boha a volá k němu, úpí a prosí, jelikož se nachází ve velikém soužení. I když Bůh ví o všem, přesto před ním žalmista vylévá své srdce a již tím nachází úlevu (v. 2-3).²⁰³ Přestože prožívá únavu a skleslost, důvěřuje Hospodinu, který ví, čím právě prochází, i to, co teprve přijde, jeho budoucnost má pevně ve svých rukou (v. 4a).

Na cestě žalmista shledává samé léčky a nenachází nikoho, komu by na něm záleželo a pomohl mu, dokonce nemá možnost ani utéct a někde se ukrýt (v. 4b-5). Proto se ve své opuštěnosti obrací na Hospodina, k němuž upíná celou svou naději (v. 6). Vyprošuje si jeho pozornost a zájem, žádá o vysvobození z bezvýchodné situace, od nepřátel, jež jsou mnohem silnější. Najde-li u Boha zastání, zazní chvála nejen z úst zachráněného, ale i z celého společenství, k němuž náleží (v. 7-8).

***„Úpím k tobě, Hospodine,
pravím: Tys mé útočiště,
tys můj podíl v zemi živých!“***

²⁰³ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 566.

Úpět, znamená ve Starém zákoně hořekovat, lkát, žalostně kvílet a bédovat.²⁰⁴ Úpění je často projevem lítosti nad odklonem od Hospodina: „*I úpěli Izraelci k Hospodinu: "Zhřešili jsme proti tobě, opustili jsme svého Boha a sloužili baalům."*“ (Sd 10,10) Ale také zoufalým voláním o pomoc ve velikém nebezpečí: „*Když se farao přiblížil, Izraelci se rozhlédli a viděli, že Egypťané táhnou za nimi. Tu se Izraelci velmi polekali a úpěli k Hospodinu.*“ (Ex 14,10)

Přestože si orientální národy potrpí na určitou teatrálnost, z dějin Izraele lze vyčíst, že Bůh nezůstával lhostejný v okamžiku, kdy k němu úpěli, vyslyšel je a zachraňoval. „*Tu jsme úpěli k Hospodinu, Bohu našich otců, a Hospodin nás vyslyšel, shlédl na naše pokoření, plahočení a útlak.*“ (Dt 26,7) O této zkušenosti izraelského národa krásně vypovídá Ž 107, v němž je několikrát zdůrazněno, že Bůh na úpění lidu reaguje.

Proto žalmistovo naléhavé volání k Hospodinu je zároveň také vyznáním víry, opírajícím se o zmíněnou zkušenost. Je si vědom, že svou naději nekládá do lidské nestálosti a nespolehlivosti, ale v Boha, který je stejný dnes jako včera, a bude i nadále vždy bezpečným útočištěm.

Hospodin je žalmistovým podílem v zemi živých.²⁰⁵ „Tento obrat připomíná rozdělování zaslíbené země losem..., ale staví současně žalmistu nad všechna izraelská pokolení: vždyť Hospodin sám bude jeho podílem, podobně jako byl podílem pokolení Lévi, které nedostalo žádný územní příděl.“²⁰⁶ „*Lévijci nebudou mít mezi vámi žádný podíl, jejich dědičným podílem bude Hospodinovo kněžství.*“ (Joz 18,7a) Země živých je pak společenství, jež čerpá z životodárné půdy Hospodinovy přítomnosti, na rozdíl od těch, kdo sestupují do jámy nebo žijí v zemi stínů, protože se Boha zřekli: „*Trůne slávy, od počátku vyvýšený, místo naší svatyně, naděje Izraele, Hospodine, všichni, kdo tě opouštějí, propadnou hanbě. Ti, kdo se ode mne odvracejí, jsou zapsáni v zemi stínů, protože opustili zdroj živých vod, Hospodina.*“ (Jr 17,12-13) „*Před Hospodinem smím dále chodit v zemi živých.*“ (Ž 116,9)

3.36. ŽALM 144,1-2

Jde o královský žalm z páté knihy žalmů, jenž měl původně zřejmě své místo v liturgii. Je připisován Davidovi, podle Septuaginty proti Goliášovi. Jeho obsah se velmi

²⁰⁴ Srov. NOVOTNÝ, A., „Úpění, úpěti“, in *Biblický slovník*, str. 1149.

²⁰⁵ Více k výrazu „podíl“ ve výkladu k Ž 73,26.

²⁰⁶ STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 567.

podobá Ž 18. Vnitřně je různorodý a odborníci jej nepokládají za jednotný. Začíná chvalozpěvem (v. 1-2), následují úvahy o člověku (v. 3-4), poté prosby (v. 5-11) a končí sérií proseb za lid původně pronesených králem (v. 12-15).²⁰⁷

Bohu je vyslovována chvála a požehnání za jeho svatost a mocné činy (v. 1-2). Je podivuhodné, že každý člověk, přestože jeho bytí je velmi nicotné a v porovnání s Boží velikostí nepatrné a pomíjivé, má před Bohem svou cenu, Bůh o něj pečuje a věnuje mu pozornost (v. 3-4).

Žalmista, jenž se nachází v ohrožení nepřáteli, vkládá svou naději do Božího zásahu. Proto jej svolává do své situace, prosí, aby svou mocí rozprášil všechny nepřátele, kteří se rozlévají ve velikém množství jako voda, a jeho zachránil. Hledá záchranu také od jejich nepravdivých řečí a zrádných činů (v. 5-8). Naděje, s níž se spoléhá na Hospodina, jej nezklame, o tom je žalmista přesvědčen. Touží mu zpívat novou píseň chvály a díky (v. 9). Bůh zachraňuje vladaře, mnohokrát pomohl i Davidovi a stejně tak mu záleží na každém z Božího lidu. Proto se jej žalmista může dovolávat (v. 10-11).

V závěru se přimlouvá za celý národ. Jako na počátku žalmista žehnal Hospodinu, tak nyní vyprošuje požehnání i pro lid. Předkládá mu svou konkrétní vizi: prosí za krásné potomstvo, hojnost potravy a pokojný život bez válek (v. 12-14). Nakonec vyhlašuje lid, jenž patří Hospodinu, za blahoslavený. Ze vztahu s Bohem získává prosperitu i v pozemském životě (v. 15).

***„Požehnán buď Hospodin, má skála,
který učí bojovat mé ruce
a mé prsty válčit!
Moje milosrdenství a moje pevná tvrz,
můj nedobytný hrad, můj vysvoboditel,
můj štít, k němuž se utíkám,
on mi můj lid podmaňuje.“***

Žalmista žehná Hospodinu za to, kým je a co koná.²⁰⁸ Nazývá jej svou skálou a tím vyzdvihuje jeho nepohnutelnost i útočištný charakter jeho pevné moci, na niž se může spoléhat.²⁰⁹

²⁰⁷ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 569.

²⁰⁸ Více k „požehnání“ ve výkladu k Ž 18,47.

²⁰⁹ Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III.*, str. 570.

Další část verše je paralelismus, v němž druhá myšlenka jinými slovy říká totéž, co první, a tím ji zdůrazňuje. Bůh je ten, kdo učí žalmistu bojovat a válčit. „*Bůh je má zástita pevná a vodí mě cestou dokonalou, on dává mým nohám hbitost laně, na mých posvátných návrších mi dopřává stanout, učí bojovat mé ruce a mé paže napnout bronzový luk.*“ (2S 22,33-35)

Ve starověku Izrael vnímal všechny své boje, jako náboženské války, byly to boje Hospodinovy: „*Ale David Pelištejci odpověděl: Ty jdeš proti mně s mečem, kopím a oštěpem, já však jdu proti tobě ve jménu Hospodina zástupů, Boha izraelských řad, kterého jsi potupil. Ještě dnes mi tě Hospodin vydá do rukou. Zabiji tě a srazím ti hlavu. Ještě dnes vydám mrtvolu z pelištejského tábora nebeskému ptactvu a zemské zvěři. Celý svět pozná, že při Izraeli stojí Bůh. A celé toto shromáždění pozná, že Hospodin nezachraňuje mečem a kopím. Vždyť boj je Hospodinův. On vás vydá do našich rukou.*“ (1S 17,45-47) Proto se každý, kdo měl být účasten boje, musel podrobit očistným obřadům a také celý průběh tažení byl do různých podrobností podroben kultu.²¹⁰

Mnozí nebyli pro vedení války shledáni vhodnými: kdo právě postavil dům, založil vinici nebo se zasnoubil (Dt 20,5-7). „*Dále ještě správcové promluví k lidu: Ten, kdo je bojácný a zbabělý, ať se vrátí domů, aby jeho bratři neztratili odvahu jako on.*“ (Dt 20,8) V bázlivosti byla tedy rovněž shledána překážka účasti ve válce. Bojovníci se museli k boji nejprve vycvičit, aby uměli zacházet se zbraní i štítem, řadit se a rozumět příkazům: „*Uzijaš měl rovněž vojsko vycvičené k boji schopné vycházet po houfech do boje podle seznamu povolaných do služby...*“ (2Pa 26,11a)

Starozákonní žalmista si byl vědom toho, co apoštol Pavel později přímo pojmenoval, že totiž těmi nejhoršími nepřáteli nejsou ani tak lidé, jako spíše zlé duchovní síly vedoucí svůj boj proti Bohu i člověku: „*Nevedeme svůj boj proti lidským nepřátelům, ale proti mocnostem, silám a všemu, co ovládá tento věk tmy, proti nadzemským duchům zla. Proto vezměte na sebe plnou Boží zbroj, abyste se mohli v den zlý postavit na odpor, všechno překonat a obstát.*“ (Ef 6,12-13) Proto je pro žalmistu Hospodin tím, kdo mu nejen dodává odvahu, ale také jej učí pravidlům Božího boje: nespoléhat na sebe, ale na Hospodina. Žalmista označuje Boha za své milosrdenství,²¹¹ pevnou tvrz, nedobytný hrad, vysvoboditele²¹² a štít.²¹³ Všechny tyto obrazy hovoří o Hospodinu, který se slitovává, pomáhá, zachraňuje a poskytuje bezpečné útočiště. Proto se k němu žalmista

²¹⁰ Srov. NOVOTNÝ, A., „Válčení, válčiti, válečník, válečný“, in *Biblický slovník*, str. 1168.

²¹¹ Více k výrazu „milosrdenství“ ve výkladu k Ž 59,17-18.

²¹² Více k výrazu „vysvoboditel“ ve výkladu k Ž 18,3.

²¹³ Více k výrazu „štít“ ve výkladu k Ž 18,3 a Ž 119,114.

s důvěrou utíká a vyhledává jeho pomoc: „*Lépe utíkat se k Hospodinu, než doufat v člověka. Lépe utíkat se k Hospodinu, než doufat v knížata.*“ (Ž 118,8-9)

V závěru žalmista dodává, že je to Bůh, kdo mu jako králi podmaňuje jeho lid. Pravým králem Izraele je totiž Hospodin: „*Když jste viděli, že na vás táhne Náchaš, král Amónovců, řekli jste mi: Nikoli, ať nad námi kraluje král, ačkoli vaším králem je Hospodin, váš Bůh.*“ (1S 12,12) Jedině Bůh může zmocnit člověka, jako svého služebníka, aby v jeho jménu panoval a vedl lid, který mu výlučně patří. „*Královo srdce je v Hospodinových rukou jako vodní toky; nakloní je, kam se mu zlíbí.*“ (Př 21,1)

4. POSELSTVÍ VYBRANÝCH ŽALMOVÝCH OBRAZŮ

V předchozích rozborech jsme mohli sledovat autory žalmů a lid Izraele v nejrůznějších situacích a vnitřním rozpoložení. Z nich se zrodily modlitby obsahující útočištné obrazy Hospodina, vyjadřující jejich vztah k Bohu často v souvislosti s konkrétním prožitkem. Následující řádky se pokoušejí nejen o přehled výše zmíněných okolností, ale kladou si také za cíl postihnout, jaké poselství předávají žalmisté svými verši napříč dějinami dalším generacím věřících.

4.1. SITUACE

Žalmy velmi široce postihují nejrozličnější lidské pocity a situace. Ve chvílích, kdy žalmy s vybranými verši dostávaly svou podobu, se jejich autoři nacházeli někdy v okamžicích pokojných a radostných, jindy naopak v obtížných a bolestných. Mnohdy jen tak pro sebe meditovali a reflektovali svou životní zkušenost, jindy se jejich slova drala z úzkostí staženého hrdla v okamžiku ohrožení, nebo naopak z opojného a jásavého plesání a radosti z vítězství. Někdy jsou situovány přímo do času vyhrazeného modlitbě, ať už společné nebo osobní, jindy jakoby modlitba spontánně vytryskla uprostřed života.

V okamžicích vlastního rozjímání se žalmista zamýšlí např. nad tím, že společnost, která žije bez Boha, se stává zkaženou (Ž 14), i mocní jednají nespravedlivě, přestože by měli slabým pomáhat (Ž 94). Jsou chvíle, kdy se trápí pochybnostmi o Bohu, jelikož nechápe, jak může spravedlivý Bůh nechávat bez trestu svévolníky a dívat se nečinně na utrpení spravedlivého (Ž 73). Také se ocitá v situaci, kdy jej ovládá pocit, že Bůh na něj i na celý národ zapomněl a nechápe, jak se to slučuje s Boží věrností (Ž 89). Někdy si zase vděčně připomíná dějiny svého národa (Ž 78) nebo vlastní život (Ž 18) a milostivé Boží působení v něm. Obdivuje Hospodinovu trpělivost s nevěrným lidem, ke kterému se přes opakované odpadlictví vždy znovu a znovu sklání (Ž 107). Na jiném místě žalmista vzpomíná na to, co Bůh již učinil a očekává jeho další jednání (Ž 71).

Žalmista se často nachází také přímo v okamžiku určeném pro modlitbu, vyzývá společenství ke chvále (Ž 95), oslavuje Boha za dílo stvoření a blahodárné působení jeho slova (Ž 19 a Ž 119), jindy za jeho moc a péči o člověka navzdory každému nebezpečí (Ž 91) nebo za jeho přetékající milost, jež zavlažuje věřícího a uschopňuje jej vydávat o Bohu svědectví (Ž 92). Žalmista se v modlitbě přimlouvá za druhé (Ž 20), i sám za sebe

(Ž 28) a vyjadřuje svou vděčnost za odpuštění hříchů, jehož se mu od Hospodina dostalo (Ž 32).

Když se žalmista ocitl v ohrožení nepřáteli, prosil Boha o pomoc (Ž 31, Ž 142 a Ž 144), volal k němu v nebezpečí života o vysvobození z nástrah (Ž 59) a ve ztišení před Bohem hledal upokojení ve svých obavách (Ž 62). Radoval se z vyslyšení modliteb a ze své záchrany (Ž 9). Ztvárnil také prožitek spásy, která přišla v poslední chvíli (Ž 46 a Ž 48). Modlitbě žalmisty dala vytrysknout i situace vyhnance v cizí zemi a touha po návratu do Boží blízkosti (Ž 42 a Ž 61).

4.2. POSELSTVÍ

Obrazy Hospodina, které nacházíme v žalmech, jistě nebyly jejich autory zamýšleny pouze jako působivé básnické figury, ale žalmisté je použili, aby přinášely důležitá poselství pro život. Zde jsou některá z nich.

Hospodin své věrné vysvobozuje od lidských i duchovních nepřátel (Ž 59,2), i z otroctví hříchů (Ž 32,7). Dokáže nejen ochránit před každým zlem (Ž 61,4), ale rovněž vyzbrojit k duchovnímu boji (Ž 144,1-2). Ten, který poskytuje svou ochranu vládne nade vším (Ž 46,8.12).

Bůh je zvláštním způsobem nablízku všem, které deptají obtížné životní okolnosti (Ž 9,10). Záleží mu na každém jednotlivci, neodmítne nikoho, kdo se uchyluje pod jeho ochranu (Ž 18,3). Ve světě je mnoho nespravedlnosti, ale Bůh nikdy nezklame (Ž 94,2). Dokáže využít i zlých věcí a obrátit je v požehnání (Ž 91,2). Je třeba se modlit s vírou, že k vyslyšení dochází ihned (Ž 31,3-4), Bůh o záchraně již rozhodl (Ž 71,3).

Slabí nacházejí svou sílu u Hospodina (Ž 62,3). Bezmocní, kteří mu důvěřují, v něm mají pevnou oporu (Ž 14,5b-6) a dárce všeho dobra (Ž 107,41). Boží blízkost je pro člověka živou vodou, zdrojem jeho jistoty a plodnosti (Ž 92,14-16). Každý okamžik života může naplňovat víra v Boží moc (Ž 62,7-9).

Tato víra se nemusí opírat pouze o vrtkavé pocity, ale o zkušenost mnoha předků (Ž 48,4). Je však třeba učinit také rozhodnutí Bohu uvěřit, přestože se objevují četné pochybnosti (Ž 42,9-10). Poznávat svou jistotu v Bohu pomáhá kontemplace krásy stvoření i naslouchání moudrosti Božího slova (Ž 19,15; Ž 119,114). Bůh je věrný, zaslouží si od člověka stejnou věrnost a důvěru (Ž 78,34-35).

Boha je možné nazývat Otcem (Ž 89,27), držet se jej za ruku jako důvěřivé dítě (Ž 59,10) a nacházet u něj bezpečný a přívětivý domov (Ž 91,9-10). Není třeba mít obavy odevzdat se mu (Ž 91,14). Nikdo není jako Bůh, všechno ostatní jako životní opora selhává (Ž 18,32). On však poskytuje naději i do neznámé budoucnosti (Ž 46,2), pro toho, kdo věří, je šťastným údělem také po smrti (Ž 73,26).

Bůh není hluchý k lidským prosbám, je jisté, že slyší upřímné modlitby a přichází se svou pomocí (Ž 142,6). Je však třeba na něj vytrvale naléhat a očekávat vyslyšení (Ž 28,1). Kéž získá živý Bůh v lidských životech bezvýhradné prvenství (Ž 18,47), radostnou vděčnost za poskytnutou jistotu (Ž 95,1) a upřímnou chválu pro neotřesitelnost svého milosrdenství (Ž 59,17-18).

Lze prosit i za druhé, aby se dočkali vyslyšení svých modliteb a objevili pevný základ v Hospodinu (Ž 20,2). Svědectví vlastního života opírajícího se o Boha, je často pro ostatní přesvědčivější, než množství slov (Ž 71,7). V tomto nestálém světě je dobré svědčit o bezpečí, které je možné v Bohu nalézt (Ž 73,28).

4.3. SHRUTÍ

Okolnosti, ve kterých žalmisté psali své modlitby, svou proměnlivostí odrážejí zkušenost běžného života každého člověka. Jakoby se jeho dráha pohybovala po nepravidelné sinusovce a přinášela s sebou okamžiky radosti, pokojného spočinutí, zadumaného přemítání, pochybností, ale i pocity úzkosti a ohrožení. Žalmy obsahují inspiraci k modlitbě pro každý z nich.

Útočištné obrazy v žalmech mohou povzbudit a posílit v ochabující důvěře, malátnosti, skleslosti, pocitech beznaděje, osamělosti a strachu, v dojmu, že Bůh neslyší, je daleko, nezajímá se, v touze zažít Boha ve větší blízkosti, uvidět jeho zázraky a mocné jednání, setkat se s ním v hloubi srdce, ve druhých lidech, v životních okolnostech a natrvalo jednou na věčnosti. Tyto veliké lidské touhy jsou sice podrobeny očištnému procesu skrze trpělivé čekání na Hospodina, ale prostřednictvím žalmových obrazů lze na základě zkušenosti izraelského národa již nyní přijmout pevnou jistotu, že jsou určeny k naplnění. A člověk tomu ze své strany může vyjít aktivně vstříc.

Za tím účelem je užitečné položit si několik naléhavých otázek: Jak bezpečně se v našem životě opravdu cítíme? Co nám nahání strach? Je náš nepřítel mocnější než Bůh, který nás chrání? Dokážeme se v každém okamžiku, i v tom nejbezpečnějším, postavit

pod jedinečnou a nepřekonatelnou Boží ochranu? Bereme od něj sílu k vnitřním bojům? Neutíkáme před Bohem, když se proviníme? Jak často si připomínáme, co už pro nás Hospodin v minulosti udělal? Vydáváme o tom svědectví ve svém okolí? Nosíme v srdci spíše reptání na to, co ještě není podle našich představ, nebo se obnovujeme ve vděčnosti za přijatá dobra? Jsme vytrvalí a věrní v setkávání s Bohem v modlitbě a v Písmu přes nedostatek času, občasné pocity nesmyslnosti a nechuti nebo jej hledáme, jen když je nám zle? Přimlouváme se nejen za sebe, ale myslíme i za druhé? Žehnáme Bohu a chválíme jej za to, kým je a to jak o samotě, tak ve společenství? Jsme lidmi, na nichž je vidět pravá, nepředstíraná radost pramenící z jistoty Boží lásky, ochrany a vykoupení?

Útočištné obrazy Hospodina v žalmech jsou živým Božím slovem, proto jejich funkcí není být jen obyčejným sdělením, informací, ale také výzvou k přijetí, a to výzvou celoživotní.

ZÁVĚR

Práce se žalmy a zvláště s Božími obrazy vyskytujícími se v žalmech byla pro mne velmi obohacující zkušeností. Při běžném čtení nebo modlitbě si člověk naplno neuvědomuje celou bohatost škály výrazů, s jejichž pomocí se žalmisté pokoušeli vystihnout Boha, jeho vlastnosti a činy, jako když je téma zkoumáno systematicky.

Jelikož byla tato diplomová práce limitována svým rozsahem, zabývá se jen několika málo obrazy. Jistě by bylo přínosné věnovat se všem, které se v žalmech vyskytují a to nejen pomocí jednoho překladu Bible, ale prostřednictvím kritických vydání hebrejského a řeckého textu, případně srovnáním různých cizojazyčných i českých překladů. Další možnosti práce s obrazy Hospodina nabízejí mimo žalmy i některé jiné biblické knihy, zvláště knihy prorocké.

Práce byla pro mne přínosem v lepším pochopení starozákonních textů díky bližšímu vysvětlení některých pojmů prostřednictvím slovníků. Publikace M. Biče ve mně probudily zájem o problematiku biblické archeologie a kořeny starověkých civilizací v oblasti na východ od Palestiny, z nichž vyšel vyvolený národ. Největší přínos však nenacházím v oblasti poznatků a informací, ale spíše v duchovním životě a životě modlitby.

Četba exegetických pomůcek mi pomohla nově porozumět žalmům a jejich způsobu vyjadřování, takže mi jsou nyní jejich texty mnohem bližší, než dříve. Pozorování starozákonních žalmistů a jejich zápasů, v nichž si znovu a znovu probíjávali svou víru a důvěru v Boha mi pomohlo více si uvědomit své místo v kontinuitě společenství věřících, kteří ve všech dobách a na všech místech podstupují podobný boj.

Jsem přesvědčena, že pozorná četba a modlitba žalmů s Božími obrazy má schopnost i dnešním věřícím obnovovat ctnosti naděje a důvěry v Hospodina, který je nedobytným hradem, bezpečným útočištěm a pevnou skálou pro každého, kdo se na něj s vírou obrací.

ANOTACE

Název práce:	Obrazy Hospodina v žalmech Útočištná místa
Příjmení a jméno:	Kulišťáková Věra
Katedra:	Biblických věd Cyrilometodějská teologická fakulta UP v Olomouci
Obor:	Křesťanská výchova
Vedoucí práce:	ThLic. Stanislav Pacner Th.D.
Počet stran:	102
Počet titulů použité literatury:	22
Rok obhajoby:	2010
Klíčová slova:	žalmy obrazy útočiště ochrana důvěra

V této diplomové práci jsem se pokusila zmapovat obrazy Hospodina, které se vyskytují v knize žalmů. Zvláště jsem se zaměřila na obrazy tzv. útočištných míst. První kapitola uvádí obecně do problematiky knihy žalmů. Druhá kapitola se zajímá, jakým způsobem se Bůh postupně zjevoval v dějinách izraelského národa a jak vyvolený lid tuto svou zkušenost uchopil ve svých spisech prostřednictvím obrazů, koncentrovaných zvláště v poetické knize žalmů.

Zaměřila jsem se především na obrazy hrad, opevněný dům, skalní příbytek, skalní štít, tvrz, věž, skála, skrýše a útočiště, vyjadřující Boží ochranné a záchranné působení. Nejobsáhlejší třetí kapitola se podrobně zabývá verši, v nichž se tyto obrazy v žalmech vyskytují. Vždy je nejprve popsán kontext žalmu a poté následuje výklad příslušného verše. Čtvrtá kapitola shrnuje poznatky z předchozího rozboru, popisuje situace, v nichž žalmisté použili ve svých modlitbách obrazy útočištných míst, a zajímá se o poselství, které tyto obrazy přinášejí pro život člověka.

BIBLIOGRAFIE

Prameny:

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad, Praha 1985:
Česká katolická charita, 1987.

Slovníky:

KOLEKTIV AUTORŮ, *Nový biblický slovník*, ed. DOUGLAS, J. D., Praha:
Návrat domů, 1996.

KOLEKTIV AUTORŮ, *Slovník biblické teologie*, ed. LÉON-DUFOUR, X., Řím:
Velehrad- Křesťanská akademie, 1981.

LURKER, M., *Slovník biblických obrazů a symbolů*, Praha: Vyšehrad 1996.

NEWMAN, J. – SIVAN, G., *Judaismus od A do Z. Slovník pojmů a termínů*,
Praha: Sefer, 1992.

NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník*, Praha: Kalich, 1956.

Ostatní literatura:

BAUMANN, A. H., *Co by každý měl vědět o židovství*, Praha: Kalich, 2000.

BIČ, M., *Při řekách babylónských*, Praha: Vyšehrad, 1990.

BIČ, M., *Stopami dávných věků*, Praha: Vyšehrad, 1979.

HELLER, J., *Bůh sestupující*, Praha: Kalich, 1994.

- HŘEBÍK, J., *Bůh jako subjekt radosti ve Starém zákoně*, in: Sborník Katolické teologické fakulty, svazek V., Praha: Univerzita Karlova, 2003, str. 177-200.
- HŘEBÍK, J., *Archeologie a Starý zákon*, [online], Praha: Katedra biblických věd KTF UK, poslední aktualizace 17.10.2007, [cit. 29.11.2009]. Dostupné na <http://ktf.cuni.cz/~hrebik/archeologie.html>.
- HŘEBÍK, J., *Jazyk starozákonních žalmů, zvláště kletby, jako modlitba dnešního křesťana*, in: Informace Biblického díla 3, 1998, str. 48-55.
- CHIOLERIO, M., *Blaze tomu, kdo slyší tato slova*, Praha: Paulínky, 1997.
- PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE, *Výklad Bible v církvi*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007.
- POSPÍŠIL, C. V., *Hermeneutika mystéria*, Praha: Krystal OP a Karmelitánské nakladatelství, 2005.
- SEDLÁČEK, J. V., *Výklad posvátných žalmů, I.*, Praha: Dědictví svatého Prokopa, 1900.
- SEDLÁČEK, J. V., *Výklad posvátných žalmů, II.*, Praha: Dědictví svatého Prokopa, 1901.
- STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu III. Knihy naučné. Jób až Píseň písní*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.
- VLKOVÁ, G. I., *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*, Olomouc: Univerzita Palackého 2007.
- ZENGER, E., *Na úpatí Sinaje*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996.
- Žalmy*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.

SEZNAM ZKRATEK

v.....verš, verše

srov..... srovnej

např.na příklad